MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

AIRA SABESTINAITĖ
(Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa)

SUSITAIKYMAS VIEŠOJO KALTINIMO BYLOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. dr. Rima Ažubalytė

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS 3

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 11

1. SUSITAIKYMO VIEŠOJO KALTINIMO BYLOSE INSTITUTO PASKIRTIS 12

1.1 Baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto konstitucinės (ir faktinės) prielaidos 16

1.2 Baudžiamojo proceso nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius ir mediacijos procesas 27

2. SUSITAIKYMO VIEŠOJO KALTINIMO BYLOSE PROCESO REGULIAVIMO BEI TAIKYMO ASPEKTAI 34

2.1 Lygiateisiškumo principo užtikrinimas baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto kontekste 36

2.1.1. Įtariamojo (kaltinamojo) ir nukentėjusiojo susitaikymas 37

2.1.2. Žalos kompensavimas arba susitarimas dėl žalos kompensavimo ateityje 60

2.2. Viešojo intereso užtikrinimas baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto kontekste 68

2. 3 Procedūra, kuomet asmuo po susitaikymo proceso padaro naują nusikalstamą veiką . 80

IŠVADOS 85

LITERATŪROS SĄRAŠAS 88

ANOTACIJA 103

ANNOTATION 104

SANTRAUKA 105

SUMMARY 106

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 107

ĮVADAS

Baigiamojo darbo problemiškumas ir aktualumas. Baudžiamoji justicija priklauso sritims, kurios nuolat kinta. Kinta ir kiekvieno žmogaus bei visos visuomenės poreikiai, reikalaujantys prisitaikančios apsaugos, kuri galėtų užtikrinti kiekvieno asmens orų[1] gyvenimą. Esminė priemonė, įgyvendinanti įstatymų prisitaikymą prie kintančios visuomenės – įstatymų taikymo praktika, o tai sąlygoja būtinybę vis naujai pažvelgti į šią sritį. Susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas plačiai taikomas praktikoje tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek nagrinėjant baudžiamąsias bylas teisme, tiesa, dažniau – žemesnės instancijos. Analizuojamas institutas suprantamas kaip sąlyginis baudžiamojo proceso nutraukimas, kuomet nusikalstamą veiką padariusį asmenį teismas gali atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, nustatant vienerių metų bandomąjį laikotarpį, jeigu susitaikoma su nukentėjusiu asmeniu. Svarbu, jog būtų nustatyta aiški šio instituto reguliavimo bei taikymo tvarka. Pritartume G. Godai, kuris teigia, jog „proceso veiksmų atlikimo tvarkos reguliavimas turėtų būti kokybiškas, o procesinės taisyklės – tiksliai taikomos teisinėje praktikoje.“[2] Kaip siekiamybę autorius įvardija „itin preciziską procesinį reguliavimą, leidžiantį užtikrinti ir baudžiamojo persekiojimo veiksmingumą, ir kartu tinkamą procese dalyvaujančių asmenų konstitucinių interesų apsaugą.“[3] Taigi atsižvelgiant į esamą nagrinėjamo instituto reguliavimą bei taikymo praktiką, darbe keliame **problemą**, ar baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto taikymas yra pakankamai rezultatyvi procesinė priemonė užtikrinant tiek baudžiamojo proceso efektyvumą, tiek nukentėjusiųjų ir įtariamųjų (kaltinamųjų) teises: kiek šio instituto reguliavimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse[4] (toliau – ir BPK) yra optimalus? Kokia apimtimi proceso nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius užtikrina šių proceso dalyvių teises? Kokios instituto reguliavimo korekcijos lemtų geresnį proceso dalyvių teisių įgyvendinimą?

Nuo 2012 metų kaip vienas esminių prokuratūros siekių buvo įvardintas kuo ekonomiškesnio proceso įgyvendinimas, t.y. numatyta, jog prioritetas turi būti skiriamas ikiteisminio tyrimo nutraukimui nereabilituojančiais pagrindais, kuris lemia ne tik trumpesnius baudžiamųjų bylų tyrimo ir nagrinėjimo terminus, valstybės materialinių išteklių, taip pat procese

[1] Pažymėtina, jog „pagrindiniai orientyrai, lemiantys valstybės subjektų elgesį šiuolaikiniame baudžiamajame procese, būtų *žmogaus orumo neliečiamumo* principas bei kiti trys kertiniai, iš teisinės valstybės <...> idėjos išplaukiantys baudžiamojo proceso principai: *nekaltumo prezumpcija, proceso sąžiningumas ir proporcingumas*“. (Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 11).
[2] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 10.
[3] *Ibid.*
[4] “Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,“ *Valstybės žinios* 37-1314, (2002).

dalyvaujančių asmenų laiko bei lėšų sąnaudų taupymą, bet ir mažina tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų, tiek teisėjų darbo krūvius. Taikant ekonomišką procesą, 2014 m. buvo ištirtos 22 779 nusikalstamos veikos, o tai sudaro 49, 3 proc. visų (46 158) ištirtų nusikalstamų veikų. Pažymėtina, jog ikiteisminio tyrimo teisėjams nutraukus ikiteisminį tyrimą nereabilituojančiais pagrindais ir esant pagrindui kaltininkams skyrus baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones, buvo ištirtos 8 362 nusikalstamos veikos, kas sudaro net 18, 1 proc. visų minėtų ištirtų nusikalstamų veikų.[5]

Tačiau, nepaisant gana dažno šio instituto taikymo, teismų praktika kai kuriais aspektais nėra nuosekli. Dideles diskusijas visuomenėje sukėlė žinomo asmens, pažeidusio Kelių eismo taisykles ir taip sukėlusio eismo įvykį, dėl kurio žuvo žmogus, atgailos, jo susitaikymo su nukentėjusio asmens artimaisiais vertinimas, kuomet pirmosios instancijos teismas netaikė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso[6] (toliau – ir BK) 38 straipsnio nuostatų, o paskyrė laisvės atėmimo bausmę, kurios vykdymas atidėtas (BK 75 straipsnis), nors kitoje, atrodytų, esant toms pačioms aplinkybėms byloje, teismas kaltininką visiškai atleido nuo baudžiamosios atsakomybės, pastarajam susitaikius su nukentėjusio asmens artimaisiais, t. y. pritaikė BK 38 straipsnyje įtvirtintą institutą.[7] Taigi pasakytina, jog teismų praktikoje vis dar kyla klausimas ir dėl analizuojamo instituto taikymo galimybės susitaikius ne tik su tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiu asmeniu. Nors, kaip minėjome, kasacinėje instancijoje tokios baudžiamosios bylos nagrinėjamos rečiau, tačiau tam tikrą teisės taikymo kaitą – nuo liberalesnės[8] iki griežtesnės[9], galime pastebėti ir Lietuvos

---

[5] Tuo tarpu 2012 metais iš 42 835 ištirtų nusikalstamų veikų, kuriose prokuroras priėmė procesinį sprendimą – 6782 (15,83 proc.) nusikalstamos veikos ištirtos nutraukiant ikiteisminį tyrimą nereabilituojančiais pagrindais ir esant pagrindui kaltininkui skiriant baudžiamojo ar auklėjamo poveikio priemones; 2013 iš 46 327 – 8363 (18 proc.). („Lietuvos Respublikos prokuratūros metų veiklos ataskaitos," žiūrėta 2016 01 07, http://www.prokuraturos.lt/lt/veikla/planavimo-dokumentai-ataskaitos/ataskaitos/138);
2012 metų veiklos ataskaita: http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/ataskaita-2012.pdf;
2013 metų veiklos ataskaita: http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/2013-ataskaita.pdf;
2014 metų veiklos ataskaita: http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/ataskaita-2014.pdf.

[6] "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas," *Valstybės žinios* 89-2741, (2000).

[7] Rita Gečiūnaitė, "Nuodėmė ir atgaila ta pati: J. Radzevičius nuteistas, "eiliniam mirtingajam" byla nutraukta," žiūrėta 2015 12 05, http://www.delfi.lt/news/daily/crime/nuodeme-ir-atgaila-ta-pati-j-radzevicius-nuteistas-eiliniam-mirtingajam-byla-nutraukta.d?id=67056670.

[8] 2006 m. byloje LAT paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo *"A. P. pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 6 dalį. Pritaikius BK 38 straipsnio 1 dalies 1-4 punktus, A. P. nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas ir byla prieš jį nutraukta kaltininkui ir nukentėjusiesiems <...> susitaikius"*, nors ir buvo nustatyta, kad *"A. P. <...> veiką padarė šiurkščiai pažeisdamas KET – jo kraujyje nustatyta 2,09 promilės alkoholio, automobilį vairavo neturėdamas teisės"*.
(„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006," prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/67772?nr=1).

[9] LAT nurodė, kad *"<...> nors nuteistasis padarė neatsargų nusikaltimą, prisipažino padaręs nusikalstamą veiką, savo noru iš dalies atlygino nukentėjusiesiems padarytą žalą ir susitarė dėl likusios žalos atlyginimo, susitaikė su nukentėjusiais asmenimis, tačiau nusikalstamą veiką padarė šiurkščiai pažeisdamas KET: automobilį vairavo apsvaigęs iki sunkaus girtumo laipsnio, nepasirinko saugaus važiavimo greičio beveik dvigubai viršydamas maksimalų leistiną*

Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje. Analizuojamo instituto taikymo kontekste galime prisiminti ir kitą, prieštaringai vertintą viešojo intereso požiūriu atvejį, kuomet pirmosios instancijos teismas pritaikė BK 38 straipsnį asmeniui, išniekinusiam Lietuvos vėliavą, nors buvo visos baudžiamojo proceso nutraukimo sąlygos.[10]

Be to, tam tikras teismų praktikos nenuoseklumas pastebimas ir kalbant apie nutraukto baudžiamojo proceso susitaikius atnaujinimą, kuomet be pateisinamos priežasties nevykdoma teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo tvarka – vienais atvejais[11] procesas atnaujinamas remiantis vienerių metų termino taikymu, su kuriuo siejamas naujos nusikalstamos veikos padarymas kaip pagrindas naikinti sprendimą dėl nutraukto proceso, tuo tarpu kitais atvejais[12] minėtas vienerių metų terminas nėra vertinamas kaip pagrindas atnaujinti procesą.

Svarbu ir tai, kad vis dar kyla keblumų dėl BPK taikymo įgyvendinant BK 38 straipsnio 4 dalį ("jei asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį, per vienerius metus padarė naują tyčinį nusikaltimą, ankstesnis sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės nustoja galioti ir sprendžiama dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas").

Taigi visa tai lemia būtinybę kalbėti tiek apie baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto reguliavimo aiškumą, tiek taikymo nuoseklumą baudžiamųjų bylų tyrime bei nagrinėjime. Atsižvelgus į tai, kad šio instituto taikymas yra teismo diskrecinė teisė, yra būtina tirti ją lemiančius veiksnius.

Susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutui būdingi tam tikri atkuriamojo teisingumo elementai, todėl šiame kontekste tikslinga kalbėti apie vieną pirmųjų ir labiausiai paplitusių bei pasiteisinusių atkuriamojo teisingumo įgyvendinimo priemonių – mediaciją[13]. Pažymėtina, jog Lietuvoje jau nekeliamos diskusijos dėl to, ar šis institutas turi būti teisės sistemos dalimi, t.y. tiek mokslininkai, tiek praktikai palaiko idėją, jog mediacija turi būti taikoma siekiant tobulinti tokius klasikinio teisingumo sistemai būdingus trūkumus, kaip ilga baudžiamųjų bylų tyrimo bei

---

greitį ir tokiais savo veiksmais sukėlė itin sunkius padarinius – žmogaus žūtį <...>", taigi konstatuota, jog tokiais atvejais galimybės taikyti minėtą straipsnį nėra.
(„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012," prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1).

[10] Dainius Sinkevičius, "Prokurorams ir Lietuvos teisėjams vėliava – tik skuduro gabalas?" žiūrėta 2015 12 08, http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/dsinkevicius-prokurorams-ir-teisejams-lietuvos-veliava-tik-skuduro-gabalas.d?id=42881193.

[11] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011," prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1.

[12] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006," prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/67772?nr=1.

[13] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 72.

nagrinėjimo trukmė ar ribotos galimybės surasti naudingą sprendimą visų procese dalyvaujančių asmenų atžvilgiu, taip pat siekiant taupyti materialias sąnaudas bei atsižvelgti į proceso dalyvių tarpusavio emocinius ryšius, psichologinę būklę ir pan.[14] Nors kol kas tokios specifinės procedūros Lietuvos įstatymai nereguliuoja, tačiau reikalavimai, keliami 2012 m. spalio 25 d. priimtos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/29/ES[15] (toliau – Direktyva), dėl kurios įgyvendinimo buvo priimtos BPK pataisos[16], darbe bus lyginami su dabartiniu susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto reguliavimu.

Kita vertus, vis dar galime pastebėti visuomenėje vyraujantį stereotipą, jog susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto taikymas naudingiausias nusikalstamos veikos kaltininkui, nes neva jis nepatiria jokių baudžiamosios teisės suvaržymų. Tačiau taikant BK 38 straipsnį, dažnai taikomos ir baudžiamojo poveikio priemonės (pavyzdžiui, įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą), kurios turi poveikį įtariamajam (kaltinamajam), o taip pat yra traktuojamos kaip siekis užtikrinti nukentėjusių asmenų interesus[17]. Be to, literatūroje galima rasti nuomonių, jog „dabartinis baudžiamojo proceso vystymosi etapas kartais apibūdinamas kaip nukentėjusiojo laikmetis“[18], o tą patvirtina tiek nacionaliniu[19], tiek tarptautiniu lygmeniu nustatyta nukentėjusiojo padėtis, suteikianti jam galimybes aktyviai dalyvauti baudžiamajame procese.[20] Šiame kontekste

[14] Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 217-218.

[15] Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OJ-L 315.
Pažymėtina, jog Direktyvoje nurodyti reikalavimai nacionalinėje teisėje turėjo būti įgyvendinti iki 2015 m. lapkričio 16 d.

[16] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 8, 9, 28, 43, 44, 128, 185, 186, 188, 214, 239, 272, 275, 276, 280, 283, 308 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 27(1), 36(2), 56(1), 186(1) straipsniais įstatymas,“ *TAR*, 20993 (2015).

[17] “A. Rudzinsko nuomone, nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų patirtos žalos atlyginimas nėra vien žalą patyrusio asmens ir asmens, atsakingo už žalą, reikalas ar net pavienių valstybių reikalas. Įtakingų tarptautinių organizacijų dokumentai lemia viso pasaulio valstybių teisės normas, reglamentuojančias nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo klausimus ir net valstybės pareigą atlyginti žalą nusikaltimo aukoms, kai kaltininkas nemokus ar nenustatytas.” (Antanas Rudzinskas, „Kompensacijos asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje,“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 131.) “Manytina, kad nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimui stiprinti Lietuvos baudžiamojoje justicijoje, o ir baudžiamojo poveikio priemonių institutui atsirasti BK turėjo įtakos ir aibė tarptautinių teisės aktų”. (Cituota iš: Justyna Levon, „Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse,“ *Teisė* 1392-1274, 88 (2013): 189.).

[18] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 177.

[19] „Nukentėjusiojo teisės garantuojamos keliasdešimtyje 2002 m. BPK straipsnių. <…> daugelio užsienio valstybių baudžiamajame procese nukentėjusiesiems nėra suteikiama daug didesnių įgaliojimų už numatytuosius Lietuvos BPK. <…> Teisinėje literatūroje dažnai teigiama, kad nukentėjusiojo dalyvavimas procese yra ryškesnis tik Prancūzijoje.” Plačiau apie nukentėjusiojo teisinę padėtį Lietuvos baudžiamajame procese žr.: Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 176-197.

[20] “Nukentėjusiųjų dalyvavimas procese sumažina jų atstūmimo jausmą, kurį sukelia įsitikinimas, kad jie nekontroliuoja proceso ir yra jame beteisiai.“ (H. Strang, Repair or Revenge: Victims and Restorative Justice (Oxford: Clarendon Press, 2006), 12. Cituota iš: Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 84.).

pažymėtina ir tai, jog nors baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto taikymas priklauso tiek nuo kaltininko, tiek nuo nukentėjusiojo pozicijų,[21] tačiau pastarasis, jeigu neišreiškia tokio noro, niekaip negali būti priverstas taikytis. Taigi šio instituto taikymo atvejais prioritetas skiriamas būtent nukentėjusiojo nuomonei.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Atskirų diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų, tarp jų ir nukentėjusiojo bei kaltininko susitaikymo instituto, teoriniai pagrindai ir taikymas praktikoje buvo tirti R. Ažubalytės disertacijoje „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje“[22] – autorė analizavo diskrecinio baudžiamojo persekiojimo kriterijus, santykį su baudžiamojo proceso principais, taip pat nagrinėjo kitose šalyse taikomų diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formas, tarp jų ir mediacijos institutą, vertino jų taikymo galimybes Lietuvoje.

A. Baranskaitė savo disertacijos pagrindu išleistoje monografijoje „Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje“[23] prioritetą skyrė nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymo instituto, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formos, teorinių aspektų tyrimui, t. y. plačiau institutą nagrinėjo materialinės teisės kontekste. Nors savo darbe neišvengiamai paliesime ir baudžiamosios teisės srityje vyraujančius analizuojamo instituto aspektus[24], prioritetą teiksime proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto procesinei pusei.

E. Matuizienė disertacijoje „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“[25] tirdama privataus kaltinimo proceso teorinius ir praktinius aspektus, analizavo

---

Tuo tarpu tinkamas dalyvavimas procese gali būti traktuojamas kaip „<...> galimybė savo teisių gynimui pasinaudoti procesinėmis teisėmis, teisė pasisakyti, teisė būti išklausytam ir informuotam, taip pat teisė į pagarbų elgesį bei saugumo užtikrinimą.“ (I. Edwards, An. Ambiguous Participant: The Crime Victim and Criminal Justice Decision-Making, *The British Journal of Crime* 44, 6 (2004): 973. Rokas Uscila, „Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese.“ Pranešimas 2014 m. vasario 3 d. konferencijoje „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai,“ Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, skaidrė Nr. 3. Cituota iš: Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 85.).

[21] Plačiau nenagrinėjant kitų baudžiamojo proceso užbaigimo nutraukiant ikiteisminį tyrimą formų, pabrėžtina, jog proceso nutraukimas BK 38 straipsnyje nurodytu pagrindu išsiskiria tuo, kad jo taikymas priklauso nuo kaltininko ir nukentėjusiojo pozicijų, t. y. nei BPK 212 straipsnyje nurodytas BK 36, ar 37, nei 39 straipsnių taikymas nereikalauja kaip būtinybės kaltininko įgyvendinti konkrečias sąlygas bei nukentėjusio asmens „pritarimo“.

[22] Rima Ažubalytė, “Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje” (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002).

[23] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007).

[24] Pažymėtina, jog mokslininkų, nagrinėjančių baudžiamojo persekiojimo reglamentavimą, nuomone, kai kurie klausimai, būdingi BPK reguliavimo sričiai nėra išsamiai atspindėti BPK ir vyrauja BK struktūroje. Tai pasakytina ir apie BPK 212 straipsnyje reglamentuojamą ikiteisminio tyrimo nutraukimą įtariamajam ir nukentėjusiajam susitaikius, kurio iš esmės procesinės sąlygos yra nurodytos BK 38 straipsnyje.
(Petras Ancelis, *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 11-12).

[25] Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma” (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014).

dispozityvumą baudžiamajame procese, jo įtaką privataus kaltinimo procesinei formai, taip pat privataus kaltinimo bylų proceso teisinę teorinę bei lyginamąją analizę. Kadangi susitaikymo privataus kaltinimo bylose prigimtis skirtinga nei mūsų analizuojamo susitaikymo viešojo kaltinimo bylose, autorės disertacija naudosimės tiek, kiek tai padės atskleisti mūsų nagrinėjamų institutų mechanizmą – susitaikymą viešojo kaltinimo bylose bei mediaciją.

Mediacijos naudą bei taikymo galimybes nagrinėjo I. Michailovič[26], R. Uscila[27], tad darbe bus remiamasi ir šių autorių darbais. I. Michailovič ir kitų bendraautorių monografijoje „Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje“[28] tiriamos mediacijos, skirtingų jos formų įdiegimo bei plėtojimo Lietuvoje perspektyvos, šiame kontekste trumpai apžvelgtas ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nukentėjusiajam bei kaltininkui susitaikius institutas.

Darbe taip pat remtasi G. Godos[29], P. Ancelio[30], R. Drakšo[31], S. Juzukonio[32] bei kitų mokslininkų darbais, taip pat užsienio autorių darbais.

Be mokslinių publikacijų, darbe plačiai naudotasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) jurisprudencija, teisės aktais, reglamentuojančiais baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutą, šio instituto taikymo tiek LAT, tiek žemesnių instancijų teismų praktika; taip pat kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, kuriuose įtvirtintas susitaikymo institutas bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika.

Taigi darbe prioritetas teikiamas itin dažnai taikomo susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto praktikos nagrinėjimui ikiteisminiame tyrime bei teisminiame nagrinėjime, o tai, mūsų nuomone, gali įnešti atitinkamą indėlį teisės taikymo institucijoms siekiant tobulinti analizuojamo proceso įgyvendinimo nuoseklumą.

Tyrimo tikslas. Kadangi visų pirma aiškus, be teisinio reguliavimo spragų, turi būti baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto reglamentavimas, lemiantis nuoseklią jo taikymo praktiką, kuria yra užtikrinamas realus principų ir proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų

[26]Ilona Michailovič, „Atkuriamojo teisingumo galimybės baudžiamojoje justicijoje,“ iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* Prapiestis Jonas et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014).

[27] Rokas Uscila, “Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas” (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2003).

[28] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014).

[29]Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014).

[30]Petras Ancelis, *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

[31]Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija* (Vilnius: Justitia, 2008).

[32] Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002).

įgyvendinimas, darbe keliamas tikslas įvertinti baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius reglamentavimo atitiktį konstituciniams, tarptautiniams bei Europos Sąjungos teisės reikalavimams, taip pat teismų praktikos nuoseklumą. Šiam tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**: 1) atskleisti baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto konstitucines prielaidas; 2) atlikti baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto reguliavimo bei taikymo praktikos analizę, ir, tuo remiantis, išsiaiškinti, kokie prieštaravimai egzistuoja tarp nagrinėjamo instituto reguliavimo bei jo taikymo praktikoje; 3) nustačius reguliavimo ir (ar) taikymo problemas, pateikti jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodika. Svarbiausi darbe naudoti metodai – sisteminės analizės bei empirinis dokumentų analizės. Pirmojo metodo pagalba darbe atskleisti susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto teoriniai pagrindai – išryškintas sąlygų interpretavimas bei nukentėjusiojo teisinis statusas, taip pat atskleista instituto paskirtis bei ryšys su mediacija. Šis metodas taip pat pasitelktas nagrinėjant instituto teisinio reguliavimo problemas bei ieškant argumentuotų jų sprendimo būdų. Taikant empirinį dokumentų analizės metodą tirti Lietuvos Respublikos teisės aktai, reguliuojantys baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutą, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, taip pat tiek LAT, tiek žemesnių instancijų teismų praktika, kitų valstybių baudžiamieji įstatymai, kuriuose įtvirtintas susitaikymo institutas bei EŽTT praktika, siekiant atskleisti bei apibendrinti susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto aspektus, taip pat įvertinti reguliavimo bei taikymo atitiktį konstituciniams, tarptautiniams bei Europos Sąjungos teisės reikalavimams. Remiantis prisotinimo principu, darbe nagrinėti atrinkti nacionalinių teismų bei EŽTT sprendimai, geriausiai atskleidžiantys ir labiausiai susiję su tyrimo problematika (kritinės imties sudarymo būdas) bei pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį (tikslinės imties sudarymo būdas).

Baigiamojo darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dvi dėstomosios dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Įvade pagrindžiamas temos aktualumas, kartu atskleidžiama problema, taip pat jos ištyrimo lygis, mokslinio tyrimo naujumas bei reikšmė, iškeliami tikslas ir uždaviniai, pateikiama tyrimo metodika bei pristatomi ginamieji teiginiai. Pirmoje dalyje atskleidžiama susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto paskirtis bei reikšmė, nagrinėjama jo dermė su konstituciniais bei baudžiamosios teisės principais, taip pat santykis su mediacijos procesu. Antroje dalyje nagrinėjamos instituto taikymo procedūros, t. y. proceso eiga, praktinio įgyvendinimo efektyvumas, kuris turėtų nekelti abejonių dėl proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo, taip pat tai, kokie kriterijai sudaro viešojo intereso reikalavimą vykdyti nusikalstamos veikos

persekiojimą, o kada, atsižvelgus į juos, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas. Darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo išvados, kurios reziumuoja esminius tyrimo rezultatus.

Baigiamojo darbo ginamieji teiginiai: 1) Susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas yra optimalus nukentėjusiojo ir įtariamojo (kaltinamojo) teisių apsaugos (privataus intereso) bei teisingumo įgyvendinimo (viešojo intereso) derinimo būdas; 2) Vienodas baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintos „nukentėjusio asmens“ sąvokos interpretavimas teismų praktikoje garantuotų asmens teisėtų lūkesčių principo įgyvendinimą bei užkirstų kelią nepagrįstam instituto taikymo siaurinimui; 3) Tikslus susitaikymo viešojo kaltinimo bylose procedūros reguliavimas BPK, t. y. pirma, pareigos informuoti apie susitaikymo galimybes įtvirtinimas, antra, pareigos rengti taikinimo posėdį įtvirtinimas, trečia, pareigos kontroliuoti susitarimo dėl žalos kompensavimo ateityje vykdymą lemtų efektyvesnį, tarptautinių norminių aktų reikalavimus atitinkantį proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų užtikrinimą.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

Direktyva – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES

EŽTK – Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

Konstitucija – Lietuvos Respublikos Konstitucija

Konstitucinis Teismas – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

1. SUSITAIKYMO VIEŠOJO KALTINIMO BYLOSE INSTITUTO PASKIRTIS

„Tikroji pergalė ta, kuomet niekas nesijaučia pralaimėjęs“[33]

(Buddha)

Baudžiamojo proceso esmė nustatyta BPK 1 ir 2 straipsniuose, kuriuose įvardijama baudžiamojo proceso priežastis ir tikslas – „baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas <...>“, taip pat tai, kokia turėtų būti pasiekta kiekvieno vykstančio baudžiamojo proceso baigtis – „<...> tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“ bei tai, kuriems valstybės subjektams pavesta rūpintis šių uždavinių įgyvendinimu – „prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika“.[34] Pažymėtina, kad teisės specialistai neabejoja, jog įgyvendinant šiuos uždavinius baudžiamieji konfliktai gali būti sprendžiami įvairiomis formomis.[35] Tačiau vien dėl to, jog siekiant šių baudžiamojo proceso uždavinių įgyvendinimo neįmanoma paisyti kiekvieno žmogaus noro ar nenoro jame dalyvauti, nes visais atvejais baudžiamojo proceso santykiai, kuomet tiriamos bei nagrinėjamos bylos, lemia atitinkamus nepatogumus, ribojimus proceso dalyvių interesų atžvilgiu,

---

[33] Sentencijos šaltinis: internetinė svetainė „Mediacija“. Prieiga: http://www.mediator.lt/Mediacija.html.

[34] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame* procese (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 7-8.

[35] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 16.

Gintaras Goda, „Galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius baudžiamąją bylą užbaigiant sandoriu,“ iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis, ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys,* Gintaras Švedas red. (Vilnius: Vilniaus universtiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012), 441.

Raimundas Jurka ir Ernestas Rimšelis, „Baudžiamojo proceso optimizavimas: rašytinio proceso prielaidos ir galimybės,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 754.

Gintaras Goda, „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos,“ *Teisė* 65, (2007): 51.

„Procesinė forma – viena iš kertinių baudžiamojo proceso teisės teorinių sąvokų. Procesinė veikla skirta nusikalstamoms veikoms atskleisti, veiką padariusiam asmeniui išsiaiškinti, visoms reikšmingoms baudžiamajai bylai aplinkybėms nustatyti, yra įsprausta į įstatymo nustatytus rėmus. Griežti formos reikalavimai turi garantuoti, kad baudžiamojo proceso metu nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės, o baudžiamojoje byloje priimami sprendimai būtų grindžiami patikimais įrodymais. Antra vertus, formos reikalavimai turi būti griežtai formalizuoti tik tais atvejais, kai tai turi prasmę. Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas turi būti vadovaujamasi normomis, kurios baudžiamojo proceso tikslus padeda pasiekti kuo greičiau ir mažesnėmis fizinėmis, intelektinėmis ir finansinėmis sąnaudomis.“ (Gintaras Goda, „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos,“ *Teisė* 65, (2007): 50).

„<...> procesinės formos pasirinkimas ir jos taikymas turi dvejopą reikšmę. Pirma, procesinė forma sukuria pridėtinę baudžiamosios procesinės veiklos vertę, mat tokiu būdu sudaro prielaidas proceso dalyviams žinoti, kokia tvarka ir procedūra bus sprendžiamas jiems svarbus klausimas, kokios šios procedūros ribos, kokia procedūra eina toliau ir kt. <...> Antra, procesinės formos įtvirtinimas įstatyme eliminuoja už baudžiamąjį procesą atsakingų subjektų (pareigūnų) saviveiklą tiriant ar nagrinėjant baudžiamąsias bylas.“ (Raimundas Jurka ir Ernestas Rimšelis, „Baudžiamojo proceso optimizavimas: rašytinio proceso prielaidos ir galimybės,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 757).

kiekvienoje konkrečioje procesinėje situacijoje turi būti teikiamas ypatingas dėmesys visapusiškam kiekvieno proceso dalyvio teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimui.[36] Apskritai baudžiamojo proceso paskirties traktavimą kaip kiekvieno žmogaus teisių ir visos visuomenės bei valstybės interesų gynybą, kurios tinkamas įgyvendinimas įmanomas tik laikantis pamatinių teisinės valstybės principų lemia tai, jog tokioje valstybėje į baudžiamojo proceso siekius žvelgiama būtent per konstitucinių ir tarptautinių (taip pat Europos Sąjungos) žmogaus teisių apsaugos normatyvų prizmę[37].

Valstybės pareiga sąžiningai vykdyti baudžiamąjį procesą kartais nesutampa su nukentėjusiojo požūriu į tai, kokie turėtų būti proceso eiga bei galutinis rezultatas – teismų praktikoje esama situacijų, kuomet, vienais atvejais nukentėjusysis, net vykstant procesui dėl nesunkios nusikalstamos veikos, laikosi nuomonės, kad įtariamojo (kaltinamojo) atžvilgiu privalo būti taikomi griežti procesiniai suvaržymai, griežta bausmė, didelės, dažniausiai neturtinės žalos atlyginimas, o kitais atvejais, kuomet tiriamos, nagrinėjamos sunkios ar labai sunkios nusikalstamos veikos, nukentėjusysis savo procesines galimybes nukreipia į "pagalbą" įtariamajam (kaltinamajam), t. y. siekia palengvinti traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens padėtį arba elgiasi labai pasyviai.[38] Tokiose situacijose kyla būtinybė ne patenkinti kurio nors vieno proceso dalyvio interesus, o ieškoti racionalaus "kompromiso", kuris užtikrintų teisingumą tiek nukentėjusiojo, tiek kaltininko, tiek visos visuomenės atžvilgiu. Taigi baudžiamosios justicijos tikslų įgyvendinimas konkrečiose bylose reikalauja tokio teisės taikymo mechanizmo, "<…> kuris neleistų baudžiamojo įstatymo saugomų vertybių sumaišties, kai siekiant prioritetinio tikslo stengiamasi bet kokiomis priemonėmis "sunaikinti" konflikto organizatorių. Beje, būtent <…> galimybė protingai palengvinti kaltojo dalią dažnai duoda geriausių rezultatų – atkuriamas teisingumas, nukentėjusiesiems suteikiama kompensacija, taupomos teisėsaugos institucijų jėgos ir priemonės."[39]

---

[36] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 8.

[37] Rima Ažubalytė, „Baudžiamojo proceso paskirties interpretavimo kaita Lietuvai atgavus nepriklausomybę," iš *In Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui – 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui,* Gediminas Mesonis red. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 517-518.

[38] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese (*Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 177.
Be to, viename tyrime kalbintas Lietuvos teisėjas pažymėjo, kad „būna situacijų, kai nukentėjusysis iš principo (pykčio, ambicijų, norėdamas paauklėti kaltininką) kategoriškai reikalauja nubausti arba mėgina išsireikalauti itin didelių žalos atlyginimo sumų, taip užkirsdamas galimybę taikyti BK 38 straipsnį. Tačiau kitas klausimas, ar tai atveda prie nukentėjusįjį tenkinančio rezultato. Nubaudimas prasmingesnis tais atvejais, kai teisėjui susidaro įspūdis, kad kaltininkas nelinkęs keisti savo elgesio arba nusikaltimas padarytas įžūliai ar piktybiškai (pavyzdžiui, kelių eismo taisyklių pažeidimas stipriai apsvaigus, kai sukeliami sunkūs padariniai)." Taigi teisėjo nuomone, „byloje visada geriau yra pasiekti taiką, atkurti buvusią iki nusikaltimo padėtį. Nukentėjusiajam svarbu, kad operatyviai būtų atlyginta žala."
(Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje: monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 195).

[39] Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos," *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 91.

Atsižvelgiant į tai, neteigiama, jog susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas yra universali baudžiamojo proceso priemonė, priešingai – nuolankiai sutinkama su tuo, kad atitinkamais atvejais kyla neišvengiama būtinybė taikyti tradicines baudžiamojo proceso priemones (kitaip humanizmas kaltininko atžvilgiu gali virsti pasityčiojimu iš nukentėjusio asmens[40]), tačiau svarbiausias aspektas yra tai, jog kiekvienoje be išimties konfliktinėje situacijoje yra būtina bandyti ją spręsti, tuo siekiant atitaisyti nusikalstama veika padarytą skriaudą, t. y. kaltininkui užtikrinti teisę į teisingą procesą bei garantuoti, jog baudžiamoji atsakomybė bus taikoma atsižvelgiant tik į visuomenės ar nukentėjusio asmens interesus, nukentėjusiam asmeniui – garantuoti teisę į žalos atlyginimą, taip pat patenkinti visuomenės interesą, jog ateityje kaltininkas ar kiti asmenys nedarys nusikalstamų veikų, t. y. užtikrinti adekvačią reakciją į nusikalstamos veikos padarymą bei veiksmingų priemonių taikymą.[41] Analogiška nuostata įtvirtinta ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kalbant apie įstatymų leidėjo pareigą nustatyti baudžiamojo proceso santykių reguliavimą, užtikrinantį efektyvią asmens, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos bei asmens, kuris įtariamas, kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, teisių apsaugą[42], kuri ir reiškia tai, kad dėmesys baudžiamajame procese turi būti teikiamas tiek nukentėjusiam asmeniui įgyvendinti realią jo teisių apsaugą bei žalos atlyginimą, tiek kaltininkui teisę į humanišką, teisingą teismą, o esant atitinkamoms sąlygoms – išvengti baudžiamosios atsakomybės arba bausmės. Tinkamai užtikrinus proceso dalyvių minėtus privačius interesus, „<...> bus užtikrinami ir visuomenės bei valstybės interesai, ginami baudžiamojo proceso metu“[43], t. y. viešasis interesas. Priešingu atveju, jeigu valstybė, ypač baudžiamosios justicijos srityje, skirtų prioritetą tik kurios nors vienos grupės ar subjekto interesams, teisingumo įgyvendinimas taptų neįmanomu, kiltų vien konfliktų didėjimo grėsmė, o tai savaime paneigtų teisės humaniškumą.[44]

---

[40] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 57.

[41] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 5.

[42] Konstitucinis Teismas pabrėžęs, jog teisinėje valstybėje būtina tiek pat sąžiningai bei garbingai elgtis ir su nukentėjusiais asmenimis, ir su įtariamaisiais (kaltinamaisiais), t. y. vykstant baudžiamajam procesui turi būti garantuojamos visų jame dalyvaujančių proceso dalyvių teisės: *“Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją reguliuojant baudžiamojo proceso santykius nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintos ir baudžiamojo proceso dalyvių teisės: procesas turi būti toks, kad būtų užtikrinta veiksminga asmens, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos teisių apsauga ir kad toks asmuo galėtų naudotis visomis iš Konstitucijos kylančiomis teisėmis. Baudžiamasis procesas turi būti ir toks, kad nebūtų pažeistos ir asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės”*. (“Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.“ *Valstybės žinios* 7-254, (2006)).

[43] Rima Ažubalytė, „Baudžiamojo proceso paskirties interpretavimo kaita Lietuvai atgavus nepriklausomybę,“ iš *In Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui – 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui,* Gediminas Mesonis red. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 530.

[44] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija (*Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 52.

Susitaikymo viešojo kaltinimo bylose procesas labiau būdingas teisinei sistemai, kuomet dėmesys teikiamas tikslingumo (naudingumo) principui, kurio esminis taikymo uždavinys yra "išryškinti kriminalinės justicijos individualizaciją bei pirmą kartą nesunkų nusikaltimą padariusiam asmeniui suteikti galimybę reabilituotis"[45], kartu stengiantis užtikrinti efektyvią šio principo dermę su tradiciniais kontinentinei teisei legalumo (baudžiamojo persekiojimo privalomumo) ir oficialumo (pareigos veikti *ex officio*) principais. Tačiau svarbu pabrėžti ir tokius bendro pobūdžio reikalavimus, kad joks "<…> procesinės formos paprastinimas negali prieštarauti Konstitucijos nuostatoms ir baudžiamojo proceso principams, pažeisti proceso dalyvių realių teisių ir teisėtų interesų, neatitikti juridinės technikos taisyklių".[46] Ir nors į šiuos reikalavimus tikslingumo principo taikymui visų pirma turi atsižvelgti įstatymų leidėjas, tačiau, kadangi "konkrečiu atveju klausimą, taikyti ar ne tokią normą, turi išspręsti teisės taikytojas <…>, būtent jis turi įvertinti, koks sprendimas tam tikroje situacijoje yra naudingesnis abiems šalims ir visuomenei. Teisės taikytojas, kaip viešojo intereso gynėjas, kiekvienu atveju, kai yra sąlygos vykdyti diskrecinį persekiojimą, sprendžia, kada viešasis interesas reikalauja nusikaltimo persekiojimo, o kada, atsižvelgus į jį, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas". [47]

Taigi atsižvelgiant į tai, jog baudžiamojoje justicijoje negali būti nustatyta idėjų, prieštaraujančių Konstitucijos nuostatoms nei aiškinant, nei taikant teisės normas[48], į tai, jog, kaip rodo moksliniai tyrimai[49], baudžiamojo proceso analizė yra negalima be jo vertinimo Konstitucijos kontekste[50], šiame skyriuje nagrinėsime susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto dermę su konstituciniais bei baudžiamosios teisės principais, atskleidžiant instituto paskirtį bei reikšmę, taip pat, vadovaujantis tuo, jog susitaikymo viešojo kaltinimo bylose procesui būdingi tam tikri atkuriamojo teisingumo elementai, nagrinėsime jo ryšį su mediacijos procesu.

[45] Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos," *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 95.
[46] *Ibid.*
[47] *Ibid.*
[48] Armanas Abramavičius ir Egidijus Jarašiūnas, „Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje," *Teisė* 1392-1274, 53 (2004): 23.
[49] Rima Ažubalytė, „Influence of the jurisprudence of the Constitutional Court on the criminal procedure," *Jurisprudence* 19, 3 (2012): 1062.
[50] *Ibid.*

1.1 Baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto konstitucinės (ir faktinės) prielaidos

Daugelis autorių kaip svarbiausią šiuolaikinio baudžiamojo proceso tikslą įvardija "teisinės tvarkos, kuri sutrikdoma pažeidus baudžiamąjį įstatymą, atkūrimas, ar, kitaip tariant, socialinio konflikto, kurį sukelia nusikalstama veika, išsprendimas."[51] Baudžiamojo proceso teorijoje nurodoma, jog galimi du konflikto išsprendimo tikslai – materialiosios tiesos paieška ir teisingumo, t. y. formaliosios tiesos nustatymas[52]. Mūsų analizuojamo baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius institutas suponuoja tai, jog remiantis tokiu pagrindu proceso užbaigimas ir yra būtent "baudžiamojo konflikto išsprendimo forma, o ne materialiosios tiesos paieškos procesas <…>."[53]

Tik pasiekus baudžiamojo proceso paskirtyje numatytą rezultatą t.y. įgyvendinus teisingumą, kuris siejamas su teisinės santarvės atkūrimu visuomenėje[54], galima teigti, jog baudžiamojo proceso tikslai pasiekti. Teisinės santarvės atkūrimas užtikrinamas didesnį dėmesį teikiant ne bausmių skyrimui, bet siekiant kuo efektyviau pašalinti nusikalstama veika sukeltas materialias ir emocines pasekmes, atlyginti dėl to padarytą žalą[55]. Norėtume teigti, jog mūsų demokratinėje valstybėje seniai yra suvokta, kad „bausmės, net pačios griežčiausios, negali visiškai pašalinti nusikalstamos veikos sukeltų žalingų padarinių individo, visuomenės ar valstybės interesams"[56], kas atitiktų idėją, jog „teisingumo vykdymas baudžiamosiose bylose – tai ne tik asmens, padariusio nusikalstamą veiką, išaiškinimas, jo kaltumo nustatymas ir teisingas kaltininko nubaudimas, bet ir asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, teisių ir teisėtų interesų apsauga"[57]. Tačiau pažvelgus į metines Kalėjimų departamento veiklos ataskaitas[58] padėtis vis dar

[51]Pavyzdžiui, Remigijus Merkevičius, „Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teisminio nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teismą?" iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Petras Ancelis et al. (Vilnius: Industrus, 2009), 135.

[52] John Thibaut and Laurens Walker, "A Theory of Procedure," *California Law Review* 66, 3 (1978): 543-545.

[53] "Tai, griežtai traktuojant, bet kokią tikslingumo apraišką daro neteisėta. Taigi istoriškai <…> gali būti gana sunku priimti įvairias proceso formas, nes jos keičia nusistovėjusį baudžiamojo proceso paskirties supratimą. Todėl būtinos nuolatinės mokslinės diskusijos, taip pat empiriniai tyrimai, patvirtinantys arba paneigiantys atitinkamo tikslingumo principo vykdant baudžiamąjį persekiojimą įgyvendinimo formos būtinumą pozityviajame baudžiamajame procese."
(Rau, W. Countries in Transition: Effects of Political, Social and Economic Change on Crime and Criminal Justice. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol.7/4, (1999): 437- 441. Cituota iš: Rima Ažubalytė, „Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme," *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 42).

[54] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 16-17.

[55] *Ibid.*

[56] Bluvshtejn Ju. D. Ugolovnoe pravo i socialynaja spravedlivosty (Minsk: Universitetskoe, 1987), 26. Cituota iš: Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 47.

[57] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 48.

atrodo priešingai – 2014 metų pabaigoje laisvės atėmimo vietų įstaigose buvo 8636 asmenys (tuo pačiu laikotarpiu 2013 m. – 9729), dauguma iš jų, t. y. 7768 (90 proc.) buvo nuteisti ir atlikinėjo bausmę: iš jų 116 (2013 m. – 114) nuteistų laisvės atėmimu iki gyvos galvos, 186 (2013 m. – 186) nuteisti areštu, kiti – 868 (10 proc.) buvo suimti ir laukė teismo nuosprendžio. Iš visų įkalintųjų 84 (apie 1 proc.) buvo nepilnamečiai, 380 (4,4 proc.) – moterys, 159 (1,8 proc.) – užsienio piliečiai[59]. Nors palyginus 2014 ir 2013 metų statistiką matome, kad bendras asmenų, esančių laisvės atėmimo vietose skaičius sumažėjo, atsižvelgiant į tai, jog užregistruojamų nusikalstamų veikų skaičius taip pat kinta, galime daryti išvadą apie išliekantį didelių asmens, esančių laisvės atėmimo vietose, skaičių stabilumą, o tai leidžia teigti, kad Lietuvoje vis dar vyrauja nesubalansuota bausmių skyrimo politika – dalis asmenų, nuteistų realia laisvės atėmimo bausme nėra pavojingi visuomenei, o jų išlaikymas mokesčių mokėtojams bei valstybei kainuoja brangiai.[60] Pabrėžtina, jog į tokią kainą „įeina ne tik ekonominės išlaidos kriminalinės justicijos tarnyboms, penitencinėms įstaigoms, atlikusių bausmę asmenų reabilitacijai ir kt., bet ir visuomenės moralinis nuostolis, kuris, beje, ne visada tinkamai įvertinamas: žmogaus teisių ir socialinių galimybių apribojimai, neišvengiami baudžiamojo proceso ir bausmių atlikimo metu; nuteistų, reiškia ir neigiamai paženklintų bei nelojalių valstybei asmenų sluoksnio sudarymas; visuomenės kriminalizavimas per buvusių kalinių subkultūrą; įpratimas, kad daug aplinkinių nuteisiama ir t.t. Tuo tarpu kriminologijos mokslas moko, kad baudžiamųjų įstatymų leidyboje deklaruojama siekiamybė, t. y. atgrasyti potencialius pažeidėjus nuo nusikaltimų darymo, niekada nepasiekiama, nes pagrįsta klaidingu postulatu, jog kriminalizavimas ir griežtos bausmės mažina pažeidimų skaičių. Iš tikrųjų nei teorija, nei empiriniai tyrimai to nepatvirtina.“ [61]

Vertinant tokius duomenis, baudžiamojoje justicijoje turi būti plačiau vadovaujamasi tokiais konstitucinių teisinės valstybės bei teisingumo principų reikalavimais, kurie suponuoja, jog „tarp siekiamo tikslo ir teisinių priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus įstatymuose nustatytų teisinių poveikio priemonių turi būti nustatyta teisinga

---

[58] “Metinės Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos veiklos ataskaitos,“ prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/kd%202014%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf.

[60] Remiantis 2015 m. Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose suvestine, didžiausias vieno asmens išlaikymui per dieną panaudotų lėšų skaičius siekė 62,33 Lt. („Metinės Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos veiklos ataskaitos,” prieiga per internetą: http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html).

[61] Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 716. Autorius tą teigia remdamasis tyrimais: A. Gavėnaitė, „Bausmės samprata ir funkcijos pozityvistinėje ir kritinėje kriminologijos tradicijose“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008), 71; taip pat – G. Sakalauskas, „Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir grėsmė,“ *Sociologija* 2, 20 (2007): 112-134.

pusiausvyra“[62]. Taigi baudžiamajame procese turi būti užtikrinamas proporcingumo reikalavimo įgyvendinimas – įtariamo, kaltinamo asmens teisės negali būti varžomos labiau, negu to reikia teisėtiems proceso tikslams pasiekti, kartu turi būti įvertintos konkrečios procesinės situacijos aplinkybės, bei tuo remiantis individualizuojama asmens baudžiamoji atsakomybė. Verta paminėti, jog norint pabrėžti šių iš Europos žmogaus teisių konvencijos[63] (toliau – EŽTK) 8 straipsnyje įtvirtintos pusiausvyros išplaukiančių reikalavimų reikšmingumą, EŽTT daugelyje bylų mini, jog *„sąžiningos pusiausvyros tarp bendro bendruomenės intereso ir pamatinių asmens teisių apsaugos paieškos yra įkūnytos visoje Konvencijoje.“*[64] Taigi nagrinėjamas institutas, mūsų nuomone, ir yra tokio pobūdžio išraiška į minimus konstitucinius reikalavimus.

Apibendrintai šiame kontekste norėtume pabrėžti, jog „bausmės taikymas nusikalstamų veikų atveju yra valstybės teisė, kuria ji turi ir privalo naudotis tik tada, kai tai yra būtina ir tikslinga saugant teisinę tvarką, įvertinus visą kriminalinės justicijos netobulumą ir sunkumą, kuriuo jis gula ne tik ant asmens, patekusio po traiškančiais Temidės ratais, ir jo artimųjų, bet ir ant visų piliečių.“[65]

Konstitucinis Teismas, pasisakydamas dėl susitaikymo instituto kaip galimos priemonės veiksmingai įgyvendinti baudžiamojo proceso tikslus, yra konstatavęs, jog *„reguliuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, turi diskreciją nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad nukentėjusysis (jo atstovas) ir asmuo, kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turėtų galimybę susitaikyti ir šis susitaikymas būtų pagrindas nutraukti baudžiamąjį procesą. Susitaikymas galimas ir tose baudžiamosiose bylose, kuriose kaltinimą teisme palaiko pats nukentėjusysis (jo atstovas), ir tose, kuriose valstybinį kaltinimą palaiko prokuroras. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas minėto susitaikymo instituto sąlygas, pagrindus, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad minėtas susitaikymas būtų galimas bylose dėl visų nusikalstamų veikų. Reglamentuodamas nukentėjusiojo (jo atstovo) ir asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, susitaikymo institutą įstatymų leidėjas privalo nustatyti ir aiškias šio instituto taikymo procedūras.“*[66] Nors tiek susitaikymas privataus, tiek viešojo kaltinimo bylose traktuojamas kaip baudžiamojo konflikto išsprendimo forma, tačiau pabrėžtina, jog šių institutų prigimtis yra

[62] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 metų sausio 26 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 15-465, (2004).
[63] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *Valstybės žinios* 40-987, (1995).
[64] Pavyzdžiui, bylos: *Soering v. the United Kingdom*, application no. 14038/88, Judgement of 07 July 1989;
Ocalan v. Turkey, application no. 46221/99, Judgement of 12 May 2005;
N. v. the United Kingdom, application no. 26565/05, Judgement of 27 May 2008.
[65] Tagancev. N. S. Russkoe ugolovnoe pravo. Lekcii: Chastb obshhaja. – Moskva, 1994. T. 2. P. 91. Cituota iš: Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos,“ *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 91.
[66] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 metų sausio16 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 7-254, (2006).

skirtinga – „viešojo kaltinimo bylose susitaikymas yra atkuriamojo teisingumo koncepcijos dalis, o privataus kaltinimo bylose taikinamasis posėdis <...> yra logiška specifinio proceso, kuriame nukentėjusiojo valia yra lemianti proceso eigą, dalis. Tačiau šių savo prigimtimi skirtingų institutų teisinio reguliavimo tikslas turi bendrą vardiklį, kuris išreiškiamas proceso nuostatas modeliuojant taip, kad pirmiausia būtų nukentėjusiajam atlyginta nusikaltimu padaryta žala.“[67] Taigi mūsų analizuojamo instituto taikymu užbaigiant baudžiamąjį procesą siekiama, kaip minėta, atkurti taiką, atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, o tai teigiamai vertintina tiek nukentėjusio asmens bei kaltininko atžvilgiais, kadangi garantuojamos mažesnės laiko bei lėšų sąnaudos, užtikrinamas aktyvus nukentėjusio asmens dalyvavimas baudžiamajame procese, efektyvesnis žalos atlyginimas ir kartu emocinis pasitenkinimas procesu, tuo tarpu kaltininkui baudžiamojo proceso nutraukimas teikia galimybę ne tik pasitaisyti atlyginant savo veiksmais padarytą žalą, bet taip pat kaip ir nukentėjusiajam, emocinį pasitenkinimą procesu, tiek administracinių poreikių tenkinimo atžvilgiu – instituto taikymas sąlygoja mažesnius ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų bei teisėjų darbo krūvius, išlaidas, susijusias su teisingumo vykdymu. Tai atitinka ir Konstitucinio Teismo nustatytą reikalavimą, kad „asmens ir visuomenės apsaugai bei gynimui nuo nusikalstamų kėsinimųsi skirti ištekliai (materialiniai, žmogiškieji ir kt.) turi būti skirstomi ir naudojami racionaliai“[68], kuris, kaip aiškiai matyti iš teismų praktikos, yra itin vertinamas ir dažnai teismų minimas: *„proceso užbaigimas šalims susitaikius, yra racionali baudžiamoji teisena, leidžianti sutaupyti tiek materialiuosius, tiek žmogiškuosius išteklius“.*[69]

Apibendrinant tai, kokią naudą teikia analizuojamo instituto taikymas, paminėtume tokius literatūroje išskirtus esminius aspektus: „a) kaltininkai yra labiau skatinami prisiimti atsakomybę; b) kaltininkai skatinami bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis; c) nelinkusiems daugiau nusikalsti asmenims suteikiama galimybė išvengti izoliacijos (tai naudinga ir visuomenei) ar kitų neigiamų baudžiamosios atsakomybės padarinių; d) nusikalstamų veikų aukoms lengviau atlyginama žala; e) aukos sėkmingiau realizuoja savo teisėtus interesus; f) neaštrinamas socialinis bei teisinis konfliktas; g) prokurorai gali geriau ir greičiau ruošti svarbesnes bylas; h) teismai mažiau apkraunami bylomis dėl smulkių nusikalstamų veikų ir pan.“[70]

---

[67]Rima Ažubalytė, “Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje” (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002), 106-117.

[68] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 7-254, (2006).

[69] Pavyzdžiui, „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-593-303/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/227809?nr=1.

[70]Pavyzdžiui, Raimundas Jurka ir Romas Jasevičius, „Diskrecinio ikiteisminio tyrimo nutraukimo (diversijos) pagrįstumas ir įgyvendinimo problemos,“ *Teisės problemos* 4, 50 (2005): 9. Cituota iš: Rima Ažubalytė, “Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje” (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002).

Kita vertus, Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog vienas esminių teisingumo garantų baudžiamosiose bylose bei svarbi žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo priemonė yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos[71] (toliau – Konstitucija) 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas nekaltumo prezumpcijos principas (*nulla poena sino culpa*)[72], reiškiantis, jog asmuo yra laikomas nepadaręs nusikaltimo, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.[73] Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarime pažymėta, jog ypač svarbu, kad nekaltumo prezumpcijos principu vadovautųsi valstybės institucijos ir pareigūnai, kad viešieji asmenys, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, apskritai turi susilaikyti nuo asmens traktavimo kaip nusikaltėlio, kitaip atsirastų pagrindas pažeisti žmogaus orumą ir garbę, pakenkti asmens teisėms ir laisvėms.[74]

EŽTT yra išnagrinėjęs platų bylų[75], susijusių su šio principo pažeidimais, spektrą.[76] Pavyzdžiui, tiek byloje *Daktaras prieš Lietuvą*, tiek *Butkevičius prieš Lietuvą* yra pabrėžtos analogiškos nuostatos, jog: „*nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso elementų. Ji bus pažeista, jei pareigūno teiginys, susijęs su asmeniu, kuriam pareikšti kaltinimai dėl nusikaltimo, atspindi nuomonę, kad jis yra kaltas, prieš tai,*

---

[71] "Lietuvos Respublikos Konstitucija," *Valstybės žinios* 33-1014, (1992).

[72] Nekaltumo prezumpcijos principas yra įtvirtintas Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 2 dalyje, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 11 straipsnio 1 dalyje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje, taip pat Konstitucijos 31 straipsnyje, BPK 44 straipsnio 6 dalyje bei BK 2 straipsnyje.

[73] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas," *Valstybės žinios* 7-254, (2006).

[74] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas," *Valstybės žinios* 1-7, (2004).

[75] „Nekaltumo prezumpcijos principas buvo plėtojamas ne vienerius metus. EŽTT tvirtina, kad EŽTK 6 straipsnio 2 dalis apima tris esminius reikalavimus: teisę nebūti valdžios institucijų viešai įvardintam nuteistuoju tol, kol nepaskelbtas galutinis nuosprendis, tai, kad prievolė įrodyti tenka kaltintojui, ir kad bet kokia pagrįsta abejonė kaltumu turėtų būti vertinama kaltinamojo naudai, ir kaltinamojo teisę sužinoti, kuo jis kaltinamas. EŽTT taip pat pripažįsta, kad tarp nekaltumo prezumpcijos ir kitų teisių, susijusių su teisingu bylos nagrinėjimu, yra aiškus ryšys, teigdamas, kad pažeidus šias teises neišvengiamai kyla pavojus ir nekaltumo prezumpcijai: teisei savęs neapkaltinti, teisei neduoti parodymų prieš save, teisei tylėti ir teisei į laisvę (išskyrus tada, kai teisės į laisvę principo taikymo išimtis pagrindžiama viešuoju interesu)". EŽTT bylos: *Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain*, application no. 10588/83, 10589/83 and 10590/83, Judgement of 6 December 1988; *Allenet de Ribemont v. France*, application no. 15175/89, Judgement of 10 February 1995; *Minelli v. Switzerland*, application no. 8660/79, Judgement of 25 March 1983; *Funke v. France*, application no. 10828/84, Judgement of 25 February 1993; *Murray v. United Kingdom*, application no. 18731, Judgement of 8 February 1996; *Saunders v. United Kingdom*, application no. 19187/89, Judgement of 17 December 1996; *Kudla v. Poland*, application no. 30210/96, Judgement of 26 October 2010.
(„Pasiūlymas: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, kuria siekiama užtikrinti tam tikrus nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme elementus," 2013/0407 (COD). Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com(2013)0821_/com_com(2013)0821_lt.pdf).

[76] "Apskritai EŽTK 6 straipsnis, įtvirtindamas teisę į nepriklausomą ir nešališką bei teisingą teismą, nekaltumo prezumpcijos principą bei procesines garantijas, laikomas vienu esminiu Konvencijos straipsnių, kuris praktikoje gana dažnai pažeidžiamas."
(Danutė Jočienė ir Kęstutis Čilinskas *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje: monografija* (Vilnius: 2004), 210).

kai tai buvo įrodyta pagal įstatymą. Pakanka, kad (net jei nėra jokių formalių išvadų) būtų tam tikri samprotavimai, leidžiantys daryti išvadą, kad pareigūnas laiko asmenį kaltu.“[77] Be to, *„pasak EŽTT, turi būti daromas esminis skirtumas tarp aiškaus teismo paskelbimo, nesant galutinio nuosprendžio, kad asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, ir teiginio, kad kažkas yra tiesiog įtariamas padaręs nusikaltimą (t. y. vadinamasis įtarimo būklės aprašymas). Pirmaisiais sprendimais pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, tuo tarpu antruosius EŽTT daug kartų pripažinęs atitinkančiais Konvencijos 6 straipsnį“.*[78] Taigi „nekaltumo prezumpcija, būdama pamatiniu proceso principu, kartu tampa ir procesine garantija, kuria siekiama apsaugoti į baudžiamojo proceso veikimo sritį patekusį asmenį (įtariamąjį, kaltinamąjį).“[79] Šio principo pažeidimą įmanoma konstatuoti tuomet, kai „visuomenėje iš anksto yra „nuteisiamas“ ir pasmerkiamas žmogus“.[80]

Nors vertinant tradiciškai nekaltumo prezumpcijos principas, kaip minėta, yra procesinis principas, tačiau BK 38 straipsnyje įtvirtinto instituto taikymas lėmė jo ir šio principo dermės aktualumą materialiajai teisei[81], tad vieni autoriai, atsižvelgdami į tai, jog preliminari BK 38 taikymo sąlyga yra nusikalstamos veikos sudėties požymių konstatavimas[82], daro išvadą, jog tai suponuoja nelogišką formuluotę „padaręs nusikalstamą veiką, bet nekaltas“, o jei toks asmuo ir yra laikytinas juridiškai kaltu, tuomet keltina pagrįsta abejonė, „ar proceso baigties įforminimas (nesant apkaltinamojo nuosprendžio) neprieštarauja Konstitucijai. <...> Juk tinkamai nekonstatavus kaltumo (taip, kaip nurodo Konstitucija), nėra ir legitimaus baudžiamosios atsakomybės pagrindo, vadinasi, nėra ir pagrindo nuo jos atleisti.“[83] Poziciją, jog „atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti sprendžiamas teisme ir tik tada, kai teismas oficialiai teismo procesiniame

[77] *Daktaras v. Lithuania*, application no. 42095/98, Judgement of 10 October 2000;
Butkevicius v. Lithuania, application no. 48297/99, Judgement of 26 March 2002.
[78] *Vulakh and others v. Russia,* application no. 33468/03, Judgement of 10 January 2012.
Cituota iš: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/376720?nr=1.
[79] Raimundas Jurka et al., *Baudžiamojo proceso principai: metodinė mokomoji priemonė* (Vilnius: „Eugrimas“, 2009), 115.
[80] Romualdas Drakšas, „Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai,“ iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*, Aliukonienė Rita et al. (Vilnius: VĮ, Registrų centras, 2011), 159.
[81] Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą,“ iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: *recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* Jonas Prapiestis et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 36.
[82] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2008), 346.
[83] Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą,“ iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Jonas Prapiestis et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 38-39.

dokumente konstatuoja kaltininko kaltumo klausimą“[84] palaiko ir A. Baranskaitė, kurios teigimu „<...> nenustatytas, neįrodytas, viešai nekonstatuotas kaltumas lygus nekaltumui. Todėl tolesni procesiniai veiksmai tokio asmens atžvilgiu, taigi ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, turėtų būti vertinami kaip neteisėti“.[85] Be to, autorė teigia, jog apskritai „BK 38 įtvirtinto instituto <...> pavadinimas nėra tikslus, neatspindi šio instituto esmės ir tikrojo jo poveikio kaltininkui.“[86] Taip keliamos abejonės ir dėl pačios baudžiamosios atsakomybės turinio traktavimo: iš baudžiamosios teisės teorijos žinoma, jog „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas nuo jo pasmerkimo valstybės vardu oficialiai pripažįstant jį kaltu padarius nusikalstamą veiką ir priimant apkaltinamąjį nuosprendį, nuo bausmės skyrimo ir teistumo.“[87] Tačiau žinoma ir tai, jog BK 38 straipsnio taikymo atvejais galimos skirti baudžiamojo poveikio priemonės, kurių paskirtis yra padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, taip pat sudaro baudžiamosios atsakomybės sistemos dalį[88]. Iš to išplaukia pagrįsta išvada, jog tokie teoriniai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aspektai kelia prieštaringumą, kuomet „procesiniu sprendimu konstatuojama, kad asmuo atleistas nuo viso baudžiamosios atsakomybės turinio ir nelaikomas kaltu, bet kartu konstatuojamas nusikalstamos veikos padarymo faktas ir skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės: nuo uždraudimo naudotis specialia teise iki išplėstinio turto konfiskavimo.“[89]

Tuo tarpu remiantis BPK 212 straipsnio nuostatomis, teisę nutraukti ikiteisminį tyrimą BK 38 straipsnio pagrindu turi prokuroras, kurio sprendimą tvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas, o tai, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą poziciją, reikštų, kad „nusikalstamos veikos padarymo faktas konstatuojamas ne tik įsiteisėjusiame nuosprendyje, bet ir ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu patvirtintame prokuroro nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą, kartu atleidžiant padariusį nusikalstamą veiką asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.“[90] Be to, tai suponuoja ir šio instituto susiliejimą su atleidimo nuo bausmės institutu[91]. Tuo remiantis, neabejotinai sutinkame su teiginiu, jog tokia problematika yra sąlygota baudžiamojo proceso teisės nepaisymu konstruojant atleidimo

[84] Agnė Baranskaitė, “Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės problemos,” *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 67-68.
[85] *Ibid.*
[86] *Ibid*., 79.
[87] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2008), 345.
[88] Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija* (Vilnius, Justitia, 2008), 203.
[89] Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą,“ iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: *recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* Prapiestis Jonas et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 39.
[90] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 18.
[91] *Ibid.*

nuo baudžiamosios atsakomybės materialiosios teisės normą[92], t. y. kad pakankamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmės bei tikslų pagrindimas materialiojoje teisėje kartu ignoruoja jo procesinį realizavimą[93], o tai lemia būtinybę taisyti esminius netobulumus nagrinėjamo instituto kontekste.

Sprendžiant susitaikymo instituto suderinamumo su nekaltumo prezumpcijos principu klausimą, siūlomi du tokią dermę užtikrinantys sprendimo variantai. Norint pasiekti šį tikslą nurodoma, jog „<...> įstatymų leidėjui būtina procesinius santykius sureguliuoti taip, kad priimti sprendimą dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galėtų tik teismas.“ [94] Tačiau toks teoriškai teisingas vertinimas tik patvirtintų aukščiau pateiktą teiginį, jog tuomet būtų neaiškus ir vargu ar apskritai reikalingas šio instituto bei atleidimo nuo bausmės instituto skyrimas. Be to, tokiu atveju nebūtų užtikrintas jau minėto proceso ekonomiškumo principo įgyvendinimas, kadangi teismai privalėtų nagrinėti visas, įeinančias į BK 38 straipsnio taikymo galimybes, nusikalstamas veikas. Atsižvelgiant į tai, pritartume kitam šio klausimo sprendimo variantui, t. y. šį institutą traktuoti kaip baudžiamojo persekiojimo nutraukimo (atsisakymo) pagrindą, kuomet asmens kaltės klausimas net nebūtų svarstomas, o jis būtų ne asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, o asmuo, kurio atžvilgiu pradėtas (vykdomas, nutrauktas) baudžiamasis persekiojimas[95]. Taigi sutinkama su tuo, jog „iki tol, kol asmuo nenuteistas, jo negalima atleisti nuo neigiamo veikos įvertinimo apkaltinamojo nuosprendžio forma, tačiau nėra jokių procesinių kliūčių atleisti jį nuo klausimo dėl neigiamo įvertinimo galimybės nagrinėjimo. Kitais žodžiais tariant, asmuo atleidžiamas ne nuo baudžiamosios atsakomybės, o nuo baudžiamojo persekiojimo, nes baudžiamasis persekiojimas visai nebūtinai baigiasi apkaltinamuoju nuosprendžiu.“[96] Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto „atidavimas“ baudžiamajam procesui pagrindžia ir tai, kad „persekiojimo teisė skiriasi nuo teisės bausti, kuri atsiranda tik priėmus apkaltinamąjį nuosprendį. Teisę bausti turi tik vienintelė institucija – teismas, ir jis įgyja tokią teisę ne bet kuriuo momentu, o tik pagal įstatymus išnagrinėjęs baudžiamąją bylą. Institucijos, neturinčios teisės pasmerkti asmens valstybės vardu bei paskirti bausmę, neturi teisės ir atsisakyti realizuoti šias teises.“[97]

---

[92] Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, „Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 232.
[93]Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 17.
[94] Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, „Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 240.
[95] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 19.
[96] *Ibid.,* 19-21.
[97] *Ibid.*

Pažymėtina ir tai, kad daugelio Europos šalių teisės doktrinoje apskritai nėra žinomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip materialiosios teisės atskiras institutas, „nors daugelyje šalių egzistuoja sąlyginis ir besąlyginis baudžiamojo persekiojimo nutraukimas (baudžiamojo proceso institutas) bei atleidimas nuo bausmės (baudžiamosios teisės institutas) <...>.“[98] Taigi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reguliavimas baudžiamajame procese, o ne materialiojoje teisėje atitiktų daugelio pasaulio šalių deklaruojamą platų vadovavimąsi tikslingumo principu, kai esant galimybei nevykdyti baudžiamojo persekiojimo, baudžiamosios bylos nutraukiamos ikiteisminio tyrimo etape. Pažymėtina, jog su tokia pozicija sutinka tiek proceso, tiek materialiosios teisės specialistai[99]. Tokiu būdu patvirtinamas dar vienas esminių teigiamų instituto aspektų, jog taikant susitaikymą yra orientuojamasi būtent į dabartį ir ateitį, kuomet dėmesio centre – klausimas, kaip išspręsti konfliktą nesigilinant, kas kaltas, o ne praeitis, reikalaujanti „paskirti“ kaltą, aiškintis, kas teisus, kas ne.

Taigi sutinkant su šiuo racionaliu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto ir nekaltumo prezumpcijos derinimo užtikrinimu, svarbu pabrėžti, kad tai reikalauja atitinkamų procesinių garantijų, susijusių su asmens teise į teisingą teismą, kurią sudaro daugybė elementų: teisė asmeniškai ir efektyviai dalyvauti teismo procese, teisė į pagrįstą teismo sprendimą, lygiateisiškumo ir rungtyniškumo principas, teisė tylėti, teisė nebūti verčiamam duoti parodymus prieš save ir kt.[100] Būtinybę užtikrinti tinkamą proceso šalių galimybę realizuoti savo interesus sąlygoja tam tikrų teisių atsisakymas vykdant diskrecinį baudžiamąjį persekiojimą: procesą baigiant kompromisiniu sprendimu, kaltinimo institucijos atsisako savo teisės įrodinėti kaltumą teisme, tuo tarpu įtariamasis atsisako savo teisės į teismą.[101]

Ši EŽTK 6 straipsnyje įtvirtinta teisė nereiškia, kad kiekvieną bylą, nepaisant jos aplinkybių, turi nagrinėti teismas: EŽTT pabrėžęs kaltinamojo teisę atsisakyti teisminio nagrinėjimo, nurodydamas, jog *„procedūra, kurioje byla išsprendžiama be teismo, negali būti vykdoma prieš įtariamojo valią. Jo sprendimas atsisakyti teisės į teismą neturi būti paveiktas.*

[98]Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006):19-21.

[99] Pavyzdžiui, O. Fedosiuk taip pat teigia, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą perdavus baudžiamojo proceso reguliavimo sferai „svarbus represiją taupantis institutas būtų suderintas su nekaltumo prezumpcijos principu ir nebekiltų nereikalingų abejonių dėl jo legitimumo.“ (Oleg Fedosiuk, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą,“ iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: *recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys,* Prapiestis Jonas et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 40).

[100] Lijana Štarienė, „Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnyje, pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų konvencijos teisių požiūriu,“ prieiga per internetą: http://tm.infolex.lt/?item=stras_publ.

[101] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 20.

Teismas teigė suprantąs, kad teisminio nagrinėjimo perspektyva kiekvienam asmeniui, kaltinamam nusikalstamos veikos padarymu, be abejo, turi įtakos jo apsisprendimui pasirinkti alternatyvius baudžiamojo konflikto sprendimo būdus, tačiau toks „poveikis“ neprieštarauja Konvencijos nuostatoms.“[102] Tai rodo draudimą varžyti asmens, kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, teisę reikalauti teisminio nagrinėjimo, tad sutinkame su išvada, jog „būtina reglamentuoti įtariamojo teisės į teismą atsisakymo procedūrą, kurio metu įtariamasis savanoriškai ir sąmoningai atsisakytų tarptautinių ir nacionalinių aktų jam garantuojamų konstitucinių teisių į viešą, nešališką ir rungtynišką teisminį nagrinėjimą“.[103]

Paminėtina ir tai, jog ikiteisminio tyrimo nutraukimas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, šiam patvirtinus prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą – tai BPK 214 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta procesinė garantija, jog neteisminės procedūros taikymas atitinka teisingą jos įgyvendinimą. Tačiau tai, kad „ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo, numatytas BPK 214 straipsnio 2 dalyje, gali būti išreikštas tiek motyvuota nutartimi, tiek rezoliucija“[104], iš esmės gali reikšti formalų prokuroro nutarimo patvirtinimą.[105] Tokiu atveju apskritai vertėtų prisiminti, jog Lietuvoje pasirinktas pasyvaus ikiteisminio tyrimo teisėjo modelis, reiškiantis, jog jo turima įtaka ikiteisminiam tyrimui nedidelė, kadangi jis negali inicijuoti jokių tyrimo veiksmų ir į procesą yra įtraukiamas tik prokuroro nuožiūra[106].

Remiantis išdėstytu, pabrėžtina, kad baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimas garantuojamas užtikrinant žmogaus teisių apsaugos, taikomų priemonių funkcionalumo bei veiksmingumo dermę, kadangi, viena vertus, „didelės apimties galių suteikimas teisėsaugos pareigūnams didina ne tik jų galimybes atskleisti nusikalstamas veikas, bet kartu ir riziką proceso metu pernelyg riboti konstitucines asmens teises, <...> kita vertus, proceso dalyvių procesinių garantijų stiprinimas galėtų gerokai pasunkinti tiesos paieškas baudžiamojoje byloje.“[107] Atsižvelgiant į tai, kad padaryta nusikalstama veika sukelia, visų pirma, konfliktą tarp nukentėjusio asmens ir kaltininko[108], svarbus vaidmuo sprendžiant dėl proceso nutraukimo suteikiamas būtent

[102] *Deweer v. Belgium*, application no. 6903/75, Judgement of 27 February 1980; Taip pat *Golder v. United Kingdom*, application no. 4451/70, Judgement of 21 February 1975.
[103] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis,“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 22.
[104] *Ibid*., 21.
[105] *Ibid*.
[106] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 112.
[107] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 9-10.
[108] 1976 m. kovo 31 d. Nils Christie vesdamas paskaitą Šefildo universiteto Kriminologinių tyrimų centre, panaudojant vaizdingą metaforą apie vogimą pabrėžė, kad nusikaltimas yra konfliktas, nuosavybės teise priklausantis konflikto

jiems, tačiau kita vertus, atsižvelgiant į tai, jog nusikalstamos veikos, kaip pavojingos visuomenės pripažįstamiems teisiniams gėriams, padarymas sukelia konfliktą ir su pačia valstybe ir visuomene (išplaukiantis iš reikalavimo, kad kaltininkas savo elgesiu suteiks pagrindą manymui, jog ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų), priešingai nei privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų nusikalstamų veikų padarymas, diskrecija nuspręsti, ar nutraukti baudžiamąjį procesą susitaikius viešojo kaltinimo bylose, ar ne, priklauso prokurorui ir teismui[109]. Tokia pastarųjų laisvos nuožiūros galimybė grindžiama tikslingumo (naudingumo) ir legalumo (oficialumo) principų derinimu.[110] Čia pat pažymėtina, jog prioriteto teikimas tikslingumo principui suponuoja galimybę rasti priemonių, padėsiančių greičiau ištirti ir išnagrinėti baudžiamąsias bylas.[111]

Taigi apibendrinant pasakytina, jog susitaikymo viešojo kaltinimo bylose procesas, mūsų nuomone, ir yra viešojo visuomenės intereso bei privataus intereso derinimo išraiška bei viena iš minėtų priemonių, padedanti optimaliau tirti bei nagrinėti bylas, todėl galime teigti, jog vykdant baudžiamąjį procesą turi būti ne tik realizuojamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principas, bet kartu užtikrinamas ir tokių konstitucinių principų, kaip teisinės valstybės, humanizmo, teisingumo, lygiateisiškumo, atsakomybės diferencijavimo ir bausmės individualizavimo, teisinio poveikio priemonių ekonomijos laikymasis[112], kas sudaro teisines prielaidas įgyvendinti šiuolaikinės baudžiamosios justicijos normas pagal tikrąją jų paskirtį: „demokratinė teisinė valstybė vienodai suinteresuota tiek nusikalstamų veikų ir jas padariusių asmenų išaiškinimu bei teisingumo įvykdymu, tiek visapusiška nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens apsauga, jo pažeistų teisių, laisvių ir teisėtų interesų atkūrimu. Dėl šios priežasties <...> jam suteikiama galimybė neperžengiant įstatymo nustatytų ribų daryti įtaką baudžiamojo proceso eigai, baudžiamosios bylos baigčiai ir kartu su teismu lemti kaltininko likimą byloje“.[113]

šalims, kurį baudžiamosios justicijos institucijos, perimdamos visą įtaką dėl konflikto sprendimo, taip jį vagia iš labiausiai tuo suinteresuotų žmonių.
(Nils Christie, „Conflict as Property,“ *British Journal of Criminology* 17 (1977): 1.

[109] Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma” (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 149.

[110] Raimundas Jurka ir Romas Jasevičius „Diskrecinio ikiteisminio tyrimo nutraukimo (diversijos) pagrįstumas ir įgyvendinimo problemos,“ *Teisės problemos* 4, 50 (2005): 5-19.

[111] Rima Ažubalytė, „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos,“ *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 94.

[112] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 35-36.

[113] *Ibid.*, 36-40.

1.2 Baudžiamojo proceso nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius ir mediacijos procesas

Vadovaujantis tuo, jog susitaikymo viešojo kaltinimo bylose procesui būdingi tam tikri atkuriamojo teisingumo elementai, manytina, tikslinga kalbėti apie jo ryšį su viena pirmųjų ir labiausiai paplitusių bei pasiteisinusių atkuriamojo teisingumo įgyvendinimo priemonių – mediacija. Tačiau visų pirma pasakytina, jog pačio atkuriamojo teisingumo definicijų įvairovė yra itin plati, kadangi šis terminas vartojamas ne tik baudžiamojo proceso ar baudžiamosios teisės kontekste, tačiau tiek ir kriminologijos, psichologijos, penicencinės ar kitų teisės šakų doktrinose.[114] Jungtinių Tautų Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucija Nr. 2002/12 patvirtintų „Pagrindinių atkuriamojo teisingumo programų panaudojimo baudžiamosiose bylose principų“ priede[115] nurodyta, jog atkuriamasis teisingumas suprantamas kaip „bet koks procesas, kuriame auka ir kaltininkas ir, kur tai priimtina, bet kurie kiti nusikaltimo paveikti asmenys arba bendruomenės atstovai kartu aktyviai dalyvauja spręsdami iš nusikaltimo kylančius klausimus, paprastai padedami skatintojo. Atkuriamasis procesas gali apimti mediaciją, sutaikymą, konferencijas ir nubaudimo ratus“. Pažymėtina, jog yra išskiriami tokie esminiai atkuriamojo teisingumo turinį sudarantys kriterijai: nusikaltimas šiame kontekste traktuojamas kaip konfliktas tarp konkrečių subjektų, sukeliantis žalą tiek nukentėjusiesiems, tiek patiems kaltininkams, taip pat visai visuomenei; baudžiamojo proceso tikslas suprantamas kaip taikos atstatymas visuomenėje, pasiekiamas sutaikant konflikto dalyvius bei atlyginus kilusią žalą (apskritai kaip atkuriamojo teisingumo esminis momentas yra akcentuojamas savanoriškas kaltininko atsakomybės už savo veiksmus bei tokiais veiksmais sukeltą žalą, prisiėmimas); tokiu baudžiamojo teisingumo procesu, skatinant ieškoti alternatyvių konflikto sprendimo būdų, yra užtikrinamas aktyvesnis nukentėjusiųjų, kaltininkų, visuomenės bendradarbiavimas.[116]

Lietuvoje jau nekeliamos diskusijos dėl to, ar mediacijos institutas turi būti teisės sistemos dalimi, t. y. tvirtai palaikoma idėja, jog mediacija turi būti taikoma siekiant tobulinti tokius klasikinio teisingumo sistemai būdingus trūkumus, kaip ilga baudžiamųjų bylų tyrimo bei nagrinėjimo trukmė ar ribotos galimybės surasti naudingą sprendimą visų procese dalyvaujančių asmenų atžvilgiu, taip pat siekiant taupyti materialias sąnaudas bei atsižvelgti į proceso dalyvių

[114] „Atkuriamojo teisingumo samprata,“ žiūrėta 2016 02 25, http://mediacija.policija.lt/lt/atkuriamojo-teisingumo-samprata.
[115] Jungtinių Tautų Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucija Nr. 2002/12 patvirtinti „Pagrindiniai atkuriamojo teisingumo programų panaudojimo baudžiamosiose bylose principai“.
[116] B. Galaway and J. Hudson, Criminal Justice, Restitution and Reconciliation. Monsey, NY: Criminal Justice Press., (1990): 2.

tarpusavio emocinius ryšius, kiekvieno psichologinę būklę ir pan.[117] Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje mediacijos institutą nagrinėjo daugelis autorių[118], apibendrinus jų tyrimų rezultatus, toliau išskirsime esminius šiam procesui baudžiamosiose bylose būdingus aspektus.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. R(99) 19 „Dėl mediacijos baudžiamosiose bylose“ priede[119] pasakyta, jog šios rekomendacijos gairės tinka „bet kokiam procesui, kuriame auka ir kaltininkas įgalinami, jeigu jie laisvai sutinka aktyviai dalyvauti sprendžiant iš nusikaltimo kylančius klausimus padedami nešališko trečiojo asmens (mediatoriaus)“. Taigi mediacija paprastai yra suprantama kaip alternatyvi teismui ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi nešališki asmenys – mediatorius ar mediatoriai – padeda konfliktuojantiems ginčo dalyviams pasiekti visų atžvilgiu priimtiną sprendimą.[120] Šio proceso taikymo sąlygos kiekvienoje valstybėje priklauso nuo visuomenės vystymosi bei teisinės kultūros ypatybių. Kai kuriose pasaulio valstybėse, pavyzdžiui, Kinijoje, konfliktai sprendžiami taikant mediaciją jau tūkstančius metų[121]. Tačiau kaip esminės, visų mediacijos formų procesams būdingos bendros taisyklės yra išskiriami savanoriškumo, priimtinumo, neutralumo, nešališkumo bei konfidencialumo principai. Taip pat svarbūs ir kiti, tačiau labiau kaip papildomi traktuojami geranoriškumo, sąžiningumo, susitarimo įgyvendinamumo bei šalių atsakomybės už konfliktą principai.[122] Plačiau nenagrinėjant kiekvieno mediacijos procesui būdingo principo[123], pažymėtume, jog kalbant apie esminį – savanoriškumo principą, reiškiantį abipusį konflikto subjektų sutikimą dalyvauti procese – svarbu tai, kad jis suponuoja reikalavimą prieš susitaikymo procedūrą visapusiškai įgyvendinti proceso dalyvių teisę būti informuotiems, t. y. jiems turi būti suteikiama informacija apie jų teises, susitaikymo procedūros turinį bei galimas jų prisiimto susitarimo

[117] Natalija Kaminskienė et. al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 217-218.
[118] Pavyzdžiui, mediaciją baudžiamojoje teisėje nagrinėjo Rokas Uscila (pvz. „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas“ (daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003); Ilona Michailovič (pvz. „Atkuriamojo teisingumo galimybės baudžiamojoje justicijoje,“ iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Prapiestis Jonas et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014); Natalija Kaminskienė (pvz. *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013).
[119] Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. R(99) 19 „Dėl mediacijos baudžiamosiose bylose“ priedas (I dalis).
[120] Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 7.
[121] *Ibid*., 190.
[122] Pavyzdžiui, Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 78-95; Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013) 76-96.
[123] Plačiau apie mediacijos principus žr.: Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 76-96; Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 78-95.

pasekmes.[124] Šiame kontekste svarbu paminėti Direktyvos 12 straipsnio 1 dalies a, b punktus, kuriuose ir įtvirtintas analogiškas savanoriškumo principą garantuojantis reikalavimas dėl proceso dalyvių teisės į informaciją: "atkuriamojo teisingumo paslaugos teikiamos tik jeigu jos atitinka aukos interesus, atsižvelgus į visas saugos aplinkybes, ir jos yra pagrįstos aukos laisvu, žinant padėtį duotu sutikimu, kurį galima atsiimti bet kuriuo metu; prieš aukai sutinkant dalyvauti atkuriamojo teisingumo procese, jai suteikiama išsami ir nešališka informacija apie tą procesą ir galimus rezultatus, taip pat informacija apie susitarimo įgyvendinimo priežiūros procedūras". Verta paminėti ir tai, jog nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediaciją inicijuoti gali tiek teisėsaugos institucija, kurios kompetencijai priskiriama byla (policija, prokuratūra, teismas, pataisos reikalų įstaigos, jų padaliniai ir pan.), tiek pati nusikaltimo auka arba kaltininkas, jų advokatas, atstovas, taip pat savivaldybių, kitų municipalinių tarnybų atstovai, bei nevyriausybinės organizacijos, teikiančios pagalbą ir paramą nusikaltimo aukoms ar kt.[125] Kitas esminis mediacijos procedūroms būdingas principas – konfidencialumas, nustatantis tiek tarpininko, tiek konflikto šalių pareigą jokiais būdais neviešinti mediacijoje sužinotos informacijos bei taip užtikrinantis abiejų proceso šalių interesų apsaugą, pasitikėjimą.[126]

Remiantis užsienio šalių nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos taikymo praktika, teigtina, kad susitaikymo procesas taikomas baudžiamųjų nusižengimų ir lengvų nusikaltimų atvejais, taip pat netyčinių nesunkių, apysunkių nusikaltimų atvejais bei tyčinių nesunkių, apysunkių nusikaltimų atvejais ar sunkių (dažniausiai smurtinių) tyčinių nusikaltimų atvejais, esant tam tikroms sąlygoms.[127] Taigi mediacijos taikymo spektras itin platus, ir čia verta pažymėti, jog kalbant apie šios procedūros poreikį, teikiamą naudą, matoma eilė pagrįstų jai būdingų teigiamų aspektų[128]

---

[124] Iš šio principo kylantys reikalavimai įtvirtinti, pvz., minėtos Europos Tarybos rekomendacijos Nr. R(99) 19 priedo 1, 10-13 bei 15 punktuose.

[125] H. Brown and A. Marriot, „Alternative Dispute Resolution principles and practice," (London: 1993), 114. Cituota iš: „Aukos ir nusikaltėlio mediacijos procesas ir jos modeliai," žiūrėta 2016 02 28, http://mediacija.policija.lt/lt/aukos-ir-nusikaltelio-mediacijos-procesas-ir-jos-modeliai.

[126] Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 78.

[127] "JAV atliktos apklausos metu sunkių smurtinių nusikaltimų aukos, o jei nėra gyvų (nužudymų atvejais), tai jų artimieji, taip pat seksualinių nusikaltimų aukos pareiškė, kad jų akistata su nusikaltėliu saugioje ir kontroliuojamoje aplinkoje dalyvaujant mediatoriui grąžina prarastą saugumo jausmą ir kontrolę jų gyvenimui."
("Aukos ir nusikaltėlio mediacijos procesas ir jos modeliai," žiūrėta 2015 02 28, http://mediacija.policija.lt/lt/aukos-ir-nusikaltelio-mediacijos-procesas-ir-jos-modeliai).

[128] Be išskirtų kaip esminių, paminėtini ir tokie, kaip, pavyzdžiui, nukentėjusiajam suteikiama „galimybė realiai paveikti dėl nusikaltimo kilusios problemos sprendimą; galimybė išvengti antrinės viktimizacijos; galimybė išvengti ilgai trunkančios bylos nagrinėjimo, kartu ir didelių laiko bei materialinių sąnaudų, galimybė pajusti, kad buvo įgyvendintas teisingumas" ir kt. Kaip svarbūs pabrėžiami ir itin pragmatiški aspektai – „sumažėja teisėsaugos institucijų, atliekančių parengtinį tyrimą bei teisminį nagrinėjimą, darbo krūviai. Jų pajėgos bei turimos priemonės gali būti veiksmingiau panaudotos sudėtingesnėms byloms tirti bei nusikaltimų prevencijai." Galiausiai esminis momentas yra tas, kad visas mediacijos procesas nukreiptas ne į praeitį, o būtent į ateitį.
(Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 22-25).

tiek nukentėjusiojo, tiek kaltininko, tiek visos visuomenės bei teisingumo sistemos atžvilgiu. Kaip esminius išskirtume nukentėjusiajam suteikiamą galimybę pasinaudojant savo teisėmis, būti pagrindiniu konflikto sprendimo dalyviu, t. y. nebūti nustumtam, paliktam nuošalyje, kaip papildomai tyrimo kliūčiai, tai pat galimybę žinoti, kaip ir kada bus atlyginta dėl nusikaltimo padaryta žala, reikalauti tinkamo, pačiam priimtino atlyginimo būdo, taip pat paminėtina „daug didesnė galimybė (kai kurių tyrimų duomenimis, net keturis kartus), kad žala bus tikrai atlyginta ir įgyvendinti kiti restituciniai įpareigojimai.“[129] Kaltininko atžvilgiu suteikiama „galimybė atlyginti padarytą žalą bei įsisąmoninti savo kaltę, o nebūti tik nubaustam; galimybė atsiprašyti; <...> galimybė būti matomam kaip asmeniui, o ne tik kaip nusikaltėliui; galimybė dalyvauti sprendžiant klausimą, kaip bus atlyginama padaryta žala, pateikti savo pasiūlymą; kai kuriais atvejais, kai kaltininkas nėra pavojingas visuomenei <...>, tai yra unikali galimybė išvengti bausmės, <...> su visais iš to kylančiais padariniais; galimybė susigrąžinti savo, kaip „gero žmogaus“ reputaciją“.[130] Kalbant apie visuomenę, paminėtina, kad didinant patirtų nuostolių kompensavimą, žalos atlyginimą, mažinama padarinių žala jai, taip pat „mažėja nusikaltimų pakartotinumas, asmenų recidyviškumas“;[131] skatinamas bendruomeniškumas, t. y. stabilių bendrijos (visuomenės) narių tarpusavio santykių ir ryšių palaikymas, tęstinumo, pasitikėjimo (ir subjektyvaus, ir realaus) užtikrinimas; <...> mažėja įkalinimo padarinių žalingumas, rečiau įkalinami šeimos maitintojai, asmenys neišeina iš „kalėjimo mokyklos“, neperima nusikalstamo pasaulio subkultūros, neprarandami socialiniai ryšiai, kvalifikacija.“[132] Galiausiai ir teisingumo sistemai teikiama nauda, pasireiškianti tuo, jog „skatinamas nusikaltimų aukų pasitikėjimas visa teisingumo sistema; sutrumpėja laikas, skiriamas nusikaltimui visapusiškai išnagrinėti; nusikaltimai išnagrinėjami kokybiškiau bei per trumpesnį laiką; naudojant alternatyvias poveikio priemones nepavojingiems ir galintiems pasitarnauti tiek aukai, tiek visuomenei nusikaltusiesiems, sumažėja įkalinimo išlaidos.[133]

---

[129] Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 22.

[130] *Ibid*., 23.

[131] JAV atliktų tyrimų duomenimis, iš asmenų, dalyvavusių aukos ir nusikaltėlio mediacijoje, per vienerius metus pakartotinai nusikalto 19 proc., tuo tarpu iš mediacijoje nedalyvavusių asmenų – 28 proc.
(W. R. Nugent, M. S. Umbreit, L. Wiinamaki, J. Paddock, „Participation in victim-offender mediation reduces recidivism,“ *Voma connections*, Summer, No. 3 (1999): 1. Cituota iš: Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 23.

[132] *Ibid*., 23-24.

[133] Pavyzdžiui, JAV 95 proc. baudžiamųjų bylų yra išnagrinėjamos „susitarimo su justicija“ principu. Paskaičiuota, kad minėtų bylų skaičių sumažinus iki 80 proc., reikėtų 100 kartų daugiau teismų bei 10 kartų daugiau teisėjų, prokurorų ir advokatų. (R. Maksudov, Neobkhodima obnovlennaja koncepcija sudebnoj reformy. Pravo zashhitnik Nr. 4 (1997): 34. Cituota iš: Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 24).

Susitaikymo viešojo kaltinimo bylose koreliaciją su kompleksine mediacija[134] sąlygoja BK 38 straipsnio taikymui būdingos teisinės pasekmės – baudžiamojo proceso nutraukimas, paskiriant baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones. Su šiomis teisinėmis pasekmėmis siejama tokia praktikoje vyraujanti problema, jog, kartais, kuomet tiriamos bylos ir norima nutraukti ikiteisminį procesą būtent BPK 212 straipsnio pagrindu, yra vengiama jį taikyti vadovaujantis kilsiančių teisinių pasekmių švelnumu, „nusileidžiančiu“ net administracinėms nuobaudoms už tą pačią veiką, tik nesukėlusią sunkių padarinių (tokia nuomonė išreiškiama kalbant apie BK 281 straipsnyje įtvirtintą nusikalstamą veiką).[135] Tačiau pabrėžtina tai, jog vyrauja ir priešinga nuomonė, kad minėtos teisinės pasekmės visiškai neapsunkina BPK 212 straipsnio taikymo, priešingai – teigiama, kad tokios baudžiamojo poveikio priemonės, kaip specialiosios teisės atėmimas, įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atitinka griežčiausias administracines nuobaudas už kelių eismo pažeidimus.[136] Tuo tarpu kompleksinės mediacijos kritikai išreiškia poziciją, jog būtent baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių nustatymas yra vertinamas kaip kompleksinės mediacijos problema, teigiant, jog toks pareigų sąrašas gali nesiskirti nuo tradicinių bausmių sistemos.[137]

Taigi remiantis išdėstytu galima teigti, jog formaliai vertinant susitaikymą viešojo kaltinimo bylose, jo taikymo sąlygos iš esmės yra analogiškos mediacijos sąlygoms, t. y. institutams bendra: asmens prisipažinimas dėl nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, žalos atlyginimas arba susitarimas dėl jos atlyginimo ateityje bei susitaikymas su nukentėjusiuoju. Nemažai mediacijos atspindžių yra ir BPK 413 straipsnyje, numatančiame galimybę nutraukti baudžiamosios bylos nagrinėjimą privataus kaltinimo tvarka kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius arba privačiam kaltintojui atsiėmus kaltinimą – nors įstatymas ir nereikalauja, kad kaltininkas atlygintų žalą ar prisiimtų pareigą tai padaryti ateityje, galima numanyti, kad dažniausiai faktiškai tai yra esminė sąlyga, lemianti nukentėjusiojo poziciją taikytis.[138] Tačiau šių ar kitų (pavyzdžiui, įtvirtinto BK 93 straipsnio 1 dalies 1 punkte) institutų negalime tapatinti su mediacija. Vienas esminių aspektų – jokiame kitame procese nenumatytas specialisto (mediatoriaus) dalyvavimas padedant

[134] Plačiau apie kompleksinę mediaciją žr.: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 33-40.
[135] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 208.
[136] *Ibid.*, 209.
[137] L. V. Golovko, „Novye osnovanija osvobozhdenija ot ugolovnoj otvetstvennosti,“ Gosudarstvo i pravo, No 8, (1997): 86. Cituota iš: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 36.
[138] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 185.

spręsti ar švelninti tarp proceso dalyvių vykstantį konfliktą.[139] Kitas esminis momentas – minėtas mediacijos procesui būdingas konfidencialumo principas. Šiame kontekste pažymėtina, kad E. Matuizienė, nagrinėdama alternatyvių ginčo sprendimo formų taikymo galimybes privataus kaltinimo procese, kurio, kaip minėta, nusikalstama veika padarytos skriaudos atlyginimo siekiamybė sutampa su susitaikymo viešajame kaltinime siekiu, teigia, jog mediacijos institutas užtikrintų veiksmingesnį proceso dalyvių susitaikymo instituto mechanizmo veikimą, kuris garantuotų proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų užtikrinimą: "mediacijos procese sudaromos galimybės aptarti ne tik teisines pasekmes sukeliančias aplinkybes, bet ir kitus į konflikto sritį patenkančius asmeninius, psichologinius ginčo aspektus, <…> tai gali sudaryti sąlygas konflikto šalims ne tik pasiekti susitarimą dėl baudžiamojo proceso dalyko, bet ir išspręsti priežastis, lėmusias nusikalstamos veikos padarymą, sukurti erdvę civilizuotai išspręsti konfliktą, sudaryti terpę būti išgirstiems ir išsakyti savo nuomonę bei užkirsti kelią konflikto sąlygotai deviacijai ateityje."[140] Taigi daroma išvada, jog deleguotoji mediacija veiksmingiau užtikrintų teisingumo vykdymą bei proceso šalių interesus nei privalomas taikinamasis posėdis, tuo pripažįstant, jog tiek viešojo, tiek privataus susitaikymo procedūra yra formali, palyginus su mediacijos procedūra, kuri gali padėti proceso dalyviams kur kas veiksmingiau žvelgti į konfliktą, kartu taupydama teismo laiko bei darbo krūvius.

R. Uscila taip pat kritikuoja nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio susitaikymą ir susitarimą dėl viktimizacijos padarinių pašalinimo, "kaip procesą, neišsprendžiantį konflikto, o atskirais atvejais netgi sudarantį prielaidas, skatinančias pakartotinę, tęstinę viktimizaciją <…>" bei siūlo "taikų šalių konflikto sprendimą įgyvendinti mediacijos keliu."[141] Šiame kontekste pasakytina, jog atvejais, kuomet susitaikymo institutas taikomas ikiteisminiame etape, konflikto šalys dažniausiai net nepamato viena kitos, atskirai pasirašydamos susitaikymo protokolą, o tai sąlygoja tik formalų "susitaikymą", tuo tarpu kai šis klausimas sprendžiamas teisminiame nagrinėjime, nukentėjęs asmuo dažniausiai patiria didelį stresą, t. y. patiria pakartotinę viktimizaciją. Todėl Direktyvoje pažymima, jog turėtų būti mažinamas nereikalingų aukos bendravimo su valdžios institucijomis atvejų skaičius, taip pat atsižvelgiant į nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio emocinį ryšį, turėtų būti siekiama įrengti tokias patalpas, kaip atskiri įėjimai bei laukiamieji.

---

[139] *Ibid.*, 184.
Plačiau apie institutų atribojimą žr.: p. 181-189. Taip pat: Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 32-33.

[140] Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma" (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 152-158.

[141] Rokas Uscila, *Viktimologijos pagrindai* (Vilnius: Mokslo aidai, 2005), 123.

Apibendrintai pasakytina, kad kol kas tokios specifinės procedūros – mediacijos – Lietuvos įstatymai nereguliuoja, tačiau reikalavimai, keliami Direktyvos, toliau bus lyginami su dabartiniu susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto reguliavimu. Be to, remiantis tiek pirmiau šiame skyriuje aptartąja BPK paskirtimi, tiek ir BK 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta pastarojo paskirtimi[142], teigtina, jog abiejų kodeksų tikslai turi juodu vienijančių elementų, kurių esminis – žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, visuomenės ir valstybės interesų gynyba nuo nusikalstamų veikų.[143] O tai, kad BPK 212 straipsnio 5 dalyje reglamentuojamo ikiteisminio tyrimo nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius sąlygos yra įtvirtintos BK 38 straipsnyje, lems būtinybę toliau nagrinėti ir šias nuostatas, norint aptarti proceso nutraukimo susitaikius reguliavimo bei taikymo aspektus.

[142] BK 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kurio paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų.

[143] Petras Ancelis, *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 10.

2. SUSITAIKYMO VIEŠOJO KALTINIMO BYLOSE PROCESO REGULIAVIMO BEI TAIKYMO ASPEKTAI

Pirmoje darbo dalyje teigiamai atsakius į klausimą, ar susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas „leidžiamas“ Konstitucijos, ir ar baudžiamojo proceso principai to nedraudžia, šiame skyriuje keliami kiti klausimai: kaip šio instituto taikymas dera su minėtais principais, t. y. ar tai pakankamai rezultatyvi procesinė priemonė tokių principų užtikrinimui, todėl toliau nagrinėsime instituto taikymo procedūras, t. y. pačią proceso eigą, praktinio įgyvendinimo efektyvumą, kuris turėtų nekelti abejonių dėl proceso šalių teisių bei teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo (vieną iš jų – dermę su nekaltumo prezumpcija, jau pateikėme, akcentuojant būtinybę susitaikymo institutą traktuoti kaip baudžiamojo persekiojimo atsisakymo pagrindą, kuomet asmens kaltės klausimas net nebūtų svarstomas). Atsižvelgiant į tai, kad teisės taikytojui, kaip viešojo intereso gynėjui, priklauso diskrecija kiekvienu konkrečiu atveju pasirinkti, ar taikyti analizuojamą institutą, ar ne, nagrinėsime ir tai, kokie būtent kriterijai sudaro viešojo intereso reikalavimą vykdyti nusikalstamos veikos persekiojimą, o kada, atsižvelgus į juos, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas.

Taigi baudžiamasis procesas BPK 212 straipsnio 5 dalyje nurodytu pagrindu gali būti nutrauktas ikiteisminio tyrimo metu, taip pat, vadovaujantis BPK 235 straipsniu bei 254 straipsnio 5 dalimi – nagrinėjant bylą teisme bei apeliacinėje (BPK 327 straipsnio 2 punktas) ir kasacinėje instancijoje (BPK 382 straipsnio 2 punktas). Visų pirma, norint pritaikyti BK 38 straipsnį, būtina atsižvelgti į tokias įstatymo leidėjo numatytas sąlygas: padarytas nusikaltimas neturi būti sunkus ar labai sunkus; asmuo prisipažino padaręs nusikalstamą veiką; savo noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo; susitaikė su nukentėjusiu asmeniu arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu; yra pagrindo manyti, kad jis nedarys nusikalstamų veikų, t. y. teismas turi prieiti prie išvados, kad nėra didelė rizika, jog kaltininkas gali ateityje vėl nusikalsti. Tik esant visų išvardintų sąlygų visumai atsiranda galimybė svarstyti dėl nagrinėjamo straipsnio taikymo, taigi pabrėžtina, jog net ir visų sąlygų įgyvendinimas nelemia įpareigojimo taikyti šį institutą – teismui *„ad hoc“* (konkrečiu atveju) suteikta diskrecija spręsti, ar tai tikslinga, ar ne. Tokia įstatymų leidėjo įtvirtinta nuostata teismų praktikoje yra akcentuojama itin dažnai ir ypač tuomet, kai konkrečioje situacijoje netaikius BK 38 straipsnio, asmenys tai traktuoja kaip neteisingą įstatymų taikymą, pažeidžiantį jų interesus, argumentuojant tuo, jog neva tokiems pat subjektams tas pats įstatymas taikomas skirtingai. Taigi pažymėtina, kad pareiga, esant visoms BK 38 straipsnio nuostatose numatytoms sąlygoms, kyla tik svarstyti dėl šio

straipsnio taikymo, bet tai neįpareigoja teismo priimti kaltinamajam palankų sprendimą. Kiekviena baudžiamoji byla yra individuali ir nepakartojama, ir nors formaliai gali atitikti įstatymo numatytas sąlygas, esminis aspektas yra tai, jog nei vienu atveju įstatymai neturi būti taikomi formaliai. Tad reikia nepamiršti, kad konkrečios baudžiamosios bylos nagrinėjimas – tai kūrybinis procesas, o ne formalus įstatymų nuostatų taikymas.[144] Tokią poziciją ne kartą yra pabrėžęs ir LAT, pasakydamas, jog *„<...> teismas turi ne tik nustatyti ir nuosprendyje motyvuoti visų BK 38 str. 1 d. nurodytų sąlygų buvimą, bet papildomai nurodyti dar ir kitus motyvus, kodėl tokiam asmeniui galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiuo atveju teismas tik nurodė, kad kaltinamasis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir susitaikė su nukentėjusiuoju, bei konstatavo, kad yra pagrindo manyti, jog A. K. nedarys naujų nusikaltimų. Taigi <...> teismas nuosprendyje turi ne tik konstatuoti, bet ir įrodymais pagrįsti visų BK 38 str. 1 d. nurodytų sąlygų buvimą <...>. “*[145]

Atitinkamais atvejais BK 38 straipsnio taikymas net nėra galimas, t. y. šiuo pagrindu negali būti nutrauktas procesas, kuomet nusikalstamą veiką padaro pavojingas recidyvistas; taip pat pakartotinai BK 38 straipsnio taikyti negalima dažniau nei kas ketverius metus (BK 38 straipsnio 2 dalis numato, kad „nusikalstama veika padaryta asmens, anksčiau jau atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikius su nukentėjusiu asmeniu, jei nuo susitaikymo dienos iki naujos nusikalstamos veikos padarymo praėjo mažiau nei ketveri metai“). Be to, remiantis BPK 217 straipsnio 4 dalimi, proceso nutraukimo susitaikius sprendimas gali būti panaikintas, jeigu kaltininkas nesilaiko įsipareigojimų dėl žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui arba per vienerius metus padaro naują nusikalstamą veiką, ir turi būti panaikintas tuomet, jeigu asmuo per vienerius metus padaro naują tyčinį nusikaltimą. Tačiau čia pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog pačiame BPK yra reikalinga nustatyti tikslias šio instituto taikymo procedūrines taisykles, kadangi dėl dabartinio neišsamaus procedūrų reguliavimo praktikoje kyla atitinkami neaiškumai, sąlygojantys instituto taikymo nenuoseklumą.

[144] Rūta Latvelė, „*Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris, arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį aiškinant teisę“* žiūrėta 2016 03 03, http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm.
[145] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-550/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56014?nr=1.

2.1 Lygiateisiškumo principo užtikrinimas baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto kontekste

Iš teisinės valstybės principo išplaukianti dar viena esminė būtinybė yra užtikrinti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo vadovaujantis proceso dalyviai, turintys tą patį procesinį teisinį statusą, turi būti vertinami vienodai, t. y. turėti tokias pačias teises ir pareigas. Vienodo traktavimo išimtis, nepažeidžianti konstitucinio asmenų lygiateisiškumo ir kitų principų, yra galima tik esant divergencijai, kuri leistų objektyviai pagrįsti skirtingą proceso dalyvių vertinimą.[146] Paminėtina tai, „<...> kad šalių procesinio lygiateisiškumo suvokimas priklauso nuo šalyje dominuojančios teisinės tradicijos: anglosaksų teisinės tradicijos valstybėse minėtas elementas reiškia lygias teisines galimybes apginti savo interesą teisme, teigiant, kad tokiu būdu ginčas turi būti sprendžiamas nuo pat pradžios (t. y. nuo ikiteisminio tyrimo, policijos atliekamo tyrimo) iki galo (teisminio nagrinėjimo). Kontinentinės Europos šalyse teisės doktrinoje teigiama, kad lygiateisiškumas visa apimtimi pasireiškia tik teisminio nagrinėjimo stadijoje, nors ikiteisminio tyrimo, kuriam labiau būdingi inkvizicinio proceso elementai stadijoje tam tikros apraiškos egzistuoja.“[147]

LAT pabrėžęs, kad *„lygybės prieš įstatymą ir teismą principas siejamas su lygiu visiems asmenims teisės normų taikymu ir nustatytų faktų vertinimu. Šis principas įpareigoja teismą vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai.“*[148] Taigi konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo būtina laikytis tiek leidžiant įstatymus, tiek taikant juos, tiek ir vykdant teisingumą[149], o tai būtų pažeista, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip vertinama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.[150] Šiame kontekste pasakytina ir tai, jog Konstitucinio Teismo konstatuota, kad diferencijuotas teisinis reguliavimas asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu nepažeidžia konstitucinio lygiateisiškumo principo: *„bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės*

[146] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 7-254, (2006).
[147] Marina Gušauskienė, „Lygių procesinių teisių įgyvendinimo problemos ikiteisminiame tyrime,“ *Jurisprudencija* 67, 59 (2005): 56.
[148] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/51015?nr=1.
[149] Tai konstatuota jau pirmuose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose, pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 9-228, (1996).
[150] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 114-2643, (1996); „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 124-5634, (2003); „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 181-6708, (2004).

baudžiamojo proceso santykius reguliuoti taip, kad tam tikrais atvejais ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas, kad Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, tačiau bet kokių šio modelio išimčių nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas.“[151] Taigi atsižvelgiant į tai, jog šis principas nedraudžia baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto taikymo, šiame poskyryje bus nagrinėjami jų tarpusavio darnos aspektai.

2.1.1. Įtariamojo (kaltinamojo) ir nukentėjusiojo susitaikymas

Viešojo kaltinimo bylose nukentėjusysis yra suinteresuotas galutiniu sprendimu byloje, kuomet toks sprendimas gali turėti įtakos teisinių santykių pobūdžiui, asmenų teisėms ir pareigoms, tačiau retai kada pats gali tiesiogiai daryti įtaką proceso eigai.[152] Tuo tarpu įstatymo numatyti atvejai, kuomet būtinas nukentėjusiojo sutikimas, kitaip sakant, kai jam suteikiama galimybė būti situacijos „šeimininku“, nuo kurio pozicijos priklauso kaltininko nubaudimo ar pasigailėjimo klausimas, sudaro pagrindą vertinti save kaip itin reikšmingą procesinę figūrą ir pajusti tam tikrą psichologinį pasitenkinimą.[153] Jau pats baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto pavadinimas savaime suponuoja, kad tai procesas, kuriame, paprastai sakant, pralaimėjusiųjų nėra, t. y. nukentėjęs asmuo ir kaltininkas nustoja veikti vienas prieš kitą, nustoja siekti vienas kitam prieštaraujančių tikslų – nukentėjęs asmuo sutinka, jog baudžiamasis procesas kaltininko atžvilgiu būtų nutrauktas.[154] Tokia situacija sukuriama, kuomet proceso dalyviams suteikiama didesnė veiksmų laisvė, galimybė daryti įtaką teismo priimamam sprendimui. Taigi susitaikymo procesas labiausiai priklauso ne tik nuo kaltininko pozicijos, šiam atitikus ar įvykdžius aukščiau išvardintas sąlygas, tačiau ir nuo nukentėjusio asmens nuomonės. Taip pabrėžiamas, kaip minėjome, pastarojo dalyvavimo procese vaidmuo[155] (tinkamas dalyvavimas

[151] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 7-254, (2006).
[152] Raimundas Jurka, *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009), 125. Cituota iš: Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 86.
[153]Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 55.
[154]Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje: monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 43.
[155]„Nukentėjusiųjų dalyvavimas procese sumažina jų atstūmimo jausmą, kurį sukelia įsitikinimas, kad jie nekontroliuoja proceso ir yra jame beteisiai.“ (Heather Strang, Repair or Revenge: Victims and Restorative Justice, (Oxford: Clarendon Press, 2006), 12. Cituota iš: Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 84).

procese gali būti traktuojamas kaip „<...> galimybė savo teisių gynimui pasinaudoti procesinėmis teisėmis, teisė pasisakyti, teisė būti išklausytam ir informuotam, taip pat teisė į pagarbų elgesį bei saugumo užtikrinimą“[156]) bei įgyvendinamas susitaikymo instituto taikymui būdingas savanoriškumo principas, reiškiantis, kad nukentėjusiam asmeniui nepareiškus noro taikytis su kaltininku, jis niekaip niekieno negali būti priverstas to daryti, t. y. nukentėjusio asmens teisė taikytis yra absoliuti. Taigi tik susitaikymo faktas lemia baudžiamosios bylos nutraukimą kaltininko atžvilgiu.

Tačiau visų pirma, kalbant apie patį BK 38 straipsnyje įtvirtintą terminą „susitaikymas“, vargu, ar galima teigti, jog jis atspindi realų susitaikymo įgyvendinimą. BK 38 straipsnio mechanizmas negarantuoja „tikrojo“ konflikto šalių susitaikymo, kadangi šiuo atveju, paprastai sakant, susitaikoma ne su žmogumi, o su situacija[157]. Kalbant plačiąja prasme, susitaikymas apima ne tik teisinį, bet ir individualų, socialinį bei psichologinį aspektus, kurie rodo, jog savo esme toks procesas yra daugiau vidinis, pasireiškiantis kaip elgesys, reikalaujantis iš asmenų psichologinio nusistatymo pakeisti konflikto sukeltas emocijas, sumažinti neigiamą psichologinę reakciją bei vidinę įtampą, tuo tarpu pagal BK 38 straipsnį kaltininkas su nukentėjusiuoju sutinka su baudžiamosios bylos nutraukimu daugiau vedami kitokių siekių: nukentėjęs asmuo tiesiog nori greičiau gauti patirtos žalos kompensaciją, kaltininkas – išvengti baudžiamosios atsakomybės, kartu abu proceso dalyviai tuo siekia išvengti diskomforto, sukelto baudžiamojo proceso.[158] Tipinis „susitaikymas“ ikiteisminiame tyrime pasireiškia, kaip minėta, konflikto dalyviams atskirai pasirašius susitaikymo protokolą, o tai sąlygoja, jog tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nėra jokio tarpusavio emocinio elemento, šalys dažniausiai net nepamato viena kitos. Tai ypač pasakytina apie susitaikymą su juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu – nors tarpusavio kontaktas yra traktuojamas įmanomu, tačiau praktiškai tai mažai tikėtina.[159] Taigi viena vertus, remiantis kai kurių autorių[160] pozicija, galima teigti, jog BK 38 straipsnio institutas neįgyvendina tikrosios atkuriamojo teisingumo idėjos, pabrėžiant aspektą, jog vien tik formalus susitaikymas neužtikrina tikrojo

[156] Ian Edwards, An. Ambiguous Participant: The Crime Victim and Criminal Justice Decision-Making, *The British Journal of Crime* 44, 6 (2004): 973. Rokas „Uscila, Nukentėjusiojo procesinės galimybės baudžiamajame procese.“ Pranešimas 2014 m. vasario 3 d. konferencijoje „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai,“ Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, skaidrė Nr. 3. Cituota iš: Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 85.

[157] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje: monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 209.

[158] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 128-129.

[159] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 209.

[160] *Ibid*., 181.

konflikto išsprendimo. Kita vertus, kalbant ir apie pačios mediacijos proceso tikslus, kitų autorių[161] itin pabrėžiama tai, jog, nors vienas esminių procedūros tikslų ir yra įvardijamas kaip ginčo šalių susitaikymas, ne mažiau svarbesnis tikslas – proceso dalyvių konflikto priežasčių bei pasekmių išsiaiškinimas, kitaip tariant, konkrečių nusikalstamos veikos aplinkybių nustatymas, kas jau savaime svarbu bylos nagrinėjimui[162] bei atlygis nukentėjusiajam[163], ką „<...> patvirtina ir pačių nusikalstamų veikų aukų nurodomi susitaikymo baudžiamosiose bylose motyvai: kuo greitesnis žalos atlyginimas, o ne siekis, kad jų būtų atsiprašyta.“[164] Taigi, remiantis tuo, kad nukentėjusiųjų interesas realiai ir kuo greičiau gauti žalos atlyginimą užima reikšmingą vietą šiame procese, t. y. pačiam nukentėjusiam asmeniui svarbiausia yra „<...> kaltininko pastangos spręsti konfliktą, realus ir greitas žalos atlyginimas <...>“[165], galime teigti, jog „tikrasis“, apimantis gilius psichologinius elementus susitaikymas tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nėra būtina sąlyga tam, kad būtų pasiekti esminiai šio proceso tikslai. Pažymėtina, jog proceso dalyviai „susitaikyme“ remiasi sutarties laisvės principu[166], taigi jau vien tai gali suponuoti tikslingesnio, aiškiau atspindinčio paties instituto esmę, pavadinimą. Panašią išvadą pateikia ir susitaikymo termino „tinkamumą“ BK 38 straipsnio nuostatų kontekste nagrinėjusi R. Ažubalytė, kuri teigia, jog tai neatspindi teisinės kategorijos, greičiau – psichologinį konflikto šalių tarpusavio aktą, kuris, pabrėžtina, nėra esminis baudžiamojo proceso normų tikslas. Taigi buvo siūloma vartoti tokį terminą, atspindintį BK 38 nuostatas, kaip „susitarimas ar sutikimas su ikiteisminio tyrimo nutraukimu“, pažymint, kad „svarbiausia yra aiškiai ir formaliai išreikšta tikroji abiejų proceso dalyvių valia, kurią žinodamas pareigūnas priimtų galutinį sprendimą byloje.“[167] Tad pritartume pozicijai, kad „tarp būtinų nustatyti sąlygų nederėtų nurodyti psichinio pobūdžio reiškinių, kuriuos pareigūnui, atliekančiam procesines funkcijas, sunku,

[161] „<...> dažnai klaidingai manoma, kad mediacijos procese būtina pasiekti šalių susitaikymą. Deja, taip nėra. Susitaikymas – tai ilgai trunkantis ir sudėtingas psichologinis procesas, kurio pasiekimui yra kuriamos specialios sutaikinimo programos schemos (*angl. reconciliation*). Mediacija daugiau orientuojama į pozityvių santykių atstatymą, jų normalizavimą bei kompromisinio, abi šalis tenkinančio pragmatiško sprendimo priėmimą.“
(Rokas Uscila et al., *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams* (Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011), 33).

[162] Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 10.

[163] Ch. Pelikan, Mediation between the victim and offender in Austria: legal ramifications and practice. Juvenile Offender Victim Mediation. Ed. By. B. Czarnecka-Dzialuk, D. Wojcik. (Warszawa: Institute of Justine, 1999), 53. Cituota iš: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 37.

[164] Rokas Uscila, “Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas” (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2003), 145. Cituota iš: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 37.

[165] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 195.

[166] *Ibid*., 45-46.

[167]Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 33-40.

o kartais ir neįmanoma nustatyti“.[168] Kitą paminėtą aspektą, t. y. jog esminę reikšmę turi aiški ir formaliai išreikšta proceso dalyvių valia, galime matyti ir iš teismų praktikos: *„dar ikiteisminio tyrimo metu A. T. pareiškimu prašė nutraukti baudžiamąją bylą D. B. atžvilgiu. Tokiu būdu jau tada buvo išdėstyta nukentėjusiosios įstatyminės atstovės pozicija dėl susitaikymo ir bylos nutraukimo prieš D. B. Tačiau susitaikymas procesine tvarka nebuvo įformintas ar kitaip užfiksuotas procesiniuose dokumentuose. Pirmosios instancijos teisme nei nukentėjusioji, nei jos įstatyminė atstovė aiškiai neišreiškė susitaikymo pozicijos ir teismas susitaikymo galimybės nenagrinėjo.* Taigi šis klausimas baudžiamojoje byloje buvo galutinai įgyvendintas tik apeliacinės instancijos teisme: *„apeliacinės instancijos teismui nuteistoji pateikė susitaikymo protokolą, kuriame rašytine forma išreikštas nuteistosios <...> ir nukentėjusiosios bei jos įstatyminės atstovės susitaikymas <...>. “*[169]

Kadangi matyti, jog kiekvienoje situacijoje norint taikyti susitaikymo institutą, yra būtinas konkrečių asmenų – kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimas, visų pirma svarbu nagrinėti tai, kokie asmenys yra laikomi tinkamais šios procedūros subjektais.

Pažymėtina, kad asmenys, kurių atžvilgiu padarytos nusikalstamos veikos, yra apibrėžiami įvairiais terminais: „nukentėjusieji“, „nusikaltimo aukos“, „asmenys, nukentėję nuo nusikaltimo“.[170] Kalbant apie užsienio valstybių teisės aktus, tokie asmenys dažniausiai įvardijami terminais „victim“ (auka, nukentėjusysis), „injured party“ (nukentėjusioji šalis), „person harmed by criminal act“ (asmuo, nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos).[171]

Analizuojamo instituto kontekste nukentėjusių fizinių asmenų apibrėžimas įstatyme bei interpretavimas teismų praktikoje ilgą laiką kėlė (kelia) diskusijas, ypač dėl to, kokį procesinį statusą tikslinga suteikti dėl nusikalstamos veikos žuvusiojo asmens artimiems giminaičiams[172]. Taigi remiantis BK 38 straipsnyje vartojama „nukentėjusio asmens“ bei BPK 28 straipsnyje įtvirtinta „nukentėjusiojo“ sąvokomis, teismų praktikoje kyla klausimas, ar baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas taikant susitaikymo institutą tik tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui, kas reikštų, jog tokio proceso taikymas nėra galimas jokiais atvejais, kuomet nukentėjęs asmuo miršta, net ir tada, kai yra visos kitos BK 38 straipsnyje nurodytos

[168] L. V. Golovko, Prekrashherie ugolovnogo dela v svjazi s dejatelbnym raskajaniem. Zakonodatelbstvo 1999. No. // http: www.garant.ru. Cituota iš: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 38.
[169] “Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-366/2008,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/101566?nr=1.
[170] Petras Ancelis ir Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese,“ *Jurisprudencija* 35, 27 (2002): 100.
[171] *Ibid*.
[172] Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002), 47.

sąlygos, ar visgi galima šio straipsnio pagrindu susitaikyti su mirusio asmens artimaisiais.[173] Nuo tinkamo nukentėjusiųjų traktavimo priklauso baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius taikymo galimybės, tad svarbu paminėti, jog 2005 metais LAT plenarinė sesija, spręsdama dėl kaltininko, padariusio BK 132 straipsnyje įtvirtintą nusikalstamą veiką, susitaikymo su žuvusiojo seserimi, kuri byloje pripažinta nukentėjusiąja, konstatavo, kad BK 38 straipsnio taikymo apribojimai yra įtvirtinti tik jo 2 dalyje, t. y. kad be šių, jokių kitų ribojimų taikyti BK 38 straipsnį BK nėra – nei pagal padarytas veikas, nei pagal sukeltus padarinius ar kitas aplinkybes. Kartu Plenarinė sesija pažymėjo, jog *„baudžiamajame kodekse nukentėjusiojo sąvoka neišaiškinta. Pagal baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnį nukentėjusiuoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės (BPK 38 straipsnis) ar (ir) artimieji giminaičiai (BPK 248 straipsnio 1 dalis). Nukentėjusiajam mirus nuo nusikalstamos veikos, šiems asmenims padaroma moralinė (dvasiniai išgyvenimai) ir turtinė (gydymo, laidojimo išlaidos) žala. Jie turi visas nukentėjusiojo teises, tarp jų – BPK 44 straipsnyje numatytą teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, taip pat gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą.“*[174] Todėl Plenarinė sesija, paneigdama prokuroro skundo argumentus dėl, jo nuomone, susitaikymo procesui netinkamo asmens, padarė išvadą, kad BK 38 straipsnis gali būti taikomas ir tais atvejais, kai nukentėjusiajam mirus nuo nusikalstamos veikos kaltininkas susitaiko su kitais asmenimis, kuriems dėl šios mirties padaroma neturtinė ar turtinė žala: *„S. L. susitaikė su žuvusiojo E. E. seserimi. Ji pagrįstai pripažinta nukentėjusiąja, nes E. E., išsituokęs su žmona, gyveno pas močiutę, sesuo jam buvo artimiausia giminaitė.“*[175] Iš to išplaukia, jog „nukentėjusiuoju asmeniu gali būti pripažįstamas ne tik nuo nusikalstamos veikos tiesiogiai patyręs fizinės, turtinės ar moralinės žalos, bet ir asmuo, patyręs šios žalos netiesiogiai, kai tiesiogiai nukentėjęs asmuo miršta“.[176] Kadangi dėl BK 38 straipsnyje vartojamos sąvokos „nukentėjęs asmuo“ neatitikimo su BPK nustatyta sąvoka „nukentėjusysis“ kilo tokių abejones keliančių situacijų, 2007 metais buvo priimtas ir BK 38 straipsnio 1 dalies 3 punkto pakeitimas, numatantis galimybę susitaikyti tik su tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos „nukentėjusiu asmeniu“, o ne su

[173] Jonas Prapiestis ir Mindaugas Girdauskas, „Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje,“ iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys,* (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2012), 184.
[174] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-464/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56030?nr=1.
[175] *Ibid*.
[176] Irma Randakevičienė et al., *Baudžiamojo proceso dalyviai: metodinė mokomoji priemonė* (Vilnius: Industrus, 2009), 48.

„nukentėjusiuoju“.[177] Tą teigti galime remdamiesi šio įstatymo pakeitimo aiškinamuoju raštu, kuriame nurodyta, jog *„<...> terminas nukentėjusysis yra baudžiamojo proceso kodekse vartojamas terminas. Jo prasmė yra žymiai platesnė, negu termino „nukentėjęs asmuo“. Nukentėjusiuoju baudžiamajame procese gali būti pripažintas ne tik nukentėjęs nuo nusikaltimo asmuo, bet ir kiti asmenys, kurie tiesiogiai nuo nusikaltimo nenukentėjo, bet turi kažkokį ryšį su nukentėjusiuoju. Teismų praktikoje sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį klausimus, terminas nukentėjusysis neretai suprantamas baudžiamąja procesine prasme. Nusistovėjo praktika, kai kaltininkas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikęs ne su nukentėjusiu asmeniu, o asmeniu, pripažintu nukentėjusiuoju (pvz. nukentėjusiajam dėl kaltininko nusikalstamų veiksmų žuvus, kaltininkui taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikius su žuvusiojo giminaičiais).“*[178] Taigi toliau aiškinamajame rašte pateikiama išvada, jog esant tokiems atvejams, yra iškreipiama šio įstatymo paskirtis, kadangi prasideda *„prekyba mirusiuoju“*.[179] Toks nuostatų išaiškinimas reiškia priešingą poziciją aukščiau išdėstytai Plenarinės sesijos nutartyje pateiktai išvadai, jog susitaikymas su nukentėjusiaisiais, t. y. mirusiojo asmens artimaisiais atitinkamais atvejais yra adekvati reakcija į konkrečią situaciją.

Iš teorijos žinoma, kad BK 38 straipsnio pavadinime pavartota sąvoka „nukentėjęs asmuo“ apima „<...> nukentėjusįjį ar juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovą.“[180] Nukentėjusysis, remiantis 2015 m. gruodžio 17 d. papildytu BPK 28 straipsniu „<...> yra fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos, arba nuo nusikalstamos veikos mirusio fizinio asmens šeimos narys ar artimasis giminaitis.“ Toks nukentėjusiojo sąvokos praplėtimas atitinka ir Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies nuostatas, kuriose numatyta, kad „auka – tai fizinis asmuo, kuris tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrė žalą, įskaitant fizinę, psichinę ar emocinę žalą arba ekonominius nuostolius“; taip pat „asmens, kurio mirtis tiesiogiai susijusi su nusikalstama veika, šeimos nariai, kurie patyrė žalą dėl to asmens mirties“. Taigi remiantis Direktyva, į kurią atsižvelgus papildytas ir BPK, asmens, kurio mirtį tiesiogiai lėmė nusikalstamos veikos padarymas, šeimos narys taip pat yra pripažįstamas nukentėjusiuoju. Tokios nuostatos

[177] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47,63, 66,70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas,“ *Valstybės žinios* 81-3309, (2007).

[178] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 38, 42, 45, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 172, 178, 182, 225, 227, 231, 252, 284, 285 straipsnių, XXVI skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2218 aiškinamasis raštas,“ prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296686.

[179] *Ibid*.

[180] Pavyzdžiui, Armanas Abramavičius et al., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 239.

atitinka ir seniai mokslininkų deklaruojamą pasiūlymą „<...> įtvirtinti praktinėje veikloje nusistovėjusią tradiciją, kad nukentėjusiuoju pripažįstamas vienas iš mirusiojo asmens artimų giminaičių.“[181] Čia pat pažymėtina, jog nors baudžiamojoje justicijoje kildavo abejonės, „<...> koks fizinis asmuo gali būti pripažintas nukentėjusiuoju, t. y. ar tik tiesiogiai patyręs žalos ar ir tokios žalos patyręs netiesiogiai <...>“[182], tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje ir anksčiau buvo sutinkama su tuo, jog „iš esmės įstatymas reikalauja nukentėjusiuoju pripažinti tokį fizinį asmenį, kuriam nusikalstama veika padaryta žala tiesiogiai“[183], tuo tarpu atvejai, kuomet žala susijusi su nusikalstamos veikos padarymu, bet nėra tiesiogiai padaryta asmeniui, jis negali būti pripažintas nukentėjusiuoju, siekiant užkirsti kelią nepagrįstam bet kokio asmens pripažinimui nukentėjusiuoju, o išimtis iš tokios taisyklės įmanoma tik viena – „kitas fizinis asmuo, kuris nuo nusikalstamos veikos tiesiogiai nenukentėjo, nukentėjusiuoju gali būti tik tuomet, jeigu tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo miršta.“[184] Svarbu pabrėžti, jog nurodant, kad galimybę naudotis Direktyvos suteikiamomis apsaugos priemonėmis turi turėti ir šeimos nariai, esantys netiesioginėmis nusikaltimo aukomis, kartu reikalaujama ir to, jog būtų apribojamas tokių šeimos narių skaičius. Taigi toks reikalavimas suponuoja būtinybę nustatyti, kokius kriterijus atitinkantiems mirusiojo artimiesiems yra teikiamas prioritetas naudotis Direktyvoje numatytomis teisėmis. Atsakymą į tai pateikia rekomendacinės Direktyvos gairės[185], kuriose nurodoma, jog tokiais atvejais turi būti atsižvelgiama į tarp mirusiojo ir šeimos nario buvusius tarpusavio santykius, t. y. ar juos siejo stabilūs, glaudūs emociniai ryšiai, taip pat turėtų būti kreipiamas dėmesys į tai, ar buvo tarpusavio finansiniai įsipareigojimai. Pažymima, jog kalbant apie mirusiojo partnerį, jis gali būti pripažintas nukentėjusiuoju, nepriklausomai nuo to, ar jų partnerystė pagal nacionalinius įstatymus yra įregistruota, ar ne. Taigi kaip tokius kriterijus atitinkantys asmenys, pirmiausiai nurodomi mirusiojo vaikai, sutuoktiniai, nuolat kartu gyvenantys asmenys, taip pat pabrėžiama tai, ar tokie asmenys buvo išlaikomi mirusiojo. Pačios Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies b punkte įvirtinta, kad tokiais asmenimis gali būti laikomi: „aukos sutuoktinis; nuolat ir nepertraukiamai su auka gyvenantis bei vedantis bendrą namų ūkį ir su ja susietas artimais įsipareigojančiais ryšiais asmuo; aukos tiesiosios linijos giminaičiai, broliai, seserys bei išlaikytiniai.“

---

[181] Pavyzdžiui, Petras Ancelis ir Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese,“ *Jurisprudencija* 35, 27 (2002): 106.
[182] Irma Randakevičienė et al., *Baudžiamojo proceso dalyviai: metodinė mokomoji priemonė* (Vilnius: Industrus, 2009), 49.
[183] *Ibid.* Cituota iš: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2007,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/77325?nr=1
[184] *Ibid.*
[185] “DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU,” prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en.pdf.

Iš teismų praktikos taip pat, kaip minėjome, matyti, kad, pavyzdžiui, eismo įvykio metu žuvus asmeniui, galimybė susitaikyti kaltininkui yra suteikiama su nukentėjusiais pripažintais artimais giminaičiais, tačiau pabrėžtina tai, kad turi būti vertinama, ar šis susitaikymas nėra formalus.[186] Kaip pavyzdį galime paminėti, jog vienoje byloje teismas šį aspektą įvertino atsižvelgdamas *„į apelianto iš karto po nusikaltimo parodytą iniciatyvą atsiprašyti nukentėjusiojo ir atlyginti jam padarytą žalą, atlygintos neturtinės žalos dydį – 10 000 Lt, kuris žymiai didesnis už draudimo bendrovės atlygintos neturtinės žalos dydį – 3 452, 8 Lt, <...> nukentėjusiojo R. P. teisiamajame posėdyje išdėstytą poziciją <...>“,* tad padarė išvadą, *„<...> kad apeliantas, susitaikydamas su nukentėjusiuoju, buvo nuoširdus ir realiai siekė palengvinti jam savo nusikalstama veika padarytą žalą, todėl šis susitaikymas nelaikytinas formaliu“.*[187] Tačiau čia pat pažymėtina, jog net ir naujesnėje teismų praktikoje vis dar akcentuojamas susitaikymo instituto taikymo negalimumas su tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusio asmens artimuoju, realiai patyrusiu žalą: *„<...> įstatyme numatytas kaltininko ir nukentėjusio asmens susitaikymo institutas, remiantis normos struktūrine analize, jos turiniu – akivaizdžiai skirtas susitaikymui tarp fizinių asmenų, kurie tiesiogiai yra nusikalstamos veikos kaltininkas ir nukentėjęs asmuo. Tokios aplinkybės yra kliūtis susitaikymo institutą taikyti šiame procese, nes susitaikymas su tiesiogiai nukentėjusiu asmeniu, kuris yra miręs – nėra įmanomas*.“[188] Toks įstatymų leidėjo ketinimų metodu grįstas BK 38 straipsnyje įtvirtintas nukentėjusio asmens traktavimas, manytume, visų pirma pažeidžia asmens teisėtų lūkesčių principą, kuris „<...> *inter alia* suponuoja tai, kad valstybė privalo vykdyti prisiimtus įsipareigojimus asmeniui. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise“.[189] Be to, tai nepagrįstai susiaurintų baudžiamosios bylos nutraukimo susitaikius taikymą, kadangi eliminuotų galimybę susitaikyti su realiai žalą patyrusiu asmeniu. Pabrėžtina, kad *„atskleidžiant teisės normų turinį paprastai nepakanka taikyti vien lingvistinį (verbalinį) metodą. Tai galima padaryti taikant įvairius teisės aktų aiškinimo metodus tarp jų sisteminį, nes kiekviena teisės norma yra vientiso teisės akto sudedamoji*

[186] Pavyzdžiui, „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-464/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56030?nr=1.
[187] „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1NSA-452-185-2009,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/131148?nr=38.
[188] “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1013377?nr=1.
[189] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 134-6860, (2010).

dalis, susijusi su kitomis teisės akto normomis.“[190] Taigi būtent BK 38 straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą aiškinant sistemiškai su minėtų tarptautinių teisės aktų bei BPK reikalavimais, nukentėjusiuoju, galinčiu dalyvauti susitaikymo procese, pripažįstamas ne tik nuo nusikalstamos veikos tiesiogiai žalos patyręs asmuo, bet ir asmuo, patyręs šios žalos netiesiogiai, kai tiesiogiai nukentėjęs asmuo miršta. Tokia pozicija atsispindi ir eilėje baudžiamųjų bylų.[191] Galime paminėti ir tai, jog, pavyzdžiui, Austrijoje galimybė taikyti mediaciją taip pat (tiesa, nepilnamečių bylose) numatyta ir dėl veikų, sukėlusių nukentėjusiojo mirtį, jeigu nukentėjusysis yra nepilnamečio giminaitis ir nepilnametis dėl to patiria gilų psichologinį sukrėtimą.[192] Galiausiai reikėtų pažvelgti ir į tai, jog toks „išlendantis“ visuomenės pasipriešinimas įstatymo leidžiamam susitaikymo instituto taikymui šiame kontekste yra susijęs su įsitikinimu, kad sukėlus sunkius padarinius, šis institutas nepadės pasiekti teisingumo.[193] Nors neabejojama, jog asmens gyvybės atėmimas yra sunkiausi nusikalstamos veikos padariniai, tačiau įstatyme nėra nustatyta tokių ribojimų taikyti analizuojamą institutą. Kaip ne kartą teismų praktikoje pažymėta, šio klausimo sprendimui reikšmę turi *„baudžiamosios bylos aplinkybių visumos, susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe, įvertinimas“.*[194] Be to, tokiam įsišaknijusiam požiūriui galima prieštarauti atsižvelgiant ne tik į tai, jog kiekviena situacija yra individuali ir kad tik teisės taikytojas, remdamasis visomis bylos aplinkybėmis, vadovaudamasis įstatymu racionaliai pasinaudoja diskrecija, bet remiantis ir tuo, kad visuomenė dažnai pamiršta, jog atitinkamose situacijose taikomos baudžiamojo proceso priemonės, kurių paskirtis, kaip žinome, padėti įgyvendinti bausmės paskirtį[195] bei kurios yra, kaip pagrįstai traktuojama literatūroje, siekis užtikrinti būtent nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų

[190] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/332806?nr=1.

[191] Pavyzdžiui, “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-315-255/2015,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1140881?nr=1; “Panevėžio apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1NSA-452-185-2009,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/131148?nr=38; „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-722-511/2011,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/251918?nr=1.

[192] K.. Bruckmuller and Ch. Koss, Diversion for promoting compensation to victims and communities during the pretrial proceedings in Austria, *European Best Practice of Restorative Justice in Criminal Procedure*, (2010): 111. Cituota iš: Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 149.

[193] Ruth Reches, „Psichologinio pasipriešinimo atkuriamajam teisingumui problema,“ *Socialinių mokslų studijos* 2, 6 (2010): 371.

[194] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1.

[195] Pavyzdžiui, Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija* (Vilnius: Justitia, 2008), 203.

asmenų interesus[196]. O tai kartu neatitinka ir vis dar vyraujančio stereotipo, jog susitaikymo instituto taikymas naudingiausias nusikalstamos veikos kaltininkui, nes neva jis nepatiria jokių baudžiamosios teisės suvaržymų. Taigi paneigiant BK 38 straipsnyje nurodytą susitaikymo galimybę ne tik su nuo nusikalstamos veikos tiesiogiai nukentėjusiu asmeniu yra iškreipiama šio instituto paskirtis, jo esmė.[197] Šiame kontekste verta dar kartą paminėti ir tai, kad susitaikymo taikymu yra siekiama neaštrinti socialinio ir teisinio konflikto, t. y. siekti taikos bei kuo efektyvesnio nusikalstama veika sukeltos žalos atlyginimo, vertinti, kas yra naudingiausia visai visuomenei, o ne „pasiduoti kerštо jausmui“. Ir natūralu, jog kiekvieno asmens teisingumo suvokimas skiriasi, bet svarbiausia suprasti tai, kad teismas teisingumą vykdo pagal įstatymus, nepriklausomai nuo skirtingų nuomonių.[198]

Kitas momentas, kaip jau minėta, BK 38 pavadinime vartojama nukentėjusio asmens sąvoka apima tiek fizinį, tiek juridinį asmenis: „nukentėjusiuoju pagal komentuojamą straipsnį gali būti fizinis ar juridinis asmuo ir valstybė.“[199] Tuo tarpu „BPK tiesiogiai nenumato, kad nukentėjusiuoju baudžiamojoje byloje gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo, taip pat valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga.“[200] Tačiau, kita vertus, BPK 110 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog „civiliniu ieškovu pripažįstamas fizinis arba juridinis asmuo, kuris baudžiamojoje byloje reikalauja atlyginti dėl įtariamojo arba kaltinamojo nusikalstamos veikos patirtą turtinę ar neturtinę žalą“. Taigi tai yra labiau teorinio pobūdžio netikslumai, kadangi juridinis asmuo yra laikomas nukentėjusiu nuo nusikalstamos veikos asmeniu ir gali ginti savo teises turėdamas civilinio ieškovo statusą. Tačiau nepaneigtina, jog tokia situacija lemia siauresnes galimybes, palyginus su nukentėjusiojo statusu, tad, pritartume siūlymui, „<...> kad ir juridiniai asmenys galėtų turėti nukentėjusiojo procesines teises neapsiribodami civilinio ieškovo procesine padėtimi“[201], t. y. tikslinga būtų praplėsti BPK 28 straipsnio nuostatas tiesiogiai nurodant ir tai, kad nukentėjusiuoju

---

[196] Justyna Levon, „Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse,“ *Teisė* 1392-1274, 88 (2013): 189.

[197] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 147. Cituota iš: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-550/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56014?nr=1/.

[198] „Teismai inicijuoja diskusiją apie bausmes: ką sako įstatymai ir ko nori visuomenė?“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 12 d. pranešimas spaudai, žiūrėta 2016 03 19, http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/p50/teismai-inicijuoja-diskusija-tsgv.html.

[199] Armanas Abramavičius et al., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 239.

[200] Saulius Juzukonis, „*Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese“* (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002), 53.

[201] Petras Ancelis ir Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese,“ *Jurisprudencija* 35, 27 (2002): 106.

pripažįstamas juridinis asmuo, kuris dėl nusikalstamos veikos patyrė turtinės ar neturtinės žalos.[202] Šiame kontekste pažymėtina, jog toks reguliavimas yra numatytas daugelio užsienio šalių baudžiamojo proceso kodeksuose.[203]

Taigi įstatyme įtvirtinta galimybė susitaikyti su juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu (su pačiu juridiniu asmeniu, kaip jau minėjome, susitaikyti praktiškai neįmanoma), todėl šiame kontekste svarbu išsiaiškinti tinkamą juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovo sąvoką bei, kadangi BPK nėra sureguliuota kaltininko ir juridinio asmens ar valstybės atstovo susitaikymo procedūros tvarka, tam keliamus reikalavimus. Baudžiamosios teisės teorijoje nurodoma, kad tokiais atvejais yra būtina teismui pateikti „atitinkamo valstybės institucijos ar juridinio asmens organo įgaliojimą susitaikyti su kaltininku, o teismas turi pareigą patikrinti įgaliojimo tikrumą bei tinkamos jo formos laikymąsi.“[204] Tokia pozicija išplaukia ir iš teismų praktikos, išaiškinant, jog tam, kad susitaikymas tarp kaltininko ir nukentėjusiojo – valstybės institucijos atstovo atitiktų įstatymo reikalavimus, teismui turi būti pateikiamas valstybės institucijos atstovo įgaliojimas susitaikyti su kaltininku.[205]

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso[206] (toliau – CK) 2.33 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog „juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga, organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.“ Taigi tiek akcinė bendrovė, tiek uždaroji akcinė bendrovė, tiek valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ir pan. gali būti nukentėjusiuoju juridiniu asmeniu baudžiamajame procese, t. y. „nukentėjusiu nuo nusikalstamos

---

[202] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 131.

[203] Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse kaip nukentėjusysis įvardintas ir juridinis asmuo (374 straipsnyje nurodyta: “<…> the aggrieved person is a corporation, a company, or another association”).
“The German code of criminal procedure,” žiūrėta 2016 03 17, file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Germany_CPC_1950_am_2014_en%20(1).pdf.
Taip pat ir Lenkijos baudžiamojo proceso kodekse nustatyta, kad nukentėjęs asmuo (*the injured*) yra fizinis ar juridinis asmuo, be to, nurodyta, kad kaip nukentėjusioji gali būti traktuojama ir pati visuomenė, vietos valdžia ar socialinė institucija, nors ir neturi juridino asmens statuso (49 straipsnis).
“Criminale Procedure Code of the Republic of Poland,” žiūrėta 2016 03 17, file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Polish%20CPC%201997_am%202003_en%20(1).pdf.
Tai taip pat įtvirtinta ir Italijos BPK 91 straisnyje.
“Codice di Procedura Penale,” žiūrėta 2016 03 17, file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it%20(1).pdf.

[204] Armanas Abramavičius et al., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 241.

[205] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 139. Cituota iš: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117/2005,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/48203?nr=1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349/2006,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/60952?nr=1.

[206] “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,” *Valstybės žinios* 15-555, (2002).

veikos asmeniu gali būti pripažįstamas bet kuris juridinis asmuo, nepriklausomai nuo to, kas jo steigėjas, akcininkai ir t.t.“[207] Tuo tarpu BPK 55 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „juridinio asmens atstovu gali būti juridinio asmens vadovas arba įgaliotas darbuotojas ar advokatas“. Taigi aišku, kokių asmenų pateiktas įstatymo reikalavimus atitinkantis įgaliojimas lemia juridinio asmens susitaikymo akto su kaltininku galimybę. Tai matyti ir iš teismų praktikos: asmeniui, padariusiam BK 183 straipsnio 1 dalyje ir BK 300 straipsnio 1 dalyje numatytus nusikaltimus, taikant BK 38 straipsnio nuostatas, nustatyta, jog *„civilinio ieškovo UAB „Termikas“ atstovas V.M. aiškiai ir nedviprasmiškai teisiamojo posėdžio metu pareiškė, kad su T. J. susitaikė ir prašė baudžiamąją bylą nutraukti, savo žodžius patvirtindamas raštu sudarytame susitarime, tuo pačiu išreikšdamas savo poziciją, kad jo ir kaltininko T. J. susitaikymą laiko teisingu ir yra nesuinteresuotas, jog jis būtų panaikintas. <...> Taigi atsižvelgiant į tai, kad T. J. susitaikė su juridinio asmens atstovu, padaryta žala atlyginta, aplinkybių, dėl kurių negalima būtų taikyti <...> BK 38 str., nenustatyta, <...> byla nutrauktina“*.[208] Kitoje byloje asmeniui, padariusiam BK 22 straipsnio 1 dalyje, 178 straipsnio 4 dalyje numatytą nusikalstamą veiką taip pat taikytas BK 38 straipsnis pastarajam susitaikius su juridinio asmens Maxima LT, UAB atstovu D. G.[209] Tokia nuosekli praktika atsispindi ir eilėje kitų baudžiamųjų bylų.[210] Paminėtina ir tai, jog, remiantis CK 2.137 straipsnio nuostatomis[211], atstovo įgaliojime turi būti tiesiogiai nurodyta jam suteikta teisė priimti sprendimą dėl susitaikymo. Tokio reikalavimo būtinumas buvo pabrėžiamas literatūroje dar tuomet, kuomet šiuo klausimu net nebuvo

[207] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 140.
Čia pat pažymėtina ir tai, kad CK 2. 34 straipsnis nurodo, jog valstybės ar savivaldybės, jų institucijos ar kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės, politinės partijos, labdaros ir paramos fondai ir t.t.) yra viešieji juridiniai asmenys.

[208] „Prienų rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 19d. nuosprendis Nr. 1-16-644/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/618661?nr=1.

[209] “Kauno apylinkės teismo 2014 m. spalio 1 d. nuosprendis Nr. 1-2669-954/2014,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1035018?nr=1.

[210] Pavyzdžiui, „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis Nr. 1-2567-818/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1138488?nr=1; „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 1 d. nuosprendis Nr. 1-741-960/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1104111?nr=1.
Pažymėtina, kad tokie reikalavimai keliami ir atvejais, kai būtina susitaikyti su savivaldybės institucijos atstovu: pvz., vienoje baudžiamojoje byloje nurodyta, kad apeliacinės instancijos teismas pritaikė BK 38 nuostatas G. S., t.y. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 187 str. 2 dalį (vidurinės mokyklos turto sunaikinimas) jai susitaikius su miesto savivaldybės meru, patvirtinus jos ir civilinio ieškovo savivaldybės, atstovaujamos mokyklos direktorės susitarimą, kuriuo G. S. atlygina savivaldybei jos nusikaltimu padarytą žalą – 114 413, 38 Lt. Taigi šioje byloje civilinio ieškovo savivaldybės atstovė – mokyklos direktorė („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1).

[211] Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog “įgaliojimu laikomas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis. Tuo tarpu 2 dalyje pasakyta: “atstovas, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai”.

teismų praktikos[212], tiek yra išaiškintas ir teismų praktikoje: *„byloje yra susitaikymo aktas, kuriame nurodyta, jog įtariamasis V. J. ir valstybės institucijos (Marijampolės PK viršininkas) atstovas susitaikė ir prašo atleisti V. J. nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnio tvarka. Susitaikymo aktą pasirašė Marijampolės PK viršininkas ir V. J. Toks susitaikymo aktas neatitinka įstatymo reikalavimų, nes teismui nebuvo pateiktas valstybės institucijos įgaliojimas susitaikyti su kaltininku, o susitaikymo akte nenurodyta valstybės institucijos atstovo pavardė ir vardas, asmens, pasirašiusio aktą, parašas nepatvirtintas antspaudu.“*[213] Pažymėtina, kad tokie reikalavimai keliami ir atvejais, kai būtina susitaikyti su savivaldybės institucijos atstovu: pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje nurodyta, kad apeliacinės instancijos teismas pritaikė BK 38 straipsnio nuostatas G. S., t. y. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės dėl BK 187 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos (sunaikino vidurinės mokyklos turtą) jai susitaikius su miesto savivaldybe – patvirtinus jos ir civilinio ieškovo savivaldybės, atstovaujamos mokyklos direktorės susitarimą, kuriuo G. S. įsipareigojo atlyginti savivaldybei jos nusikaltimu padarytą žalą – 114 413, 38 Lt. Taigi šioje byloje civilinio ieškovo savivaldybės atstovė buvo mokyklos direktorė.[214]

Tad pasakytina, kad tokie atvejai, kuomet susitaikymo procese dalyvauja juridinio asmens atstovas, yra įprasti. Kaip vienas argumentų, parodančių jų racionalumą, gali būti ir vyraujanti situacija Švedijoje, kur mediacijos proceso bylose vos pusė aukų sudaro fiziniai asmenys, tuo tarpu kiti yra įvairūs juridiniai asmenys: mokyklos, prekybos centrai ir t. t.[215]

Taigi esant tokiems atvejams, didesnių problemų kilti neturėtų, tačiau kiek sudėtingesnė situacija pastebima tuomet, kai apskritai tenka vertinti, kas yra nukentėjusysis – ar fizinis, ar juridinis asmuo, ar valstybės, savivaldybės institucija ar įstaiga.[216] Tokie atvejai galimi BK 214, 215, 218, 220 ir kt. straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų veikų atžvilgiu. Pavyzdžiui, kalbant apie susitaikymo subjektus, galime pastebėti, jog sprendžiant baudžiamosios bylos nutraukimo klausimą

---

[212] Įstatymo nuostata, numatanti galimybę kaltininkui susitaikyti ne tik su fiziniu asmeniu, bet ir juridinio asmens ar valstybės atstovu buvo įtvirtinta 1997 metų pakeitimu, tačiau jau tuomet Šumskas pabrėžė, jog „teismai turėtų reikalauti, jog valstybės institucijos ar juridinio asmens vardu susitaikyti galėtų tik tie šių organizacijų atstovai, kurie pateiktų teismui, prokurorui, tardytojui, kvotos organui kompetentingų organų (vadovų, tarnybų, valdybų, visuotinių susirinkimų) įgaliojimus ne tik atstovauti organizacijoms teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą, bet ir konkretų įgaliojimą būtent susitaikyti su kaltinamuoju ar teisiamuoju.“ (Artūras Šumskas, *Teisminis bylų nagrinėjimas* (Vilnius: Justitia 1997), 102. Cituota iš: Rima Ažubalytė, „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos,“ *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 8.

[213] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349/2006,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/60952?nr=1.

[214] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1.

[215] M. Jacobsson and L. W. Wahlin, „The development of victim offender mediation in Sweden,“ *European Best Practice of Restorative Justice in Criminal Procedure* (2010): 214.

[216] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 141.

dėl BK 214, 215 straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų veikų, dažnai teigiama, kad tokiais atvejais, norint taikyti BK 38 straipsnį, būtina susitaikyti ne tik su nukentėjusiuoju fiziniu asmeniu, bet ir atitinkamą veiklos sritį administruojančios institucijos ir banko atstovais, kadangi žala padaroma ir valstybei, finansų sistemai, elektroninių duomenų ir informacinių saugumui. Norint išvengti tokių keblumų, pabrėžtina, kad tokiais atvejais parodoma, jog iš esmės privalomi susitaikymo subjektai griežtai siejami su nusikalstamų veikų objektais, t. y. su saugomomis vertybėmis, kurios pažeidžiamos nusikalstama veika. O *„<...> tokios sąsajos yra daugiau teorinio pobūdžio, ir, jomis vadovaujantis, susitaikymo institutas <...> būtų nepateisinamai susiaurintas. Taikant BK 38 straipsnio nuostatas svarbiau nustatyti konkrečiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjusius asmenis ir vertinti jų santykį su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu. Nors šioje byloje atskleistomis nusikalstamomis veikomis buvo valstybės ir bankų finansiniai interesai, tačiau dėl M. V. veiksmų konkrečią turtinę žalą patyrė tik nukentėjusiuoju pripažintas M. M., su kuriuo nuteistasis susitaikė. Pritartina apeliacinės instancijos teismo argumentams, kad reikalavimas susitaikyti su valstybės institucijų ar banko atstovais šioje situacijoje nebūtų pakankamai protingas ir teisingas, nes apsunkintų paties BK 38 straipsnio taikymą, leistų susidaryti dirbtinėms kliūtims susitaikyti su realiai žalą patyrusiu asmeniu. Konstatuotina, kad šiuo atveju susitaikymas su realiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjusiu ir žalos patyrusiu asmeniu teismo buvo patvirtintas pagrįstai, nustačius žalos atlyginimo sąlygas, taigi BK 38 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimas visiškai įgyvendintas“.*[217] Kita baudžiamoji byla, nagrinėta dėl BK 214, 215 straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų padarymo, taip pat nutraukta asmeniui susitaikius su nukentėjusiąja K. R.[218]

Vertinant situacijas, kuomet kyla reikalavimas susitaikyti su tinkamu valstybės institucijos atstovu, literatūroje šiuo klausimu galime pastebėti skirtingas mokslininkų pozicijas: vieni autoriai teigia, jog padarius nusikalstamas veikas, neturinčias formalaus nukentėjusiojo (korupciniai nusikaltimai, su narkotikais susijusios veikos ir pan.) susitaikymas tiesiog savaime yra neįmanomas, kadangi, kaip minėta, tam reikalingi konkretūs asmenys.[219] Tuo remiantis, tokie atvejai vadinami kaip nusikalstamos veikos „be nukentėjusiųjų“.[220] Tuo tarpu kiti gina poziciją, jog tokiose situacijose, užkertant kelią taikyti BK 38 straipsnio nuostatas, pažeidžiamas fundamentalus

[217] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555-788/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1161648?nr=1.

[218] „Kauno apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nuosprendis Nr. 1-2903-530/2013,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/794112?nr=1.

[219] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 107.

[220] Tuo remiantis, pavyzdžiui, Švedijoje tokie atvejai traktuojami kaip netinkami mediacijos procesui, todėl galimybės ją taikyti tokiose situacijose nėra. (Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 110.

lygiateisiškumo principas, todėl „ši problema turėtų būti sprendžiama remiantis Konstitucijos, vientiso ir tiesiogiai taikomo akto, nuostatomis“ – pavyzdžiui, siūloma galimybę susitaikyti su kaltininku atiduoti į prokuroro rankas, kuris, „palaikydamas valstybinį kaltinimą baudžiamojoje byloje, veikia ir kaip bet kurio subjekto – nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos atstovas“.[221] Kaip pavyzdį galime pateikti ir Vokietijoje esančią situaciją, kad atvejais, kai nukenčia įmonė, įstaiga ar organizacija, susitaikymo galimybę užtikrinanti sąlyga ta, kad juridiniam asmeniui turi atstovauti konkretus nukentėjusysis, kuris yra suinteresuotas žalos atlyginimu bei pasirengęs susitaikyti su kaltininku.[222]

Visų pirma, sprendžiant dėl tinkamo susitaikymo subjekto, kai kaltininkas padaro, pavyzdžiui, BK 219 ar 220 straipsnio reglamentuojamą nusikalstamą veiką, dėl kurios taip pat kyla konkreti turtinė žala, pritartina pozicijai, jog tokiais atvejais turi būti susitariama būtent su atitinkamą veiklos sritį administruojančiu atstovu. Nors įstatyme iki šiol tai nereguliuojama, tačiau dėl tokios pozicijos pasisakyta jau 2005 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijoje.[223] Tad analogišką požiūrį, jog toks kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymas atitinka BK 38 straipsnio reikalavimus, matome ir teismų praktikoje: pavyzdžiui, baudžiamoji byla dėl BK 219 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos nutraukta kaltinamajam Š. A. susitaikius su Šiaulių apskrities valstybine mokesčių inspekcija, atstovaujama R. B. – *„civilinis ieškovas Šiaulių apskrities VMI, atstovaujama R. B., ir kaltinamasis Š. A. 2011-06-13 pasirašė susitaikymo protokolą, <...>“*.[224] Kitoje byloje nurodyta, jog asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir dėl BK 222 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos, pastarajam taip pat susitaikius su valstybe, atstovaujama Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos (atstovė – I. V.).[225] Taigi tai

[221] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 143-144.
[222] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 113.
[223] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 14 d. konsultacijoje „Dėl BK 38 straipsnio taikymo“, atsakant į klausimą, ar valstybinė mokesčių inspekcija baudžiamosiose bylose dėl BK 219 straipsnyje įtvirtintų nusikalstamų veikų gali būti laikoma BK 38 straipsnio 1 dalies 3 punkto prasme valstybės institucija, su kuria galimas kaltininko susitaikymas, jeigu yra visos kitos šio straipsnio 1 dalyje nustatytos sąlygos, pažymėta, jog „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų 9.13 punktas suteikia teisę mokesčių inspekcijai mokesčių administravimo srityje atstovauti valstybės interesams teismuose bei kitose institucijose. Todėl tais atvejais, kai baudžiamosiose bylose, kuriose asmenys kaltinami mokesčių nesumokėjimu (BK 219 straipsnis), yra nustatomos visos BK 38 straipsnio 1 dalies sąlygos, tai Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos šio straipsnio 1 dalies 3 punkto prasme gali būti laikoma valstybės institucija, su kuria galimas kaltininko susitaikymas.“ („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 14 d. konsultacija Nr. B3-252,“ žiūrėta 2016 04 02, http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29257).
[224] “Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-375-135/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/230366?nr=1.
[225] “Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-363/2010,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/175619?nr=1.

atitinka poziciją, kad „pagal konstitucinę valdžių sąrangą valstybėje yra sukurta atskirų valstybės institucijų sistema, kurios priedermė – tvarkyti <...> atskiras valstybės, visuomenės gyvenimo, veiklos sritis, todėl Konstitucija, atskiri įstatymai ir nurodo, kokios institucijos yra atsakingos už atskirus krašto reikalus, valstybės veiklos sritis ir kt.“[226] Tad tuo vadovaujantis (nukentėjusiuoju plačiąja prasme traktuojant atitinkamas valstybės institucijas) tokios situacijos neturėtų kelti neaiškumų. Pavyzdžiui, Mokesčių administravimo įstatymo[227] 19 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, kad vienas iš valstybinės mokesčių inspekcijos uždavinių yra „užtikrinti, kad mokesčiai į biudžetą būtų sumokėti“; Valstybinės mokesčių inspekcijos nuostatų[228] 9.13 punkte nurodyta, kad viena iš šios institucijos funkcijų – „atstovauti valstybės interesams teismuose ir kitose institucijose“.

Sudėtingesnė procesinė situacija kyla tada, kai asmuo padaro nusikalstamas veikas, reglamentuojamas, pavyzdžiui BK 125 ar BK 127 straipsnyje, kadangi sunku rasti atstovaujamą juridinį asmenį ar valstybės instituciją. Kaip to pavyzdys gali būti baudžiamoji byla, kurioje pirmosios instancijos teismas BK 38 straipsnio kontekste nukentėjusiuoju pripažino bendrovę, kurios iškeltą vėliavą kasatorius sudraskė, tad jis apeliaciniame skunde ginčijo *„BK 38 straipsnio 1 dalies taikymo sąlygos (susitaikymo su nukentėjusiu asmeniu) nepripažinimą jam. R. B. manymu, UAB „Priemiestis“ yra ne tik išniekintos valstybės vėliavos savininkas, bet ir juridinis asmuo, įgaliotas valstybės institucijos vykdyti visus norminius aktus, susijusius su valstybės vėliavos, kaip valstybės simbolio, panaudojimu ir tokiu būdu valstybės autoriteto palaikymu, <...>*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atmesdamas kasatoriaus skundą, pažymėjo, jog *„nusikaltimas, kurį padarė R. B. (BK 127 straipsnis), yra priskiriamas nusikaltimams Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai. Valstybės vėliava yra vienas skiriamųjų valstybės simbolių, simbolizuojančių jos nepriklausomybę. Šį simbolį viešai išniekinant kėsinamasi į valstybės autoritetą, padaroma moralinė žala jos piliečiams, taip pat gali būti padaroma ir turtinė žala. <...> Viena iš sąlygų taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnio nuostatas, padarius šį nusikaltimą, yra susitaikymas su valstybės institucijos atstovu. Kaip teisingai nurodyta apeliacinės instancijos nutartyje, tokio procesine tvarka įforminto ir prie baudžiamosios bylos medžiagos prijungto R. B. susitaikymo su įgaliotu valstybės institucijos atstovu nėra. <...> BK 38 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas privalo įvykdyti pats kaltininkas, o teismas turi patikrinti šių*

[226] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 142.
[227] “Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas,“ *Valstybės žinios* 63-2243, (2004).
[228] Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (2004), prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/CMA%20nuostatai.pdf.

sąlygų įvykdymo tinkamumą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme nei R. B., nei jo gynėjas neprašė atlikti įrodymų tyrimo ir iškviesti į teismą tinkamą valstybės institucijos atstovą".[229]

Manytume, jog įstatyme įtvirtinta galimybė susitaikyti su juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu užtikrina Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą, draudžiantį privilegijas, reikalaujantį, jog teisinė asmenų padėtis būtų diferencijuojama tik tokiais atvejais, kuomet tai yra objektyviai pateisinama[230], kadangi kaltininkas neturi atsidurti blogesnėje situacijoje, t. y. neturi būti paneigiama galimybė nutraukti baudžiamąjį procesą susitaikymo pagrindu vien dėl to, jog nukentėjusysis yra valstybė, o ne privatus asmuo.[231] Tad nepakanka, jog tokia padėtis įtvirtinta – turi būti sudarytos ir galimybės efektyviai ją įgyvendinti, priešingu atveju yra dirbtinai sudaromos kliūtys realizuoti įstatymo suteiktas galimybes. Todėl nepritartume aukščiau minėtame 2007 metų BK pakeitimo aiškinamajame rašte pateiktai pozicijai, jog *„<...> praktikoje teismai taiko atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės bylose, kuriose nėra nei nukentėjusių asmenų, nei nukentėjusiųjų baudžiamajame procese. Tokiais atvejais atleidimas pagrindžiamas BK 38 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostata, kad galimas susitaikymas su valstybės institucijos atstovu. Antai asmuo, kaltinamas mokesčių nesumokėjimu ar neteisingų duomenų apie juos pateikimu, susitaiko su Finansų ministerija, kontrabandininkas su Muitinės tarnyba. Taip iškreipiama įstatymo esmė, o kaltininkai nepagrįstai išvengia baudžiamosios atsakomybės už padarytas nusikalstamas veikas".*[232] Visų pirma pažymėtina, jog atitinkamais atvejais kaltininkas paprasčiausiai gali net nežinoti, į kieno konkrečiai interesus kėsinasi, t. y. neatsižvelgti, ar daroma nusikalstama veika pažeidžia privataus asmens, ar valstybės interesus – tarkime, labai realistiška situacija, kuomet vagiamas turtas, kuris iš tikrųjų priklauso valstybei, į ką kaltininkas nesigilina. Taigi tokiose situacijose susitaikymo galimybių eliminavimas pažeistų minėtą lygiateisiškumo principą.[233] Ir net tokiais atvejais, kurie pateikti aiškinamajame rašte (mokesčių nesumokėjimas ar neteisingų duomenų apie juos pateikimas, kontrabanda), t. y. tuomet, kai kaltininkas visiškai suvokia, kad

[229] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2011," prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331165?nr=1.
[230] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas," *Valstybės žinios* 7-254, (2006).
[231] Pavyzdžiui, iki 1994 m. BK buvo numatytos skirtingos bausmės už asmeninio ir valstybinio bei visuomeninio turto vagystes, t. y. baudžiamoji atsakomybė buvo diferencijuojama atsižvelgiant į skirtingas nuosavybės formas, o tai neatitiko Konstitucijoje įtvirtinto visų nuosavybės formų lygybės prieš įstatymą principo. (*Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Antrasis papildytas leidimas* (Vilnius: Eugrimas, 2000), 331. Cituota iš: Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 30-31).
[232] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 38, 42, 45, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 172, 178, 182, 225, 227, 231, 252, 284, 285 straipsnių, XXVI skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2218 aiškinamasis raštas," prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296686.
[233] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 31.

kėsinasi būtent į valstybės interesus, o ne privataus asmens, baudžiamosios bylos nutraukimo susitaikius su tinkamu subjektu galimybė turi būti pripažįstama.[234] „Kiekviena nusikalstama veika pažeidžiami valstybės ir aukos interesai. Ir pripažinimas, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikius galimybes kaltininkai įgyja tik pažeisdami privataus asmens interesus, prieštarautų pamatiniam asmenų lygiateisiškumo principui <...>“. Vadinasi, galima teigti, kad iš pačių teisės principų išplaukia reikalavimas, jog susitaikymo galimybės būtų pripažįstamos ir tais atvejais, kuomet nusikalstama veika žalos padaroma valstybei.[235] Be to, verta paminėti, jog „ne mažiau svarbu, kad ir valstybė, patyrusi nusikaltimo žalą, turėtų galimybių siekti, kad žala būtų atlyginta. Tam reikėtų naudoti visas teisines, taip pat ir susitaikymo instituto teikiamas galimybes. Kartais būtent valstybės finansams žalą darančių ekonominių nusikaltimų bylose itin svarbu rasti alternatyvius bausmei problemų sprendimo būdus.“[236] „Empiriniai duomenys rodo, kad verslo subjektai, padarę nusikalstamą žalą valstybės finansams, labiau nei kiti nusikaltę asmenys linkę prisiimti ir įvykdyti turtinius žalos atlyginimo įsipareigojimus, net ir didesnius nei gresiančios piniginės sankcijos. Tai suprantama, nes verslo subjektai, greta paskirtų bausmių, sulaukia ir kitiems asmenims taip pat svarbių, bet aiškios turtinės išraiškos neturinčių bausmės pasekmių – negatyvios informacijos apie nusikaltusį verslo subjektą sklaidos.“[237]

Taigi įvairiose situacijose susitaikymo galimybė yra racionalaus požiūrio išraiška, tačiau svarbu, be kita ko, aiškiai apibrėžti tinkamų susitaikymo subjektų ratą. Pavyzdžiui, Vokietijos BK taip pat nurodo tokiais atvejais galimybę susitaikyti su valstybės atstovu.[238] Be to, požiūris dėl susitaikymo negalimumo su viešaisiais juridiniais asmenimis, manytina, susijęs ir su BK 20 straipsnio 5 dalyje nustatytomis tokių juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės išimtimis. R. Drakšas, kritikuodamas tokios išimties įtvirtinimą, vertindamas užsienio valstybių praktiką bei tiek teorinius, tiek praktinius šios problemos aspektus, daro pagrįstą išvadą, kad „tokios išimtys turi būti koreguojamos, nustatant galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn savivaldybes, jų institucijas bei įstaigas.“[239]

---

[234] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 31.
[235] *Ibid*., 31-32.
[236] *Ibid*., 32.
[237] Sherman L. Two Prostestant Ethics and the Spirito of Restoration. Strang, H., Braithwaite J. (eds.) Restorative Justice and Civil Society. Cambridge UK: Cambridge University Press, 2001, p. 44. Cituota iš: Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 32.
[238] Tai rodo Vokietijos BK 46a straipsnio nuostatų analizė. Cituota iš: Trondle, H., Fischer Th. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 51., neu bearbeitete Auflage. Munchen – Verlag C. H. Beck, 2003, p. 379.
[239] Plačiau apie tai žr.: Romualdas Drakšas, „Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas?“ *Jurisprudencija* 18, 4 (2011): 1515.

Kaip minėjome, įstatyme įtvirtintu susitaikymu su juridinio asmens atstovu garantuojama asmenų lygybė prieš įstatymą, tačiau kaip to trūkumą paminėtume tai, kad įstatyme tiesiogiai nėra įtvirtinta galimybė susitaikyti su nukentėjusiojo fizinio asmens atstovu, kas gali lemti kliūtį atitinkamiems nukentėjusiesiems susitaikyti su kaltininku. Šiuo atveju kalbame apie asmenis, kurie ne tik dėl nepilnametystės, neveiksnumo, bet ir dėl senatvės, neįgalumo, ligos ir pan. negali asmeniškai susitaikyti su kaltininku, kadangi „nukentėjusiojo fiziologinė, psichologinė ir pan. būsena, apie kurią kaltininkas darydamas nusikalstamą veiką gali net nežinoti, neturėtų riboti kaltininko teises ir taip pažeisti asmenų lygiateisiškumo principą taikant BK 38 straipsnį“[240]. BPK 53 straipsnis nurodo, kad tokiais atstovais gali būti minėtų asmenų tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai ar įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi jais. Šio ir BPK 54 straipsnio nuostatos leidžia įstatyminiam atstovui dalyvauti atliekant proceso veiksmus, kuriuose dalyvauja jo atstovaujamas asmuo, ir padėti jam pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisėmis. Be to, tokia pozicija aiškiai vadovaujamasi ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje byloje kaltininkui, padariusiam mažamečio atžvilgiu BK 140 straipsnio 3 dalyje numatytą veiką, procesas nutrauktas susitaikius su nukentėjusiuoju mažamečiu ir jo įstatymine atstove mama: *„Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistas teisiamojo posėdžio metu nurodė, kad konfliktas yra išspręstas mediacijos būdu, kaltinamasis ir nukentėjusysis, nukentėjusiojo asmens atstovė susitaikė, susitaikymas labiausiai atitinka nepilnamečio interesus“.*[241] Analogiška situacija pateikta ir kitoje byloje: *„<...> teisiamojo posėdžio metu atsiprašė nukentėjusiojo T. C. ir jo motinos E. C., ir jie susitaikė <...>.“*[242] Trečioje byloje taip pat nurodyta, jog *„apeliacinės instancijos teismui nuteistoji pateikė susitaikymo protokolą, kuriame rašytine forma išreikštas nuteistosios D. B. ir nukentėjusiosios A. T. bei jos įstatyminės atstovės A. T. susitaikymas dėl D. B. padarytos nusikalstamos veikos prieš nukentėjusiąją“*[243]. Taigi nors matome, kad nukentėjusiųjų atstovams pagal įstatymą nėra draudžiama dalyvauti susitaikyme su kaltininku, tačiau siekiant aiškios procedūros, būtų tikslinga tai įtvirtinti tiesiogiai. Pažymėtina ir tai, kad tokia tvarka yra ir daugumoje kitų Europos valstybių. Taikant mediaciją ypatingas dėmesys kreipiamas į tokių asmenų atstovų įtraukimą į procesą, pabrėžiant, kokią didelę reikšmę tai turi siekiant apsaugoti

[240] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 147.
[241] „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. balandžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-197-557/2015,“ prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d77c5734-a201-48a1-bb45-22d45944fb64.
[242] “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-499-295/2016,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1224833?nr=1.
[243] “Panevėžio apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-366/2008,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/101566?nr=1.

atstovaujamąjį: „mediacijos ar kitų atkuriamojo teisingumo modelių kontekste tokios įstatyminės nuostatos įpareigoja informuoti tėvus ar kitus įstatyminius atstovus apie nepilnamečiui siūlomą mediaciją, gauti jų leidimą nepilnamečiui dalyvauti mediacijoje ar net užtikrinti galimybę dalyvauti joje pačiam įstatyminiam atstovui“[244] Siekiant užtikrinti nukentėjusiųjų teisę į apsaugą nusikalstamų veikų tyrimo metu, Direktyvoje apskritai įtvirtinta tvarka, kad nukentėjusiuosius viso proceso metu gali lydėti jų atstovas arba pasirinktas asmuo, „išskyrus atvejus, kai priimamas pagrįstas priešingas sprendimas“. Taigi manytume, kad tiesiogiai neįtvirtinus BK 38 straipsnyje galimybės kaltininkui susitaikyti ir su nepilnamečio ar neveiksnaus nukentėjusio asmens įstatyminiu atstovu, yra nepakankamai užtikrinama tokio asmens interesų apsauga. „Kaltininkas, įvykdęs BK 38 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nustatytas sąlygas arba pasiryžęs ir galintis tai padaryti, privalo turėti teisę tikėtis logiško tokio elgesio tęsinio – susitaikymo su nukentėjusiuoju, o vėliau – ir humaniško valstybės elgesio jo atžvilgiu <...>. BK neįtvirtinus lygių galimybių visiems kaltininkams susitaikyti su visais nukentėjusiaisiais nepriklausomai nuo jų fiziologinių, psichologinių savybių, <...> kai kurie kaltininkai be objektyvaus pagrindo išskiriami iš kitų tos pačios kategorijos subjektų grupių ir netenka teisės net ir įvykdę visas nuo jų priklausančias BK 38 straipsnyje numatytas sąlygas toliau siekti ir tikėtis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi įstatymų leidėjas, įtvirtinęs teisę kaltininkui, įvykdžiusiam baudžiamajame įstatyme nustatytas sąlygas, būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, ne visai užtikrina galimybes šią teisę įgyvendinti. Toks teisinis reguliavimas taip pat neužtikrina nukentėjusiųjų ir kaltininkų lygiateisiškumo principo įstatymui, teismui, valstybės institucijoms bei pareigūnams. Pagal Konstituciją visų kaltininkų teisės taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutą turėtų būti lygios.“[245]

Dar vienas svarbus aspektas – susitarimo proceso inicijavimas, taip pat – informavimas apie proceso eigą bei galimus jo rezultatus. Visų pirma paminėtina, jog tiesioginės teisinės reikšmės, kuris proceso dalyvis – kaltininkas ar nukentėjusysis – parodo iniciatyvą susitarti, neturi (kaltininko parodyta iniciatyva tiesiog gali prisidėti prie išvados, kad toks asmuo ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų, kadangi pripažįsta savo kaltę, siekia „ištaisyti“ savo veiksmais sukeltas pasekmes ir pan.), tačiau svarbu tai, kad BPK nėra įtvirtinta pareiga net informuoti proceso dalyvių apie tokią galimybę: „baudžiamojo proceso doktrinoje tvirtinama, jog iniciatyvą susitaikyti turėtų rodyti pačios proceso šalys, ir, nors baudžiamojo proceso įstatymas šiuo klausimu jokio

[244] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 153-154.
[245] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 149.

reglamentavimo nenustato, praktikoje yra susiformavusi nuostata, kad jei baudžiamoji byla remiantis BK 38 straipsniu ir BPK 212 straipsnio 5 punktu, 214 straipsnio 2 dalimi nebuvo nutraukta ikiteisminio tyrimo stadijoje ir iki bylos parengimo nagrinėti teisme nėra gauta jokių duomenų, kad kaltininkas ir nukentėjusysis nori susitaikyti, teisėjas neturi pareigos kviesti šalių ir aiškintis, ar šios nenori susitaikyti“.[246] Tokia pozicija yra kvestionuotina, kadangi viena esminių proceso dalyvių teisėtų interesų realizavimo priemonė nutraukiant procesą susitaikius yra būtent teisė gauti informaciją, sudaranti galimybę nuspręsti dėl tolesnių savo veiksmų procese.[247] Tai pabrėžiama, kaip matome, tiek mokslininkų, tiek nurodyta ir eilėje teisės aktų.[248] Direktyvos 12 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta: „prieš aukai sutinkant dalyvauti atkuriamojo teisingumo procese, jai suteikiama išsami ir nešališka informacija apie tą procesą ir galimus rezultatus, taip pat informacija apie susitarimo įgyvendinimo priežiūros procedūras.“ Taigi „nukentėjusiojo procesinis informuotumas sukuria saugumo jausmą. Poreikis būti informuotam susijęs ir su realiu nukentėjusiojo materialinių teisių užtikrinimu: nukentėjusysis privalo ne tik žinoti savo teises ir procesines galimybes, bet ir jas suvokti, kad galėtų efektyviai ginti savo materialų interesą, pavyzdžiui, į žalos atlyginimą.“[249]

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. R(99) 19 „Dėl mediacijos baudžiamosiose bylose“ 4 skyriaus 9 punkte nustatyta, jog sprendimas perduoti baudžiamąją bylą mediacijos procedūrai priklauso teisėsaugos institucijų kompetencijai, tuo tarpu 10 punkte įtvirtinta, kad prieš procedūrą šalys turi būti informuotos dėl konkrečių savo teisių, procedūros esmės ir galimų pasekmių dėl savo sprendimo. Taigi būtent valstybės pareigūnams suteikiama kompetencija spręsti tiek dėl baudžiamosios bylos dalyvių nukreipimo mediacijai, tiek dėl procedūros rezultatų vertinimo bei patvirtinimo: „Europos šalyse didžiausias vaidmuo sprendžiant dėl baudžiamosios bylos šalių siuntimo į mediaciją yra skiriamas pagrindiniams ir svarbiausius įgaliojimus turintiems baudžiamajame procese dalyvaujantiems valstybės pareigūnams – prokurorui ir teisėjui. Ir tai suprantama, kadangi prokuroras vadovauja ikiteisminiam tyrimui ir jį organizuoja, o teisėjas

[246] Artūras Šumskas, *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme* (Vilnius: Justitia, 2000), 38-39.
Cituota iš: Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 135.
[247] Rima Ažubalytė, „Nukentėjusiojo teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą,“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 119-125.
[248] Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje Nr. REC (2006) 8 valstybėms narėms „Dėl pagalbos nukentėjusiesiems nuo nusikaltimų“ taip pat yra tiesiogiai įtvirtina pareiga teikti informaciją nukentėjusiesiems bei šios informacijos turinį (6.3-6.5punktai). Tai taip pat nustatyta Europos Parlamento ir Europos Tarybos 2012 m. gegužės 22 d. direktyva 2012/13/EU dėl teisės į informavimą baudžiamajame procese OJ-L 142.
[249] Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 85.

vadovauja teisminiam bylos nagrinėjimui.“[250] Pažymima, kad „reguliuojant baudžiamojo proceso šalių siuntimo į mediaciją tvarką, svarbu numatyti tam tikras priemones, skatinančias ar įpareigojančias atsakingus subjektus skirti pakankamai dėmesio šiam klausimui <...>. Viena iš tokių priemonių būtų procesiniame įstatyme numatyta pareiga minėtiems pareigūnams svarstyti galimybę kaltininką su nukentėjusiu asmeniu siųsti į mediaciją, įvertinti, ar baudžiamosios bylos aplinkybės sudaro tam sąlygas, ir tuo klausimu priimti motyvuotą sprendimą. Su šiuo sprendimu turėtų būti supažindinamos proceso šalys.“[251]

Pabrėžtina, kad apie proceso dalyvių informavimo dėl susitaikymo galimybės viešojo kaltinimo bylose problemą mokslininkai yra jau kalbėję,[252] tačiau tai iki šiol įstatymo nėra sureguliuota. Čia verta paminėti ir tai, jog Direktyvoje nurodyti reikalavimai nacionalinėje teisėje turėjo būti įgyvendinti iki 2015 m. lapkričio 16 dienos.[253] Kad būtina informuoti proceso subjektus apie susitarimo perspektyvą rodo tai, kad praktikoje esti atvejų, kai kaltininkas ir nukentėjusysis apskritai nežino apie tokią galimybę.[254] Tai, be kita ko, rodo ir nepakankamą visuomenės teisinę kultūrą, švietimą, tačiau esmė, kad tai yra nepakankamo proceso dalyvių teisių užtikrinimo išraiška. Nors BPK 45 straipsnis įtvirtina teisėjų, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų pareigą išaiškinti proceso dalyviams jų procesines teises bei užtikrinti galimybę jomis pasinaudoti, susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas, kaip minėjome, yra klasikinio baudžiamojo proceso išimtis ir jo paskirtis suponuoja ypatingą dėmesį skirti proceso dalyvių interesams. To aiškiai reikalauja ir Direktyva, kurioje nurodyta, kad būtent informacijos teikimui turėtų būti skiriamas prioritetas, kad „aukos galėtų priimti informacija pagrįstus sprendimus dėl dalyvavimo procese“. Be to, kadangi, kaip minėta, BPK 212 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta proceso nutraukimo perspektyva atsiranda tik tuomet, kai nukentėjusiajam yra atlyginama padaryta žala ar susitariama dėl jos atlyginimo ateityje, tad logiška pozicija, kad pareigūnai, įžvelgę konkrečioje situacijoje galimybę užbaigti procesą pritaikius susitaikymo institutą, proceso šalių atžvilgiu turi tapti aktyvesni t. y. supažindinti su teise susitaikyti, su šio procesinio veiksmo sąlygomis, pasekmėmis, su žalos kompensavimo ar susitarimo dėl žalos kompensavimo ateityje galimybe: „proceso dalyviai turi

[250] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 118-119.
[251] *Ibid.*, 119-120.
[252] Situacijos nepažangumą rodo tai, kad apie tokią problemą kalbėta jau daugiau nei prieš dešimtmetį – žr.: Rima Ažubalytė, “Nukentėjusiojo teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą,“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005). Taip pat: Rima Ažubalytė, “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006).
[253] Tai nurodyta ir pačios Direktyvos 27 straipsnyje.
[254] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 134-135.

aiškiai suvokti, kad tai yra galutinis sprendimas baudžiamojoje byloje. Jeigu jis priimtas laikantis įstatymų ir nustačius visas įstatymo numatytas sąlygas, t. y. jo teisėtumas ir pagrįstumas nekelia abejonių, sprendimas galios nepriklausomai nuo pasikeitusios proceso dalyvių nuomonės.“[255] Kokią reikšmę turi procedūros aiškumas, informavimo teikimas, galime matyti ir iš teismų praktikos: *„nagrinėjamoje byloje ginčas kilo dėl nukentėjusiojo S. J. ir nuo baudžiamosios atsakomybės atleisto S. C. susitaikymo pirmosios instancijos teisme turinio ir pasekmių. Apeliaciniame skunde nurodoma, kad nukentėjusysis S. J. nusprendė, kad gali atleisti S. C., už jo sužalojimą, tačiau manė, kad S. C. bus nubaustas už viešosios tvarkos pažeidimą. Teisėjų kolegija pastebi, kad, kaip teisingai nurodo pirmosios instancijos teismas, nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas S. C. viešosios tvarkos pažeidimą ir nesunkų sveikatos sutrikdymą padarė, esant idealiajai nusikalstamų veikų sutapčiai. <...> Teisėjų kolegijos vertinimu, atsižvelgiant į tai, kad viena S. C. veika buvo padaryti tiek nesunkus sveikatos sutrikdymas, tiek viešosios tvarkos pažeidimas, apelianto pateikiamas susiklosčiusios situacijos vertinimas, jog jis susitaikė su nuo baudžiamosios atsakomybės atleistu S. C. tik dėl nesunkaus sveikatos sutrikdymo <...>, tačiau šis susitaikymas neapėmė viešosios tvarkos pažeidimo <...>, yra nelogiškas. Baudžiamosios bylos medžiaga nustatyta, kad nukentėjusysis S. J. baudžiamajame procese naudojosi advokato V. J. paslaugomis, todėl apeliacinės instancijos teismas preziumuoja, jog apeliacinio skundo teiginiai, kad S. J. nesuprato susitaikymo prasmės ir esmės, jam nebuvo išaiškinta, kad S. C. bus apskritai atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nebus teisiamas už chuliganizmą, yra nepagrįsti ir atmestini.“*[256]

Taigi pritartume siūlymui „<...> įpareigoti teisėsaugos institucijų pareigūnus aktyviais veiksmais skatinti šalis išspręsti konfliktą iki teismo <...>“[257], t. y. būtina įtvirtinti konkretų reikalavimą informuoti apie susitarimo galimybes. To nesant, inicijavimo klausimas vienų gali būti vertinamas kaip advokatų pareiga, kiti gali manyti, jog tai yra teisėsaugos institucijų pareigūnų pareiga ir t.t. Paminėtina, jog literatūroje, remiantis 2014 metais atlikto tyrimo duomenimis, nurodyta, kad „tiek ir prokurorai, tiek ir kai kurie teisėjai teigė, kad būtent jie parodo iniciatyvą aiškindami šalims galimybes nutraukti procesą taikiai net ir tuomet, kai pačios šalys ar jų atstovai to neinicijuoja. Buvo netgi minėta, kad kartais šalių atstovai, demonstruodami ambicingus derybinius „gebėjimus“, tiesiog trukdo šalims susitarti, ir ne vienas teisėjas yra paprašęs šalių pabandyti

[255] Rima Ažubalytė, „Nukentėjusiųjų teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą,“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 120-121. Cituota iš: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2000 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9/2000,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/28498?nr=1.

[256] “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-249-462/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1067217?nr=1.

[257] Rima Ažubalytė, „Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų,“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 38.

susitarti be tokių atstovų.“[258] Taigi „pašnekovai minėjo, kad imasi tam tikrų priemonių, siekdami paskatinti proceso šalis tokiomis galimybėmis pasinaudoti. Pavyzdžiui, prokurorai minėjo praktiką duoti šalims laiko, pristabdyti ikiteisminį tyrimą tam, kad <...> proceso šalys imtų racionaliau vertinti situaciją ir būtų labiau linkusios siekti kompromiso su kita proceso šalimi (derėtis dėl pareikalauto neturtinės žalos atlyginimo dydžio, neprieštarauti, kad kaltininkas būtų atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės). Teisėjai taip pat minėjo tokią laiko emocijoms (pykčiui, azartui) nurimti davimo praktiką privataus kaltinimo ir bendrąja tvarka nagrinėjamose bylose.“ [259]

Remiantis išdėstytu, pasakytina, jog dabartinis susitaikymo procedūros reguliavimas baudžiamuosiuose įstatymuose neužtikrina minėtų proceso dalyvių interesų, todėl tam garantuoti būtų tikslinga įtvirtinti teismo ir ikiteisminio tyrimo subjektų pareigą informuoti proceso šalis apie susitaikymo galimybę. BPK 214 straipsnio spraga, jog jame nenustatyta posėdžio, kurio metu proceso dalyviai turėtų galimybę tiksliai susitarti dėl susitaikymo sąlygų (dėl žalos atlyginimo ir pan.), tvarka. Kaip to pavyzdys galėtų būti BPK 215 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas konkretus reikalavimas rengti posėdį.[260] Be to, minėta, kad dažniausiai ikiteisminio tyrimo metu tyrėjai neturi laiko derinti nusikalstamą veiką padariusio bei nukentėjusiojo susitikimo, tad susitaikymo protokolą pasirašo su kiekvienu atskirai[261], todėl ir būtų tikslinga, jog šiame etape, kuomet konflikto dalyviai svarsto dėl susitaikymo bei su tuo susijusių sąlygų, būtų rengiamas posėdis, kuomet ikiteisminio tyrimo teisėjas, dalyvaujant tiek nukentėjusiajam, tiek įtariamajam, išsiaiškinus tikrąją jų valią, priimtų galutinį sprendimą. Tai tenkintų ne tik pozicijas, kad „teismo posėdis – proga susitikti kaltininkui ir nukentėjusiajam, tai vieta, kur kaltininkai labiau pajunta teisinių pasekmių grėsmę“ [262], bet ir užkirstų kelią galimam proceso formalumui, kuomet, pavyzdžiui, pats kaltininkas nesistengia susitarti su nukentėjusiuoju, elgiasi įžūliai, o už jį proceso eiga rūpinasi artimieji.[263]

2.1.2. Žalos kompensavimas arba susitarimas dėl žalos kompensavimo ateityje

[258] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 191-192.
[259] *Ibid*.
[260] Raimundas Jurka ir, „Diskrecinio ikiteisminio tyrimo nutraukimo (diversijos) pagrįstumas ir įgyvendinimo problemos,“ *Teisės problemos* 51, 43 (2005):
[261] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 209.
[262] *Ibid*., 196.
[263] *Ibid*.

Neabejotina, kad „nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos asmuo pirmiausiai teisingumą suvokia kaip patirtos žalos atlyginimą ar pašalinimą, jei tai yra įmanoma.“[264] Tai reiškia, jog įstatyme įtvirtintas žalos atlyginimo aspektas yra itin reikšmingas įgyvendinant teisingumą nukentėjusiojo atžvilgiu – tai traktuojama kaip vienas esminių žmogaus teisių saugos garantų.[265] Vienas iš reikalavimų, kad susitaikymo instituto taikymo galimybė taptų įmanoma ir yra, kaip minėjome, tai, jog kaltininkas „savo noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo“. Taigi iš šio reikalavimo išplaukia, kad nėra būtina atlyginti žalą visiškai, t. y. pakanka ir susitarimo dėl jos atlyginimo ateityje. Iš baudžiamųjų bylų medžiagos matyti, jog itin dažnai vien pats savanoriško žalos kompensavimo nukentėjusiajam faktas lemia ir nukentėjusiojo sutikimą taikytis su kaltininku bei turi esminę reikšmę priimant sprendimą dėl proceso nutraukimo, nes „būtent nukentėjusiajam padarytos žalos atlyginimas (pašalinimas), t. y. nukentėjusiojo interesų apsauga, yra vienas svarbiausių siekių įstatymuose įtvirtinant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutą“.[266] Įdomu tai, jog, pavyzdžiui, Vokietijos BK 46b straipsnyje įtvirtinta, kad kaltinamasis turi nuoširdžiai stengtis atlyginti nukentėjusiajam žalą, tada bus galima švelninti bausmę.[267] Tuo tarpu kitose užsienio šalyse, norint kad baudžiamoji byla būtų nutraukta taikant mediacijos procedūrą, nustatyta priešinga pozicija, t. y. reikalavimas ne tik pasirašyti susitarimą, bet jį ir įgyvendinti.[268]

Visų pirma verta trumpai paminėti, kad teisinėje literatūroje esti plati žalos sąvokų įvairovė (materialinė, moralinė, turtinė, neturtinė, asmeninė, fizinė), tačiau kalbant apie nusikalstama veika padarytą žalą, iš esmės pakanka vartoti turtinės ir neturtinės žalos sąvokas.[269] LAT išaiškinęs, jog *„turtinė žala – tai skirtumas tarp nukentėjusiojo asmens turtinės padėties iki ir po nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo, atsiradęs dėl nusikalstamos veikos, taip pat nukentėjusiojo numatytos ar realiai tikėtinos gauti sumos, kurias gauti sutrukdė neteisėti nusikaltimą padariusio asmens*

[264] Marta Gavrilovienė, „Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas taikant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes,“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 92.
[265] *Ibid.*
[266] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 113.
[267] „German criminal code,“ prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Germany_CC_am2013_en%20(3).pdf.
[268] Tokių nuostatų laikomasi Belgijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Vengrijoje ir kai kuriose kitose šalyse. (Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 127).
[269] Marta Gavrilovienė, „Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas taikant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes,“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 92-93.

veiksmai“[270], tuo tarpu neturtinė žala suvokiama kaip *„<...> asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt.“*[271] BK 38 straipsnio 1 dalies 2 punkto formuluotė suponuoja išvadą, jog nukentėjusiajam turi būti atlyginta[272] ar pašalinta[273] (susitarta dėl atlyginimo ar pašalinimo) tiek turtinė, tiek neturtinė žala. Tai atsispindi ir teismų praktikoje. Ši pozicija užtikrina tokius konstitucinius principus, kaip proporcingumas, atsakomybės neišvengiamumas. Kita vertus, šiame kontekste svarbu akcentuoti ir tai, kad tarp susitaikymo instituto taikymo ir žalos atlyginimo nukentėjusiajam negalime dėti visiško lygybės ženklo, t. y. žalos atlyginimas neturėtų būti traktuojamas kaip vienintelis proceso nutraukimo susitaikius tikslas[274], kadangi praktikoje yra nemažai situacijų, kuomet padaroma nusikalstama veika, tačiau žala nesukeliama. Tokie atvejai neeliminuoja taikyti susitaikymo tarp kaltininko ir nukentėjusiojo: baudžiamoji byla dėl A. I. padarytos nusikalstamos veikos, numatytos BK 138 straipsnio 2 dalies 3 punkte, nutraukta, kaltinamajam susitaikius su nukentėjusiąja G. I., nustačius, kad *„turtinė žala šia nusikalstama veika nepadaryta“*.[275] Kitoje byloje taip pat matyti, jog *„<...> pats nukentėjusysis pirmosios instancijos teisiamojo posėdžio metu paaiškino, kad <...> turtinė žala jam nepadaryta, o dėl neturtinės žalos atlyginimo civilinio ieškinio nereiškia <...>. “*[276] Analogiška situacija atsispindi ir trečioje byloje: „*nukentėjusiosios J. B. teigimu, šia nusikalstama veika žala jai nepadaryta, civilinis ieškinys šioje byloje nebuvo pareikštas, <...>*.“[277]

---

[270] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2008,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/91194?nr=1.

[271] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11/2014,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/800028?nr=1.

[272] Žalos atlyginimas apibrėžiamas kaip „piniginis nusikalstama veika padarytos žalos kompensavimas, jos atlyginimas natūra, pvz.: atlyginama sugadinto, sužaloto ar pagrobto turto vertė; grąžinamas ar perduodamas kitas, analogiškas pavogtam, daiktas; apmokamos gydymosi išlaidos; <...> išmokama pinigų suma kaip kompensacija už žalą, padarytą nukentėjusiojo reputacijai ir pan.“ (Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 112-113).

[273] Žalos pašalinimas – „padarytos žalos neutralizavimas, pvz., turtinė žala gali būti pašalinta darbu, moralinė – atsiprašymu ir pan.“ Aiškiam pastarojo apibrėžimo supratimui A. Baranskaitė pateikia pavyzdį – praktikoje buvusį atvejį, kuomet „kaltininkas, gyvenantis kaime, įsipareigojo žalą atlyginti natūra: mėsa, malkomis, medumi, susitarime nurodydamas konkretų šių vertybių kiekį.“ („Kauno miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1028/2003,“ cituota iš: Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 112-113.

[274] Gintautas Sakalauskas et al., *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai: Teisės instituto mokslo tyrimai* (Vilnius: Teisės institutas, 2012), 156.

[275] „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1682-295/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1106279?nr=1.

[276] Šiaulių apygardos teismo 2016 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-354/2016. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1220468?nr=1.

[277] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-425-295/2016. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1214970?nr=1.

Taigi suvokus, jog proceso nutraukimo susitaikius esmė yra platesnė už siekį atlyginti žalą, taip pat vadovaujantis BK 38 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta sąlyga, kad galimybė taikyti šį institutą atsiranda ne tik tuomet, kai žala visiškai atlyginta ar pašalinta, bet ir susitarus dėl jos atlyginimo ar pašalinimo, galime teigti, kad tuo įstatymų leidėjas proceso šalims užtikrina lygias galimybes. Tai, kad pakanka konflikto šalių susitarimo dėl žalos atlyginimo, leidžia kvestionuoti vyraujantį kritikų argumentą, kad tokie institutai, kaip susitaikymas, yra skirti tik turtingiesiems, kadangi tik atlyginus žalą, suteikiama galimybė „nusipirkti“ proceso nutraukimą, tuo tarpu neturtingiems asmenims sąlygų pagrįstai išvengti baudžiamosios atsakomybės nesudaroma.[278]

Svarbu paminėti, jog teisinės reikšmės proceso nutraukimui susitaikius aplinkybė, kas atlygino nukentėjusiajam žalą – pats kaltininkas ar kiti asmenys (pavyzdžiui, kaltininko artimieji, draudimo bendrovės, teritorinės ligonių kasos), neturi. Tokia išvada išplaukia iš teismų praktikos: vienoje byloje teisiamojo posėdžio metu nustatyta, kad *„žala nukentėjusiajam yra atlyginta, ją atlygino jis ir mama, nukentėjusiojo atsiprašė.“*[279] Kitoje byloje „*teisiamajame posėdyje I. S. ir V. B. pateikė prašymą, kuriame nurodė, jog jie susitaikė, ir prašo kaltinamąjį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, nukentėjusioji materialinių pretenzijų neturi, kadangi nustačius jo kaltę, draudimo bendrovė „Lietuvos draudimas“ sutinka atlyginti padarytą žalą.“*[280] Trečioje byloje nurodyta, kad *„kaltinamojo M. G. darbdavys AB „Kauno grūdai“ padengė visas eismo įvykio metu žuvusio V. Š. laidotuvių išlaidas. Pats kaltinamasis pervedė nukentėjusiajai L. S. 1000,00 EUR <...>“*[281] Taigi tokia pozicija atitinka ne tik analizuojamo „instituto raidę, bet ir dvasią“. Teigiant priešingai, t. y. kad kiekvienu atveju kaltininkas išimtinai turėtų žalą atlyginti tik pats jam nuosavybės teise priklausančiu turtu, būtų paneigiama susitaikymo esmė, sudaromos kliūtys juo pasinaudoti, kadangi labai realistiška situacija, kuomet kaltininkas visiškai neturi savo asmeninių turtų ar egzistuoja kitos objektyvios aplinkybės, pavyzdžiui, liga, neįgalumas ir pan. Be to, „<...> praktikoje dažnai tiesiog neįmanoma nustatyti, kieno lėšos panaudotos atlyginant nukentėjusiajam padarytą žalą. Kita vertus, taikant šį institutą prioritetas yra svarbiausias nukentėjusiojo interesas – greičiau gauti realų patirtos žalos atlyginimą. Nukentėjusiajam nėra svarbu, kas atlygins (pašalins) jo patirtą žalą.“[282] Tad šis aspektas taip pat gali būti vertinamas kaip lygiateisiškumo principo

[278] Annalise Acorn, *Compulsory Compassion: A Critique of Restorative Justice* (Vancouver: UBC Press, 2004),16.
[279] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-341-935/2016. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1220365?nr=1.
[280] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1838-935/2015. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1109008?nr=1.
[281] Prienų rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-173-950/2015. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1189444?nr=1.
[282] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 115.

garantas, kadangi „jei kaltininkas pasiryžęs atlyginti žalą, bet bylos nagrinėjimo metu neturi lėšų tai padaryti, ir jei bylos medžiaga, kaltininko asmenybė leidžia daryti išvadą, kad toks kaltininko pasiryžimas nuoširdus ir realus, jam neturėtų būti atimama galimybė susitaikyti su nukentėjusiuoju, susitarti su juo dėl žalos atlyginimo ar pašalinimo ateityje ir tikėtis teismo sprendimo dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Tais atvejais, kai nukentėjusiajam padarytą žalą kompensuoja ne pats kaltininkas, bet kiti asmenys, svarbu nustatyti, kad šie asmenys taip elgėsi savo valia, kad jie nebuvo verčiami atlyginti žalą, jiems nebuvo grasinama ir pan. Be to, kaltininkas gali ieškoti ir kitų teisėtų būdų atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą, <...>.“[283] Pavyzdžiui, teismų praktikoje galime matyti atvejus, kuomet būtent tam yra imamos banko paskolos: *„<...> be to, nepaisydamas šeimos sunkios finansinės padėties, jis paėmė dar vieną paskolą, kad galėtų atlyginti nukentėjusiajai padarytą turtinę ir neturtinę žalą“.*[284]

Taigi remiantis Direktyvos reikalavimais bei atsižvelgiant į proceso dalyvių interesų apsaugos būtinumą, esminis procedūrinis klausimas yra siejamas su tikslių atlygintinos žalos mokėjimo sąlygų nustatymu: proceso dalyviams turi būti aiškiai suprantama, kokie bus žalos mokėjimo terminai, per kuriuos būtina įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus, koks bus atlygintinos žalos dydis ir pan. Tai užtikrintų veiksmingesnę proceso dalyvių interesų apsaugą, kadangi priešingu atveju, t. y. kuomet susitarime nurodytos tokios vien bendro pobūdžio frazės, kaip „žalą atlygins draudimo bendrovė“ ar tiesiog „kaltininkas įsipareigoja atlyginti žalą“, kaip matyti iš praktikos, kelia problemų, kai žalą atlyginantis subjektas nėra nusiteikęs geranoriškai.[285] Ikiteisminio tyrimo teisėjas, patvirtindamas proceso dalyvių susitarimą dėl žalos kompensavimo ateityje, turi įvertinti, ar tam esti realios galimybės, t. y. ar egzistuoja pagrįstas pagrindas šiam nukentėjusiojo intereso patenkinimui. Iš teismų praktikos matyti, jog dažniausiai, kuomet nusikalstama veika padaroma žala, taikant susitaikymo instituto nuostatas, dalis žalos nukentėjusiajam jau būna kompensuota.[286] Tuo tarpu aplinkybės, rodančios veiksmingo susitarimo realizavimo perspektyvą, gali būti: matomas kaltininko geranoriškumas, nuoširdus noras kompensuoti savo veiksmais sukeltas pasekmes, tai, jog turimas nuolatinis pajamų šaltinis, t. y. žiūrima, ar asmuo yra dirbantis, taip pat turi būti įvertinta šeiminė kaltininko padėtis, sveikatos būklė ir pan.

---

[283] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 115-116.

[284] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-478/2007,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/79271?nr=1.

[285] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 210.

[286] Pavyzdžiui, „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą:

Pasakytina ir tai, kad, pavyzdžiui, aiškaus žalos atlyginimo termino nebuvimas lemia tam tikrą teismų praktikos nenuoseklumą, kuomet kaltininkas nevykdo prisiimtų įsipareigojimų: teismai vienais atvejais procesą atnaujina remiantis vienerių metų termino taikymu, su kuriuo siejamas naujos nusikalstamos veikos padarymas, kaip pagrindas naikinti sprendimą dėl nutraukto proceso, tuo tarpu kitais atvejais minėtas vienerių metų terminas teismų nėra vertinamas kaip pagrindas atnaujinti procesą: vienoje byloje kasatorius teigė, kad teismas, patvirtindamas tarp proceso dalyvių sudarytą susitarimą dėl žalos atlyginimo ateityje per ketverių metų terminą, pažeidė BK 38 straipsnio reikalavimus, kadangi pats turėjo nustatyti terminą, be to, jis neturėjo būti ilgesnis, kaip vieneri metai. LAT, atmesdamas skundą, pabrėžė, kad to BK 38 straipsnio reguliavimas nereikalauja: *"pagal šią formuluotę žalos atlyginimo sąlygos ir tvarka, taigi ir terminai yra kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio susitarimo dalykas, ir teismas nėra įpareigotas nustatyti kitokių nei susitarime numatytų sąlygų ir tvarkos. <...> Teismas tik turėtų patikrinti, ar susitarime žalos atlyginimo sąlygos ir tvarka yra išsamiai ir konkrečiai išdėstytos, aiškios ir suprantamos susitarimo dalyviams, atitinka jų valią."* Teismas išaiškino, kad *„BK 38 straipsnio norma numato dvi alternatyvias sąlygas, kurios gali būti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės panaikinimo pagrindas: 1) jei per vienerių metų terminą bus padarytas baudžiamasis nusižengimas ar neatsargus nusikaltimas ir 2) jei be pateisinamų priežasčių nebus vykdomas teismo patvirtintas susitarimas dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos, tačiau dėl žalos atlyginimo įstatymas jokių terminų nenumato. Taigi kaltininkui be pateisinamų priežasčių nevykdant teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos klausimas dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės panaikinimo šiuo pagrindu galės būti keliamas apkaltinamojo nuosprendžio už padarytą veiką priėmimo senaties termino ribose (BK 95 straipsnis)."*[287] Tuo tarpu vėlesnėje LAT praktikoje matome pateiktą kitokį tų pačių nuostatų interpretavimą, nurodant, kad *"teismas, atleisdamas G. S. nuo baudžiamosios atsakomybės, įpareigojo padarytą žalą atlyginti per 10 metų. Tuo tarpu pagal BK 38 straipsnio 3 dalį teismo sprendimas panaikinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti priimamas, jei įpareigojimas nevykdomas per vienerius metus."*[288] Atsižvelgiant į pačios BK 38 straipsnio formuluotę, matome, jog jame nėra įtvirtintas terminas dėl žalos atlyginimo. Pažymėtina, kad BK 38 straipsnio 3 dalies konstrukcijoje įtvirtinti "pagrindai naikinti sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės yra akcentuotai atskirti jungtuku "arba": per vienerius metus baudžiamasis nusižengimas arba neatsargus nusikaltimas *arba*

[287] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1.
[288] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006.

(pabraukta aut.) be pateisinamų priežasčių nevykdomas susitarimas dėl žalos atlyginimo."[289] Svarbu ir tai, jog, kaip išaiškinta pirmoje pateiktoje LAT nutartyje, *"<...> pozicija dėl <...> pareigos nustatyti ne ilgesnį kaip vienerių metų susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos vykdymo terminą nepriimtina ir praktiniu požiūriu"*[290], kadangi atitinkamais atvejais tokios sąlygos tiesiog būtų neįmanoma įvykdyti, o tuo būtų pažeisti tiek kaltininko, tiek nukentėjusiojo, norinčių, jog būtų taikomas BK 38 straipsnis, interesai. Taigi tuo remiantis, manytume, jog tokia pozicija yra racionalesnė. Kartu nepritartume ir A. Baranskaitės išvadai, jog "vienerių metų terminas pakankamas, kad kaltininkas įvykdytų savo įsipareigojimus, kartu tai nėra per ilgas laikas nukentėjusiajam laukti patirtos žalos kompensavimo, jis nepažeidžia nukentėjusiojo teisių."[291] Kaip jau ne kartą minėjome, kiekviena situacija yra individuali, tad tam, kad nebūtų nustatomas nei pernelyg trumpas terminas, paneigiantis kaltininko perspektyvas kompensuoti nukentėjusiajam žalą, nei pernelyg ilgas, paneigiantis nukentėjusiojo lūkestį kuo greičiau sulaukti visos žalos kompensavimo, turi būti nustatytas protingas, proporcingas, lankstus terminas. Teismų praktikoje teigiama: *"teisingumo, protingumo, proporcingumo ir sąžiningumo principų laikymasis, taikant bei aiškinant teisės normas, leidžia teismui atsižvelgti į konkrečios situacijos ypatumus, užtikrinti skirtingų interesų pusiausvyrą."*[292] Tad, atsižvelgiant į susitaikymo proceso paskirtį, manytume, kad nagrinėjamo instituto kontekste žala nukentėjusiesiems galėtų būti kompensuojama (atlyginta arba pašalinta) vienerių – penkerių metų laikotarpyje, atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Svarbiausia, jog tai būtų nustatyta susitarime. Literatūroje taip pat galime rasti pagrįstų pozicijų dėl aiškaus termino nustatymo reikalavimo.[293]

Remiantis užsienio valstybėse vyraujančių mediacijos modelių įvairumu, paminėtina, kad vienais atvejais laikoma, jog mediacija pasibaigia tuomet, kai įforminamas ir pasirašomas šalių susitarimas. Tuo tarpu kitais atvejais traktuojama, kad konflikto šalių susitaikymas pasiekia savo galutinį tikslą tuomet, kai įvykdomos visos sutartyje numatytos sąlygos.[294] Manytume, jog pastarasis variantas yra racionalesnis, tad dar vienas, tiek su teise būti informuotam, tiek su žalos kompensavimo įgyvendinimu tiesiogiai koreliuojantis, didelę reikšmę nepakankamam

[289] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 211.
[290] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006.
[291] Agnė Baranskaitė, Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 121.
[292] „Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga," *Teismų praktika* 29 (2008).
[293] Pavyzdžiui, Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* (Vilnius: UAB „Justitia", 2008), 366.
[294] "Atkuriamasis teisingumas," žiūrėta 2016 03 18, http://mediacija.policija.lt/aukos-ir-nusikaltelio-mediacijos-procesas-ir-jos-modeliai.

nukentėjusiojo interesų apsaugos užtikrinimui turintis keblumas yra tai, jog BPK nėra nurodyta, kas būtent atsakingas už sudaryto susitarimo dėl žalos kompensavimo ateityje vykdymo kontrolę t. y. nukentėjusiajam nesuteikiamos pakankamos garantijos, kurių taip pat reikalauja minėtos Direktyvos nuostatos ir kurios prisidėtų prie atsakomybės neišvengiamumo principo įgyvendinimo.

Pabrėžtina, jog apie tokią įstatymų spragą taip pat mokslininkų jau buvo užsiminta. Tą pažymi A. Baranskaitė, teigdama, jog „įstatymų leidėjas turėtų nustatyti tvarką, kuria būtų kontroliuojamas kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimo dėl žalos atlyginimo ar pašalinimo ateityje vykdymas.“[295] Remdamasi savo atlikto tyrimo rezultatais, autorė pateikia respondentų (teisėjų bei prokurorų) pozicijas dėl to, kas galėtų būti įpareigotas atlikti šią funkciją. Įdomu tai, jog respondentų pateiktos nuomonės yra kardinaliai skirtingos. Vertinant dėl šio klausimo sprendimo teisinio reguliavimo, teisėjai bei prokurorai pateikė tokius variantus: teismas[296], pats nukentėjusysis,[297] prokuroras,[298] policija, antstolių institucija, valstybinė mokesčių inspekcija.[299] Buvo ir siūlančių šios funkcijos atlikimui įsteigti atskirus struktūrinius policijos padalinius ar sukurti pusiau privačią, iš dalies valstybės finansuojamą instituciją.[300] Tuo tarpu pačios tyrimo autorės, taip pat respondentų – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų bei Generalinės prokuratūros prokurorų nuomone, „asmenų, atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, elgesį, bandomuoju laikotarpiu, taip pat susitarimo ateityje atlyginti (pašalinti) nukentėjusiojo patirtą žalą vykdymą turėtų kontroliuoti Pataisos inspekcija. Ši institucija, be kitų atliekamų funkcijų, taip pat kontroliuoja nuteistųjų elgesį ir įsipareigojimų vykdymą bausmės vykdymo atidėjimo <...>, lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą atvejais <...>, taip pat kontroliuoja baudžiamojo poveikio priemonės – nemokamų darbų <...> vykdymą.“[301]

---

[295] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 127.

[296] Tokią nuomonę pateikė 40 proc. respondentų (Lietuvos apeliacinio teismo teisėjai, apygardos teismai bei miestų apygardų prokuratūrų prokurorai), grindžiant tuo, jog teismas tvirtina proceso dalyvių susitarimą dėl padarytos žalos kompensavimo, tad jis kartu ir turėtų užtikrinti tokio susitarimo vykdymo kontrolę. Svarbu pabrėžti, jog net 60 proc. respondentų nepritarė, jog už tai turėtų būti atsakingas teismas, kadangi „teismas nėra teismo sprendimus vykdanti ar jų vykdymą prižiūrinti institucija.“ (*Ibid*., 122-123).

[297] Tokią pozicija atsispindi kalbant apie respondentų – apylinkės teismų teisėjus, kurių teigimu „<...> baudžiamasis įstatymas apskritai jokiam subjektui nenustato pareigos kontroliuoti, ar kaltininkas, padaręs nukentėjusiajam žalos ir pažadėjęs ją atlyginti ar pašalinti ateityje, o nukentėjusiajam su tuo sutikus, vykdo šį teismo patvirtintą susitarimą. Todėl tai turėtų daryti pats nukentėjusysis, nes jis patikėjo ir sutiko su kaltininko pažadais atlyginti ar pašalinti padarytą žalą ateityje.“ Tačiau pačios tyrimo autorės nuomone, tokia situacija aplamai nėra įmanoma, nes tokiu būdu, be kita ko, būtų sumenkinamas paties nukentėjusiojo orumas. (*Ibid.,* 123-124).

[298] Taip manė 11 procentų respondentų (Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų ir apylinkių teisėjai) remdamiesi BPK 346 straipsnio 3 dalimi, pagal kurią būtent prokurorui priklauso nuosprendžio pateikimo vykdyti bei jo vykdymo kontrolė. (*Ibid*., 124).

[299] Tokį požiūrį išreiškė 14 procentų respondentų. (*Ibid*., 125).

[300] Pažymėtina, jog pareiškiant tokia poziciją, kartu buvo pripažinta, jog tokie pasiūlymai neįgyvendinami, kadangi tam reikalingos pernelyg didelės valstybės lėšos. (*Ibid.,* 125).

[301] *Ibid*.

Jau minėjome, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R(99) 19 „Dėl mediacijos baudžiamosiose bylose“ akcentuojamas teisėsaugos institucijų vaidmuo sprendžiant dėl susitarimo instituto taikymo klausimų, t. y. nustatyta, kad prokurorui mediacijos procese priklauso išskirtinė kompetencija priimti esminius sprendimus: proceso šalių nukreipimas į mediaciją, jos rezultatų patvirtinimas bei įvertinimas. Literatūroje nurodoma, kad mediacijos proceso stebėjimo (kartais įvardijama kontrolės) funkcija „atitenka tam, kas įgyvendina mediaciją arba buvo jos iniciatorius (nekalbant apie pačias šalis).“[302] Iš to išplaukia, kad, pavyzdžiui, jeigu policijos pareigūnai inicijuoja mediaciją, jie ir turi pasirūpinti dėl įsipareigojimų stebėjimo. Tuo tarpu jeigu iniciatorių iš šalies nebuvo, t. y. susitaikymo procesą inicijavo pats kaltininkas ar nukentėjusysis, tuomet „stebėjimo našta tenka mediacijos paslaugos teikėjui ir pačioms šalims.“[303]

Apibendrinant, manytume, kad susitarimo dėl žalos kompensavimo „priežiūros“ funkcija galėtų būti pavesta Probacijos tarnybos pareigūnams, kurių kompetencijai priklauso, kaip nurodyta Probacijos įstatymo[304] 21 straipsnyje, „probuojamiesiems nustatytų pareigų atlikimo tikrinimas.“ Probacijos tarnybos nuostatuose[305] taip pat nurodyta, jog ši institucija, be kita ko, atlieka teismo sprendimų (dėl alternatyvų įkalinimui) vykdymą, taip pat „taiko atkuriamojo pobūdžio priemones siekiant sutaikyti probuojamąjį ir nukentėjusįjį ir atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą“ (8.4 punktas), bei „kontroliuoja, kaip nuteistieji atlieka viešųjų darbų ir laisvės apribojimo bausmes, auklėjamojo ir baudžiamojo poveikio priemones“ (8.11 punktas). Todėl darytina prielaida, jog kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimo vykdymo kontrolė, t. y. tikrinimas, kaip atlyginama žala, atliekami darbai ir pan., neprieštarautų šių pareigūnų darbo specifikai. Taigi tai užtikrintų realią kontrolės funkcijos atlikimo galimybę, kuri pagerintų nukentėjusiojo interesų apsaugos įgyvendinimo efektyvumą.

2.2. Viešojo intereso užtikrinimas baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius instituto kontekste

Išskiriami du esminiai kriterijai, padedantys nustatyti baudžiamojo persekiojimo tikslingumą: procesinis kriterijus, kurio esmė yra įrodymų pakankamumas asmens kaltei padarius nusikalstamą veiką nustatyti, kadangi priešingu atveju baudžiamasis persekiojimas yra negalimas,

[302] Natalija Kaminskienė et al., *Mediacija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 276.
[303] *Ibid*.
[304] “Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas,“ *Valstybės žinios* XI-1860, (2012).
[305] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymu Nr. 1R-134 patvirtinti Probacijos tarnybos nuostatai.

bei materialusis kriterijus, esantis viešojo intereso persekioti kaltininką išraiška, į kurį būtina atsižvelgti nustačius, jog būtent įtariamasis padarė nusikalstamą veiką, t. y. esant įrodymų pakankamumui reikia įvertinti, ar kyla būtinybė persekioti asmenį, ar visgi yra galimybė nepradėti baudžiamojo persekiojimo.[306] Taigi kiekvienu atveju, sprendžiant dėl baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius yra vertinama, ar egzistuoja pagrįsta galimybė pasiekti tikslą, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo ateityje nedarys nusikalstamų veikų, t. y. prioritetas skiriamas viešajam interesui, kuris yra fundamentalių visos visuomenės, valstybės poreikių išraiška, be kurių patenkinimo apskritai nėra įmanomas normalus visuomenės vystymasis, egzistavimas.[307] Tai traktuojama kaip nauda kiekvienam žmogui atskirai ir visai visuomenei, sutampanti su baudžiamojo proceso paskirtimi, kurios realizavimą užtikrina valstybė, suteikdama pareigūnams atitinkamus įgaliojimus.[308] Taigi viešasis interesas – tai „<...> visuomenės (*populus*) interesas, kurį valstybė (*res publica*), kaip politinė visuomeninė organizacija, privalo ginti ir jam atstovauti.“[309] Pabrėžiant viešojo intereso reikšmę, LAT pažymėjęs, kad *„baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose nukentėjusiojo privataus intereso kompensuoti nusikaltimu padarytą žalą patenkinimo negalima laikyti lemiančia aplinkybe taikyti BK 38 straipsnio nuostatas, nes nusikaltimu yra padaroma žala ne tik nukentėjusiajam, bet ir valstybei, teisės saugomam interesui (pabraukta aut.), todėl teisingai turi atsižvelgti į nusikaltimo pobūdį. Nustatant šio intereso pažeidimo mastą įvertinamas realus veikos pavojingumas, kaltininko asmenybė, jo atgaila ir tikimybė pasitaisyti.“*[310] Taigi visiškai suprantamas ir racionalus įstatymo leidėjo sprendimas, kad ne visais atvejais kaltininkas ir nukentėjusysis turėtų spręsti, kada valstybė gali bausti už padarytą nusikaltimą, kada ne. Net ir pripažįstant poreikį stiprinti nukentėjusiojo ir kaltininko pozicijas sprendžiant, ką daryti su jiems patiems nusikalstama veika sukeltais padariniais, valstybės ir visuomenės interesas užtikrinti teisingumo įgyvendinimą, nusikaltimų prevenciją ir kontrolę neturi būti paneigtas.[311] Taigi nukentėjusiajam negali būti pripažįstama teisė eliminuoti valstybės teisę bausti, kai bausmės reikalauja viešasis interesas, į kurį ir būtina atsižvelgti apskritai ir kiekvienu konkrečiu atveju.[312]

---

[306] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1),“ *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 21.
[307] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 58.
[308] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1),“ *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 23.
[309] *Ibid.*
[310] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1024254?nr=1.
[311] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 26.
[312] *Ibid.*, 28

Kadangi įgyvendinant diskrecijos teisę kiekvienu atveju esti baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principo ir žalos visai visuomenei, taigi taip pat ir nukentėjusiajam bei kaltininkui sumažinimo socialinės reikšmės kolizija, teisės taikytojas konkrečioje situacijoje nustato santykinę interesų vertę.[313] Taigi būtent teisės taikytojas turi nustatyti bei įvertinti kriterijus, sudarančius viešąjį interesą, kadangi įstatyme nėra įtvirtinta, kokios aplinkybės lemia pagrįstą tikimybę, kad asmuo ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų. Būtent viešojo intereso įvertinimas ir parodo, ar teismų sprendimai neprieštarauja įstatyme įtvirtintai diskrecijos apimčiai, ar jie yra argumentuoti ir atitinka teismų praktiką.

Taigi vertinant viešojo intereso struktūrą, LAT ne kartą yra pabrėžęs, kad *„kiekvienu atveju sprendimas turi būti priimamas įvertinus ne tik BK 38 straipsnio 1 dalyje numatytų sąlygų buvimą, bet ir kitas reikšmingas bylos aplinkybes. Šio klausimo sprendimui turi reikšmę baudžiamosios bylos aplinkybių visumos, susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe, įvertinimas <...>. Motyvuoti asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės teismas turi įvertindamas atsakomybę lengvinančias aplinkybes (atvyko ir prisipažino, nuoširdžiai gailisi, padėjo išaiškinti nusikaltimą ar kt.), atsakomybę sunkinančių aplinkybių nebuvimą, taip pat atsižvelgiant į kaltininko asmenybę, jo elgesį iki ir po nusikalstamos veikos padarymo, veikos padarymo metu (teistumo nebuvimas, teigiamas socialinis elgesys, kritinis požiūris vertinant padarytą nusikalstamą veiką bei pastangos sušvelninti ja sukeltus padarinius ir pan.) ir įvertindamas nusikaltimo pavojingumo laipsnį ir pobūdį, kaltės formą, padarinių sunkumą <...>. “*[314]

Literatūroje taip pat galime rasti tyrimais apibendrintų mokslininkų pozicijų, kad viešąjį interesą sudaro tokie esminiai elementai, kaip nusikaltimo pobūdis, kaltinamojo asmenybė, taip pat nukentėjusiojo padėtis ir pozicija.[315] Taigi dažniausiai ir teismų praktikoje akcentuojami būtent šie trys elementai – klausimo, taikyti ar netaikyti BK 38 straipsnį, sprendimui reikšmę turi

[313] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1),“ *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 21.

[314] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69/2013,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/506627?nr=1.
Iš to išplaukia, jog nepaneigtina ir tai, kad tokie praktikoje atsispindintys kriterijai yra panašūs į BK 54 straipsnio 2 dalyje nustatytus bausmės skyrimo kriterijus, į kuriuos teismo atsižvelgiama skiriant bausmę (nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis, kaltės forma ir rūšis, padarytos nusikalstamos veikos motyvai ir tikslai, nusikalstamos veikos stadija, kaltininko asmenybė, asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką forma ir rūšis, atsakomybę lengvinančios bei sunkinančios aplinkybės), tad priimant sprendimą nutraukti baudžiamąją bylą diskreciniais pagrindais tikslinga yra išaiškinti tas aplinkybes, kurios turi būti nustatomos priimant nuosprendį. (Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra (2),“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 56).

[315] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra (2),“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 54-55.

„baudžiamosios bylos aplinkybių visumos, susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe, įvertinimas.“[316]

Kalbant apie pirmąjį aspektą t. y. nusikaltimo pobūdį, pažymėtina, jog, priešingai nei kiti kriterijai, jis yra nustatytas paties įstatymo leidėjo, kaip pirmoji BK 38 straipsnyje įtvirtinta baudžiamojo proceso nutraukimo sąlyga, nurodant, kad turi būti padarytas arba baudžiamasis nusižengimas, kuomet numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą (BK 12 straipsnis) arba neatsargus nusikaltimas, nesunkus tyčinis nusikaltimas, kuomet skiriama neviršijanti trejų metų laisvės atėmimo bausmė, ar apysunkis tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiama bausme, viršijančia trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršijančia šešerių metų laisvės atėmimo (BK 11 straipsnis) (tokia riba yra „artima ir kitų Europos valstybių įstatymuose reglamentuotai viršutinei sankcijos ribai, kada dar yra galima mediacija, pavyzdžiui, Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Moldovoje, Lenkijoje, Portugalijoje, kur sankcijos viršutinė riba turi neviršyti 5 metų“[317]). Tokios veikos sudaro 90 procentų visų, BK specialiojoje dalyje numatytų nusikalstamų veikų sudėčių[318], tad nagrinėjamo instituto taikymo galimybės yra itin plačios. Kita vertus, A. Baranskaitės nuomone, kai kurių nusikalstamų veikų, kurias padarius numatyta galimybė taikyti BK 38 straipsnio nuostatas, pavojingumas yra per didelis, kad būtų teisinga nutraukti baudžiamąjį procesą nukentėjusiajam ir kaltininkui susitaikius, kadangi jomis pažeidžiami pamatiniai asmens, visuomenės ar valstybės interesai – autorė akcentuoja tokias nusikalstamas veikas, kaip viešus raginimus smurtu pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą (BK 122 straipsnis), neatsargų gyvybės atėmimą (BK 132 straipsnis), poveikį nukentėjusiam asmeniui kad šis susitaikytų su kaltininku (BK 234 straipsnis), pabrėždama, jog BK 38 straipsnis neturėtų būti taikomas asmenims, padariusiems neatsargų gyvybės atėmimą (BK 132 straipsnis) dėl to, jog „<...> tokiu atveju jau nėra nukentėjusiojo, su kuriuo būtų galima taikytis. Žinoma, pagal BPK nukentėjusiuoju tokiais atvejais pripažįstami asmens, kuriam atimta gyvybė, artimieji. Tačiau gyvybės atkurti, kompensuoti neįmanoma, tuo tarpu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto esmė – atkurti nusikalstama veika pažeistus nukentėjusiojo interesus.“[319] Apribojimas, kad susitaikymo institutas negali būti taikomas padarius sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, yra

[316] „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1.

[317] Ilona Michailovič et al., *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014), 105.

[318] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 90.

[319] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 99. (Tačiau su tokia pozicija nesutiktume (plačiau žr. 2.1.1 poskyrį).

numatytas ir kai kuriose kitose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinta, kad tokia galimybė neįmanoma politinių nusikaltimų (*de délits politiques*) ar nužudymų (*de délits d'homicides involontaires*) atvejais.[320] Tokiais atvejais tiek literatūroje, tiek teismų praktikoje teigiama, kad sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymų atvejais viešasis interesas bausti kaltininką yra pateisinamas, kadangi nuo tokių nusikalstamų veikų nukenčia ne tik nukentėjusysis, bet ir visa visuomenė, kuriai tokiais atvejais kaltininko veiksmais sukeliamas pavojus, galintis būti pašalintas tik baudžiant kaltininką.[321] Šiame kontekste labiausiai vertėtų pasisakyti dėl atvejų, kuomet gyvybės atėmimas numatomas ir A. Baranskaitės neišskirtoje, BK 281 straipsnyje įtvirtintoje nusikalstamoje veikoje (Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas). Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnio) baudžiamųjų bylų apžvalgoje įtvirtinta, jog *„atvejai, kai asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, šiurkščiai* (pabraukta – aut.) *pažeisdamas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisykles sukelia eismo įvykį, dėl kurio žūsta žmonių ar būna sunkiai sutrikdyta kitų asmenų sveikata, paprastai vertinami kaip paneigiantys galimybę tokiam asmeniui taikyti tiek atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, tiek bausmės vykdymo atidėjimą, nes nesudaro pagrindo išvadai, kad bausmės paskirtis tokiais atvejais bus pasiekta be realaus bausmės atlikimo.“* [322] Taigi LAT atvejais, kuomet sunkiai sutrikdoma žmogaus sveikata ar atimama gyvybė, kaip esmine kliūtimi nutraukti procesą BK 38 straipsnio pagrindu laiko šiurkštų kelių eismo taisyklių pažeidimą, padarytą esant apsvaigus nuo psichiką veikiančių medžiagų. Tokią nuostatą Teismas ne kartą pabrėžęs ir tolesnėje praktikoje[323]: „<...> *klausimo sprendimui turi reikšmę baudžiamosios bylos aplinkybių visumos, susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe, įvertinimas. Nagrinėjamu atveju <...> teismas tinkamai įvertino kasatoriaus padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, <...> pabrėžiant, jog nuteistasis nusikalstamą veiką padarė šiurkščiai*

[320] “Code de procédure pénale“ (article 41-2), prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&idArticle=LEGIARTI000017853115&dateTexte=20091125.

[321] Tadros, V. The Ends of Harm: The Moral Foundations of Criminal Law. New York: Oxford University Press, 2011, p. 113-138. Cituota iš: Michailovič, Ilona, et al. *Akuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014, p. 26.

[322] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 24 d. “Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga“. Prieiga per internetą: http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34109.

[323] Pavyzdžiui., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/197340?nr=1 ; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1

pažeisdamas KET: automobilį vairavo apsvaigęs iki sunkaus girtumo laipsnio, nepasirinko saugaus važiavimo greičio, beveik dvigubai viršydamas maksimalų leistiną greitį, ir tokiais savo veiksmais sukėlė itin sunkius padarinius – žmogaus žūtį.“[324] Kad tai yra esminę reikšmę turinti aplinkybė, atsispindi ir Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėtoje byloje, kurioje net ir nustačius eilę teigiamų aspektų, tai nesudarė pagrindo manyti, kad asmuo ateityje nebenusikals: *„teismas pripažino J. R. kaltu padarius neatsargų nusikaltimą, buvo konstatuotas kaltininko prisipažinimas ir nuoširdus gailestis, įvertintos savanoriškos kaltininko pastangos atlyginti padarytą žalą, jo susitaikymas su tyrimo metu pripažintais nukentėjusiaisiais faktas. Proceso metu patvirtinta, kad J. R. nusikalto pirmą kartą, yra tik teigiamai charakterizuojamas asmuo, jis dirba, siekia būti naudingas ne tik socialine, bet ir savo visuomenine veikla, yra vedęs, šeimoje augina penkis nepilnamečius vaikus, keturi kurių yra mažamečiai. Tokios aplinkybės atitinka įstatymo numatytas sąlygas ir yra formalūs* (pabraukta – aut.) *pagrindai, leidžiantys J. R. atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės <...>. Kita vertus, <...> teismas pastebi, kad J. R. nusikalstamą veiką padarė šiurkščiai pažeisdamas Kelių eismo taisyklių reikalavimus, ne vieną jų, automobilį vairavo apsvaigęs nuo alkoholio, būdamas sunkaus girtumo laipsnio, buvo neatidus ir neatsižvelgė į kitus eismo dalyvius, visuomenėje toleruojamas vertybes, sąžiningos ir doros moralės nuostatas, ne tik kėlė pavojų, bet ir realiai padarė sunkiausio pobūdžio bei neatstatomus padarinius – žmogaus mirtį. Šios aplinkybės ir faktai <...> teismo įsitikinimu šalina bet kokias, net ir formalias galimybes asmeniui būti atleistam nuo atsakomybės, nes tokiu būdu kaltininkui išvengiant bausmės pasekmių, pareigos atsakyti prieš įstatymus ir visuomenę, neabejotinai būtų pažeisti ne tik teisingumo principas, bet ir teisinės valstybės bei visuomenės interesas nubausti asmenį,* (pabraukta – aut.) *padariusį ne švelniausio pobūdžio nusikalstamą veiką.*[325] Taigi matyti, jog pabrėžiama ir būtinybė netaikyti įstatymų vien formaliai. Tai pažymėtina ir kitoje baudžiamojoje byloje, kuomet žemesnės instancijos teismas asmenį, taip pat padariusį BK 281 straipsnio 6 dalyje numatytą nusikalstamą veiką, atleido vadovaudamasis BK 38 straipsnio pagrindu. LAT be aukščiau išvardintų motyvų, konstatavo, jog *“<...> atleisdamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, <...> teismas turi ne tik nustatyti ir motyvuoti nuosprendyje visų BK 38*

[324] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1.
[325] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1013377?nr=1.

str. 1 d. nurodytų sąlygų buvimą, bet papildomai nurodyti dar ir kitus motyvus, kodėl tokiam asmeniui galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės.“[326]

Kaip tinkamai atskleidžiantį viešojo intereso įvertinimą laikytume, pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėtą bylą, kurioje nurodyta: *„E. J. teisiama pirmą kartą dėl neatsargaus nusikaltimo padarymo. Ji yra jauno amžiaus, teisiamojo posėdžio metu neigiamai vertino savo elgesį. Šiuo metu ji dirba. Darbovietėje yra charakterizuojama teigiamai. Nusikalstama veika, įvertinus visas aplinkybes, padaryta asmeniui nebūnant pakankamai apdairiam ir rūpestingai, šiurkščiai nepažeidžiant kelių eismo taisyklių. Esant šioms aplinkybėms teismas daro išvadą, jog yra pagrindas manyti, kad E. J. ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų <...>.“*[327] Tuo tarpu esti nemažai tokių bylų, kuriose dėl viešojo intereso pasisakoma tiesiog vienu sakiniu: pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos *„teismas, nuosprendyje formaliai nurodydamas, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog V. U. nedarys naujų nusikalstamų veikų, šio savo teiginio visai neargumentavo.“*[328] Taigi iš tokio nuosprendžio turinio nebūtų įmanoma daryti išvados apie tinkamą viešojo intereso įvertinimą.

Manytume, jog esant tokiems aukščiau pateiktiems kraštutiniams atvejams apie proceso nutraukimą susitaikius kalbėti netikslinga. Akivaizdu, kad situacijoje, kuomet eismo įvykį su negrįžtamais padariniais sukelia vairuotojas, šiurkščiai pažeidęs kelių eismo taisykles, apsvaigęs nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, taikyti nagrinėjamą institutą galimybių nėra ir neturėtų būti. Ir nors žemesnių instancijų teismų praktika šiuo klausimu nėra visiškai nuosekli, tačiau galime drąsiai teigti, jog būtent tokią poziciją šiuo klausimu formuoja LAT.[329] Tačiau šiame kontekste būtina pabrėžti, kad išdėstytų aplinkybių nereikia tapatinti su tuo, kad apskritai vien tai, jog asmuo nusikalstamos veikos padarymo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio ar kitų psichiką

[326] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-550/2005. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56014?nr=1.

[327] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-913-960/2015. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1107746?nr=1.

[328] Kauno apygardos teismo 2010 m. birželio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-420-60/10. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/164422?nr=1.

[329] Pažymėtina, jog tokia situacija priešingai buvo vertinama tik senesnėje LAT praktikoje: 2006 metų byloje buvo paliktas galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendis, kuriuo *„A. P. pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 281 straipsnio 6 dalį. Pritaikius BK 38 straipsnio 1 dalies 1-4 punktus, A. P. nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas ir byla prieš jį nutraukta kaltininkui ir nukentėjusiesiems <...> susitaikius“,* nors buvo ir nustatyta, kad „*A. P. <...> veiką padarė šiurkščiai pažeisdamas KET – jo kraujyje nustatyta 2,09 promilės alkoholio, automobilį vairavo neturėdamas teisės.“* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/67772?nr=1). Tuo tarpu vėlesnėje praktikoje atsispindi aptarta pozicija, pavyzdžiui, „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/197340?nr=1.

veikiančių medžiagų suponuoja draudimą taikyti baudžiamosios bylos nutraukimą. Tai nesudaro pagrindo teismams riboti galimybę taikyti BK 38 straipsnio nuostatų, kuomet yra visos būtinos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Antai LAT, panaikindamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus ir nutraukęs bylą BK 38 straipsnio pagrindu, konstatavo: „*BK 19 straipsnio 1 dalies nuostata niekaip negali būti siejama su draudimu atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK VI skyriuje nustatytais pagrindais, tarp jų ir kaltininkui susitaikius su nukentėjusiu asmeniu (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-536/2012). <...> A. Š. prisipažino nežymiai sutrikdęs nukentėjusiosios sveikatą, turtinės žalos nukentėjusiajai šia veika nebuvo padaryta, dėl neturtinės žalos nukentėjusioji pretenzijų nepareiškė. Klaipėdos teritorinių ligonių kasos civilinis ieškinys atlygintas. Yra nustatytos dvi A. Š. atsakomybę lengvinančios aplinkybės ir viena sunkinanti. A. Š. nusikalstama veika priskiriama prie nesunkių nusikaltimų, A. Š. anksčiau neteistas, dirba, charakterizuojamas teigiamai. Nukentėjusioji su A. Š. susitaikė, tai ji patvirtino ir apeliacinės instancijos teisme. Esant šioms aplinkybėms <...> yra pagrindas manyti, kad A. Š. nedarys naujų nusikalstamų veikų <...>.* “[330]

Įstatymas nedraudžia nutraukti baudžiamąją bylą ir tokiais atvejais, kuomet asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas, tačiau, remiantis teismų praktika, tai traktuojama kaip vienas iš kriterijų, rodančių galimą nusikalstamą asmens elgesį ateityje, tad ši aplinkybė turi įtakos viešojo intereso vertinimui. Ypač atsižvelgiama į veikų sutapties rūšį, t. y. ar padarytos nusikalstamos veikos sudaro idealią, ar realią sutaptį. Pastaroji sutaptis suponuoja didesnį pavojingumą, tad tai yra objektyvi aplinkybė, neleidžianti manyti, kad asmuo vėliau nebenusikals. Tuo tarpu esant idealiai sutapčiai, reikia pabrėžti, dažniausiai tai nesudaro kliūties bylos nutraukimui, prioritetas teikiamas kitoms aplinkybėms: pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismas, atleisdamas A. D., padariusią nusikalstamas veikas, numatytas BK 140 straipsnio 3 dalyje ir 284 straipsnio 1 dalyje, nuo baudžiamosios atsakomybės kaltinamajai A. D. susitaikius su nukentėjusiuoju T. C. ir jo atstove pagal įstatymą E. C., pažymėjo, jog „*<...> A. D., kuri kaltinama nesunkių nusikaltimų, kvalifikuotinų kaip dviejų nusikaltimų sutaptis, padarymu <...>, anksčiau nebuvo traukiama baudžiamojon atsakomybėn, savo kaltę jai inkriminuotomis veikomis pripažino visiškai ir nuoširdžiai gailėjosi, <...> bei teisiamojo posėdžio metu atsiprašė nukentėjusiojo T. C. ir jo motinos*

[330] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2014,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/824128?nr=1.

E. C. ir jie susitaikė, todėl teismas mano, kad kaltinamoji supranta savo kaltę bei suvokia tokio savo elgesio priežastis ir būtinumą ateityje elgtis tinkamai bei teisėtai“.[331]

Kalbant apie kitą viešojo intereso sudėtinį elementą – kaltininko asmenybę – pasakytina, jog tai požymis, kuris tiek literatūroje, tiek teismų praktikoje siejamas su atitinkamomis asmens savybėmis, parodančiomis kaltininko poziciją dėl padarytos nusikalstamos veikos, jo elgesiu prieš ir po nusikalstamos veikos padarymo, pavyzdžiui, nusikalstama veika padaryta pirmą kartą, asmuo prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką bei gailisi, atlygina žalą ir pan.[332] Dar vienas minėtas aspektas – paties nukentėjusio asmens padėtis bei pozicija. Čia svarbu padarytos žalos įvertinimas, jos atlyginimo galimybės bei nukentėjusiojo sutikimas[333].

Kalbant apie asmens elgesį, kaip aplinkybę, turinčią didelę reikšmę sprendžiant dėl pagrindo manyti, kad asmuo daugiau nebenusikals, pažymėtina, jog visais atvejais ypač atsižvelgiama į asmens elgesį po nagrinėjamos nusikalstamos veikos padarymo. Štai LAT, atmesdamas kasatoriaus, nuteisto pagal BK 281 straipsnio 6 dalį bei BK 144 straipsnį, skundą, konstatavo, kad *„nors kasatorius darbdavio apibūdinamas teigiamai, seniūnija nusiskundimų dėl jo neturi, su nukentėjusiąja jis susitaikė ir atlygino jai turtinę ir neturtinę žalą, tačiau ir po nusikaltimų, už kuriuos nuteistas šioje byloje, padarymo jis ir vėl vairuodamas ne kartą pažeidė Kelių eismo taisykles. Vienu iš tokių atvejų, būdamas labai apsvaigęs (3,06 promilės), sukėlė eismo įvykį, kurio metu susidūrė su kitu automobiliu, tačiau nesustojo ir važiavo toliau, kol susidūrė su kitu automobiliu ir tik po susidūrimo su antruoju automobiliu atsitrenkęs į apšvietimo stulpą sustojo. Šio eismo įvykio metu buvo sužalotas kitas žmogus, padaryta turtinės žalos ir iš esmės tik dėl laimingo atsitiktinumo nekilo sunkesnių padarinių. Dėl to pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nėra pagrindo teigti, jog M. Š. daugiau nedarys nusikalstamų veikų <...>“.*[334] Kitu atveju, esant tęstinei nusikalstamai veikai, taip pat buvo keltinos pagrįstos abejonės dėl baudžiamosios bylos nutraukimo, kuomet toje pačioje byloje dėl kitų nusikaltimų asmuo teismo buvo nuteistas: apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BK 38 straipsnio 1 dalimi atleido asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės už tęstinę nusikalstamą veiką, numatytą BK 187 straipsnio 2 dalyje (mokyklos turto sunaikinimo 2007 m. balandžio 27 d., 2007 m. rugpjūčio 2 d. ir 2007 m. rugpjūčio 31 d. epizodai) jai susitaikius su savivaldybės meru ir taip nutraukus baudžiamąją bylą,

[331] “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-499-295/2016,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1224833?nr=1.
[332] Pavyzdžiui, Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* (Vilnius: Justitia, 2008), 349. Taip pat: Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015.
[333] Rima Ažubalytė, „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra (2),“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 57.
[334] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/197340?nr=1.

tačiau LAT pabrėžė, jog *„<...> Kauno apygardos teismas galimai netinkamai vertino BK 38 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytos sąlygos buvimą. <...> Teismas neatsižvelgė į tai, kad G. S. sistemingai ir kryptingai darė nusikaltimus, būdama jauno amžiaus elgėsi itin piktybiškai ir toks jos nusikalstamas elgesys truko gana ilgą laiką.* Byloje buvo nustatyta, kad *„<...> teismas neatsižvelgė į tai, jog po nusikaltimų, dėl kurių padarymo G. S. nuteista <...> apylinkės teismo nuosprendžiu, dar iki bylos nagrinėjimo <...> apygardos teisme ji padarė naujus nusikaltimus. <...> Be to, G. S. po 2007 m. balandžio 15-25 d. padarytos BK 145 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos sistemingai ir kryptingai darė naujus nesunkius ir apysunkius nusikaltimus, ji išbraukta iš mokyklos mokinių sąrašo, sulaukusi pilnametystės nedirbo ir nesimokė, iki skundžiamo nuosprendžio priėmimo už teismo paskirtų įpareigojimų nevykdymą 2009 m. rugpjūčio 25 d. įspėta, o 2009 m. rugsėjo 8 d. įspėta pakartotinai“.* [335]

Pažymėtina ir tai, jog nors teismų praktikoje neretas atvejis, kuomet vien ta aplinkybė, kad asmuo anksčiau praeityje yra teistas ar baustas administracine tvarka, jeigu teistumas yra išnykęs ir nuobaudos negaliojančios, savaime nėra vertinama kaip pagrindas manyti, kad asmuo ateityje bus linkęs daryti naujus nusikaltimus[336], tačiau esti ir kitokių pozicijų, kuomet tokia aplinkybė traktuojama kaip kliūtis nutraukti bylą kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius. Tai, mūsų nuomone, yra adekvatus vertinimas, kadangi identiškos asmens gyvenime pasikartojančios aplinkybės suponuoja išvadą ne apie visiškai atsitiktinio pobūdžio elgesį, o labiau kaip apie dėsningą gyvenimo būdo veiksnį. To pavyzdys gali būti LAT byla, kurioje pasakyta: *„kaip matyti, minėtu nuosprendžiu (2015-06-08 – pažymėta aut.) T. D. buvo nuteistas už vieną tyčinį sunkų nusikaltimą nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams ir vieną tyčinį apysunkį nusikaltimą finansų sistemai, o už analogišką nusikaltimą jis jau buvo nuteistas Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2009-05-12 baudžiamuoju įsakymu ir nors skundžiamo nuosprendžio priėmimo metu teistumas jam buvo išnykęs, <...> tačiau ta aplinkybė, kad jis, išnykus teistumui, ir vėl padarė analogišką nusikaltimą, neleidžia daryti išvados, kad nuteistojo T. D. padarytos veikos yra jo atsitiktinio elgesio pasekmė ir kelia rimtų abejonių dėl to, ar galima daryti išvadą, kad T. D. ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų. <...> Taigi nors nuteistasis T. D. formaliai atitinka sąlygas,*

[335] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1.

[336] Pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismas, taikydamas BK 38 straipsnį, nuosprendyje pažymėjo, kad *“A.N. anksčiau buvo teistas 7 kartus. Paskutinį kartą buvo teistas 2004 m. gruodžio 7 d., bausmę yra atlikęs, teistumas išnykęs. Administracine tvarka buvo baustas, bet nuobaudos yra negaliojančios. Šiuo metu jis dirba, <…>, charakterizuojamas teigiamai.”* Teismas, remdamasis dar ir tuo, jog A.N. prisipažino padaręs nusikalstamą veiką bei savo noru atlygino dalį žalos, dėl likusios atlyginimo susitarė, padarė išvadą, jog esant tokioms aplinkybėms yra pagrindas manyti, kad asmuo ateityje nedarys naujų nusikaltimų. (“Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-741-960/2015,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1104111?nr=1).

kurioms esant gali būti taikomas BK 38 straipsnyje numatytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės institutas, <...> tačiau <...> T. D. asmenybės, elgesio ir jo padarytų nusikalstamų veikų analizė neduoda pagrindo manyti, kad jis ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų <...>.“[337] Analogiška išvada pateikta ir byloje, iš kurios medžiagos matyti, kad kaltininkui būdingas polinkis daryti administracinius pažeidimus (asmuo administracine tvarka buvo baustas dešimt kartų).[338] Kai kuriais atvejais eliminuojantis elgesio atsitiktinumą yra ir aspektas, kuomet asmuo padaro nusikalstamą veiką bendrininkaujant: *„<...> nusikaltimas yra tyčinis, padarytas bendrininkų grupės pagal iš anksto apgalvotą veiksmų planą. Taigi kasatoriaus teiginys, jog jo padarytas nusikaltimas buvo atsitiktinio pobūdžio, yra nepagrįstas.“* [339] Tačiau pabrėžtina tai, kad klausimas dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį turi būti sprendžiamas kiekvieno iš bendrininkų atžvilgiu atskirai.[340]

Atvejai, kuomet viena asmens padaryta nusikalstama veika sukelia žalą ne vienam, o daugiau nukentėjusiųjų, lemia būtinybę kaltininkui, siekiančiam bylos nutraukimo BK 38 straipsnio pagrindu, susitaikyti su visais dėl jo nusikalstamos veikos nukentėjusiais asmenimis bei savo noru visiems atlyginti ar pašalinti jiems padarytą žalą arba susitarti dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo. LAT išaiškinęs, kad tokia išvada darytina dėl to, *„jog sprendžiant asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, padarytos nusikalstamos veikos padariniai negali būti dalijami (t. y. negalima dėl vienų nusikalstamos veikos padarinių asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, o dėl kitų tos pačios veikos padarinių nuteisti ar nepriimti jokio sprendimo). Taigi kaltininkas turi atlyginti ar pašalinti visą savo nusikalstama veika padarytą žalą (arba susitarti dėl jos atlyginimo ar pašalinimo) bei susitaikyti su visais dėl jo veikos nukentėjusiaisiais asmenimis (LAT nutartis 2K-155/2008). Nagrinėjamu atveju kasatorius nesusitaikė ir neatlygino žalos vienam nukentėjusiųjų (jam padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas) <...>.“* [341]

Kitas aspektas, teismo vertinamas kaip paneigiantis pagrindą manyti, kad asmuo ateityje nedarys nusikaltimų, yra asmens parodymų keitimas, rodantis nesavanorišką prisipažinimą bei atgailą – *„<...> tik savanoriškas kaltininko prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką vertinamas*

[337] “Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-256-174/2015,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1131384?nr=1.
[338] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2013,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/729877?nr=1.
[339] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/379523?nr=1.
[340] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 94.
[341] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-378/2011,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/216623?nr=1.

kaip aplinkybė, leidžianti švelninti bausmę ar nuo jos atleisti. Kai kaltininkas duoda tik iš dalies teisingus parodymus ar prisipažįsta tik dėl surinktų įrodymų, nelaikoma savanorišku prisipažinimu. Teismas, spręsdamas, ar yra ši sąlyga, turi įvertinti parodymų visumą, nustatyti, ar kaltinamasis ikiteisminio tyrimo metu ir teisme duoda teisingus parodymus apie esmines padarytos veikos aplinkybes ir ar prisipažįsta padaręs veiką ir kaltas dėl padarinių (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-464/2005, 2K-69/2013)“.[342] Taigi pabrėžtina, jog vertinant šį kriterijų atsižvelgiama į tai, ar asmuo pripažįsta esmines aplinkybes. Antai LAT byloje nustatęs, jog *„V. B. prisipažino padaręs jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, susitaikė su nukentėjusiąja, kuri jam pretenzijų neturi, jis anksčiau neteistas, nebaustas administracine tvarka, į narkologinę įskaitą neįrašytas, dirba, turi nuolatinę gyvenamąją vietą, yra vedęs. V. B. atsakomybę lengvinančia aplinkybe pripažįstama tai, kad jis prisipažino padaręs baudžiamojo įstatymo numatytą veiką ir nuoširdžiai gailisi <...>“,* konstatavo, kad: *„pastebėtina, jog kaltinamasis ikiteisminio tyrimo metu nurodė, kad kaltę pripažįsta tik iš dalies, tačiau iš jo parodymų turinio matyti, jos esmines aplinkybes jis pripažino jau ikiteisminio tyrimo metu. <...> Įvertinus kaltinamojo elgesį po nusikaltimo padarymo, jo asmenybę charakterizuojančius duomenis, nusikaltimo pobūdį, teismas mano, kad V. B. ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų <...>.“*[343] Tuo tarpu atvejai, kuomet asmuo iš esmės keičia savo poziciją, rodo minėto pagrindo nebuvimą: LAT byloje pabrėžė, jog joje *„<...> yra duomenų, leidžiančių abejoti tuo, kad nuteistasis nedarys naujų nusikalstamų veikų <...>. Iš bylos medžiagos matyti, kad kaltininkas už vagystę buvo pripažintas kaltu ir nuteistas baudžiamuoju įsakymu. Tačiau nepraėjus mėnesiui, pateikė teismui prašymą, kuriame nurodė, jog su baudos paskyrimu nesutinka, nes nėra padaręs jam inkriminuotos vagystės, o neteisingus parodymus davė verčiamas policijos pareigūnų. Surengus baudžiamosios bylos nagrinėjimą teisme, nuteistasis vėl pakeitė poziciją ir prisipažino padaręs vagystę. Šie svyravimai kelia abejonių dėl to, jog jis iš tikrųjų kritiškai vertina savo nusikalstamą veiką ir tvirtai nusistatęs daugiau nebenusikalsti. Be to, nagrinėjant bylą, jau buvo žinoma, kad jis yra nuteistas už dar du nusikaltimus laisvės atėmimo bausme.“*[344]

Teismų praktikoje atsispindi ir kitas minėtas kriterijus, prieštaraujantis pagrindui manyti, kad asmuo ateityje nebenusikals – tai sunkinančių aplinkybių buvimas: *„taigi šiuo atveju nustatytos*

[342] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1024254?nr=1.
[343] “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1838-935/2015,” prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1109008?nr=1.
[344] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-347/2010,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/165877?nr=1.

net 2 atsakomybę sunkinančios aplinkybės leido teismams pagrįstai netaikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės <...>. “ [345]

Apibendrinant galime teigti, kad nėra vieno konkretaus, turinčio lemiamą reikšmę sprendžiant dėl galimo asmens elgesio ateityje, kriterijaus – viešasis interesas teismų atskleidžiamas remiantis labai įvairiomis, viena kitą papildančiomis aplinkybėmis, vertinamomis ne atskirai, o bendroje visumoje. Tačiau kaip bendriausias aplinkybes, į kurias atsižvelgiama kiekvienoje baudžiamojoje byloje galime dar kartą išskirti tokias, kurios yra susijusios su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe: prisipažinimas, nuoširdus gailėjimasis, pagalba išaiškinant nusikaltimą, kritinis požiūris vertinant savo paties padarytą nusikalstamą veiką bei pastangos sušvelninti ja sukeltus padarinius (vertinamas ir pačių sukeltų padarinių sunkumas), teigiamas socialinis elgesys, teistumo nebuvimas, taip pat atsakomybę sunkinančių aplinkybių nebuvimas.

Taip pat pabrėžtina, kad neteisingas ir formalus baudžiamosios bylos nutraukimas užkirstų kelią įgyvendinti siekį atgrasinti ne tik nusikalstamą veiką padariusį, bet ir kitus asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo. Taigi įstatymas aukščiau iškelia viešąjį interesą, kadangi galimybės suteikimas asmeniui būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės už sukeltus šiurkščius ir visuomenėje smerkiamus pažeidimus skatintų visuomenės teisinį nihilizmą, nepasitikėjimą teisėsauga, lygybės prieš įstatymą principų pažeidimą.[346]

2. 3 Procedūra, kuomet asmuo po susitaikymo proceso padaro naują nusikalstamą veiką

Baudžiamosios bylos atnaujinimas literatūroje apibūdinamas kaip „išimtinis baudžiamojo proceso etapas, vykstantis esant ypatingoms, numatytoms baudžiamojo proceso įstatyme sąlygoms <...>“[347]. Analizuojamo instituto atžvilgiu, tokios ypatingos sąlygos yra įtvirtintos BPK 217 straipsnio 4 dalyje. Taigi ikiteisminis tyrimas proceso dalyviams susitaikius gali (BK 38 straipsnio 3 dalis) arba turi (BK 38 straipsnio 4 dalis) būti atnaujinamas, kai įtariamasis, dėl kurio padarytos veikos ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas susitaikius su nukentėjusiuoju, per vienerius metus nuo tokio proceso nutraukimo padaro naują nusikalstamą veiką. Toks vienerių metų laikotarpis gali būti vertinamas kaip bandomasis laikotarpis, svarbus ir nusikalstamumo prevencijos aspektu, kadangi

[345] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-536/2012,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482095?nr=1.
[346] “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1013377?nr=1.
[347] Gintaras Goda et al., *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005), 617. Cituota iš: Irma Randakevičienė, „Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys,“ *Jurisprudencija* 1, 91 (2007): 80.

„sudaro prielaidas tikėtis, kad kaltininkas bent jau šiuo bandomuoju laikotarpiu stengsis nepažeisti įstatymų ir taip išvengti bausmės sukeliamų suvaržymų, ribojimų.“[348] Tai yra apskritai esminis BPK 212 straipsnyje įtvirtintų ikiteisminio tyrimo nutraukimo formų, skirstomų į besąlygines[349] ir sąlygines, skirtumas, reiškiantis, jog pritaikius besąlyginę proceso nutraukimo formą, „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti panaikintas ir asmuo negali būti už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, net jeigu jis padaro naują nusikalstamą veiką.“[350] Tuo tarpu sąlyginiam atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, įtvirtintam BK 38, 39.1 ir 40 straipsniuose, būdinga tai, jog asmuo, kurio atžvilgiu taikomas susitaikymo institutas, turi pareigą laikytis atitinkamų reikalavimų.

Taigi BK 38 straipsnio 3 dalis įtvirtina prokuroro diskreciją spręsti, ar konkrečiu atveju būtina priimti nutarimą atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą, tuo tarpu 4 dalies nuostatos įpareigoja prokurorą kiekvienu atveju, nedelsiant, kai tik paaiškėja, kad asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės padarė naują tyčinį nusikaltimą, priimti nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo atnaujinimo.[351]

Esminiai keblumai praktikoje kilo dėl BK 38 straipsnio 4 dalyje numatytos sąlygos („jeigu asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 1 dalį, per vienerius metus padarė naują tyčinį nusikaltimą, ankstesnis sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės nustoja galioti ir sprendžiama dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas veikas“) įgyvendinimo tvarkos baudžiamojo proceso įstatyme nebuvimo. Taigi nors „tai laikytina teisės spraga, tačiau teisės spragos buvimas negali trukdyti teismui vykdyti teisingumą.“[352] LAT Plenarinė sesija yra išaiškinusi, kad BK 38 straipsnio 4 dalies norma „įpareigoja teismą, nagrinėjantį bylą dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo, tame pačiame nuosprendyje (jeigu dėl naujo nusikaltimo priimamas apkaltinamasis nuosprendis) išspręsti baudžiamosios atsakomybės klausimą ir už veikas, dėl kurių anksčiau kaltinamasis, vadovaujantis BK 38 straipsniu, buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės.“[353]

---

[348] Agnė Baranskaitė, *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007), 161.

[349] BK bendrojoje dalyje nustatytos besąlyginės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formos yra įtvirtintos BK 36, 37, 39, 93 straipsniuose.

[350] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2008), 352.

[351] Gintaras Goda et al., *Baudžiamojo proceso kodekso komentaras (1-220 straipsniai)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 592.

[352] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82444?nr=1.

[353] *Ibid*.

Šioje Plenarinės sesijos nagrinėtoje byloje kilo klausimas dėl to, kaip BK 38 straipsnio 4 dalies sąlyga turi būti įgyvendinama tuomet, kai skiriasi bylos dėl nusikalstamos veikos, kai kaltininkas atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir bylos dėl naujo tyčinio nusikaltimo teismingumas. Taigi konstatuodamas aukščiau minėtą išvadą, LAT nurodė Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarime pateiktą išaiškinimą, jog *„teisės spragų (neišskiriant nė legislatyvinės omisijos) pašalinimas yra atitinkamo (kompetentingo) teisėkūros subjekto kompetencijos dalykas. Tačiau žemesnės galios teisės aktuose esančias teisės spragas yra įmanoma tam tikru mastu užpildyti ir taikant teisę (inter alia naudojant teisės analogiją, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją), taigi taip pat ir aiškinant teisę (inter alia teisingumą vykdantiems bendrosios kompetencijos bei pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtiems specializuotiems teismams, pagal savo kompetenciją sprendžiantiems atskiras bylas ir privalantiems aiškinti teisę, kad galėtų ją taikyti). Kartu pabrėžtina, kad žemesnės galios teisės aktuose esančias teisės spragas teismai gali užpildyti tik ad hoc, t. y. šiuo – teisės taikymo – būdu teisės spragos yra pašalinamos tik individualiam visuomeniniam santykiui, dėl kurio sprendžiamas ginčas teisme nagrinėjamoje byloje. Kita vertus, teisminis (ad hoc) teisės spragų šalinimas sudaro prielaidas formuotis vienodai teismų praktikai sprendžiant tam tikros kategorijos bylas – teismų precedentuose įtvirtintai teisei, kurią, be abejo, vėliau gali iš esmės pakeisti ar kitaip pakoreguoti įstatymų leidėjas (ar kitas kompetentingas teisėkūros subjektas), tam tikrus visuomeninius santykius sureguliuodamas įstatymu (ar kitu teisės aktu) ir šitaip atitinkamą teisės spragą pašalindamas jau ne ad hoc, bet į ateitį nukreiptu bendro pobūdžio teisiniu reguliavimu“.* Plenarinė sesija taip pat pažymėjo, kad „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose kasacinėse nutartyse 2K-357/2005, 2K-586/2005, 2K-125/2006 yra pateikti išaiškinimai, kaip turi vykti baudžiamasis procesas, kai paaiškėja, jog asmuo, nuosprendžiu atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, per vienerius metus padaro naują tyčinį nusikaltimą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime, plėtodamas ankstesnėje konstitucinėje jurisprudencijoje vystytą doktriną apie vienodos teismų praktikos svarbą, pabrėžė, kad „teismų precedentai yra teisės šaltiniai – *auctoritate rationis*; rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, kartu ir Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo, įgyvendinimo sąlyga. Todėl teismų precedentai negali būti nemotyvuotai ignoruojami.“ Tai reiškia, kad siekiant įgyvendinti teisingumo principą bylose, kuriose kyla BK 38 straipsnio 4 dalies taikymo klausimai, kasacinėmis nutartimis Nr. 2K-357/2005, 2K-586/2005, 2K-

125/2005 bei šia nutartimi turi būti remiamasi kaip teisės šaltiniais, kol įstatymų leidėjas nepašalins teisinio reguliavimo spragos.“[354] (pabraukta – aut.).

Taigi apibendrinusi minėtose nutartyse pateiktus išaiškinimus, Plenarinė sesija išdėstė aiškią minimo atvejo procedūros tvarką, pasakydama, kad *„paaiškėjus, jog asmuo, nuosprendžiu atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, per vienerius metus padarė naują tyčinį nusikaltimą, turi būti taikoma baudžiamojo proceso įstatymo analogija ir bylos nagrinėjimas teisme turi vykti tokia tvarka: 1) bylos parengimo nagrinėti teisme metu priimama nutartis perduoti bylą (dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo) nagrinėti teisiamajame posėdyje (BPK 232 straipsnio 1 punktas, 233 straipsnis); 2) išsireikalaujama pirmoji byla ir vadovaujantis BPK 295 straipsniu joje atnaujinamas įrodymų tyrimas (bylą dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo teismui paduodantis prokuroras kaltinamajame akte ar atskirai turi nurodyti, kad kaltinamasis pagal BK 38 straipsnį yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir prašyti sujungti bylas; 3) vadovaujantis BPK 232 straipsnio 4 punktu bylos sujungiamos; 4) sujungta byla nagrinėjama vadovaujantis BPK XIX-XXIII skyrių nuostatomis, išskyrus tai, kad įrodymai, kuriais pagrįstos pirmosios bylos nuosprendyje išdėstytos išvados, teisiamajame posėdyje pakartotinai netiriami (įrodymų tyrimas pirmojoje byloje atnaujinamas tam, kad būtų ištirti bausmės rūšies ir dydžio parinkimui reikšmingi duomenys, taip pat duomenys, būtini teisingam kitų nuosprendžio rezoliucinės dalies klausimų išsprendimui); 5) nuosprendyje pirmiausia išsprendžiamas kaltės klausimas dėl nusikalstamų veikų, padarytų po asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės; 6) kaltinamąjį pripažinus kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo, sprendžiama dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas (BK 38 straipsnio 4 dalis, BPK 307 straipsnis), t. y. kaltinamasis pripažįstamas kaltas padaręs veiką (veikas), dėl kurios (kurių) buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir laikantis BK normų, reglamentuojančių bausmės skyrimą bei bausmių subendrinimą, skiriamos bausmės už visas veikas ir galutinė subendrinta bausmė.*

Aprašomojoje apkaltinamojo nuosprendžio dalyje turi būti nurodomos ne tik nustatytos naujos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, bet ir nuosprendžiu, kuriuo buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės, nustatytos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės (vieta, laikas, būdas, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės).“[355]

Taigi „nurodytų taisyklių turi būti laikomasi ir tais atvejais, kai nauja byla dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo ir byla, kurioje nuosprendžiu buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės,

[354] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82444?nr=1.
[355] *Ibid.*

pagal teritorinio teismingumo taisykles yra teismingos skirtingiems teismams. Skirtingas bylų teritorinis teismingumas nėra kliūtis bylas sujungti ir jas nagrinėti kartu. Esant tokiai situacijai, bylas sujungti ir nagrinėti privalo teismas, kuriam teisminga byla dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo. Bylai dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo taikomos teismingumo taisyklės yra ir sujungtos bylos teismingumo taisyklės. (pabraukta – aut.). Tokia išvada darytina remiantis sistemiškai aiškinant teritorinio teismingumo taisykles reglamentuojančio BPK 226 straipsnio ir 227 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta teritorinio teismingumo taisyklė skirtingiems teismams teismingų bylų atveju, nuostatomis. <...> Nagrinėjamoje byloje naujas tyčinis nusikaltimas buvo padarytas bei ikiteisminis tyrimas dėl šio nusikaltimo buvo baigtas Klaipėdos miesto apylinkės teismo veiklos teritorijoje, todėl byla pagal teritorinio teismingumo taisykles yra teisminga šiam apylinkės teismui.“[356]

Taigi, remiantis išdėstytu, galime matyti, jog praktikoje kylančius keblumus lemia aplinkybė, jog BPK nereguliuoja bylų sujungimo ir sujungtų bylų nagrinėjimo tvarkos, kai nuosprendžiu nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo per vienerius metus padaro naują tyčinį nusikaltimą. Taigi tokiais atvejais turi būti vadovaujamasi aukščiau pateiktomis LAT Plenarinės sesijos, vadovaujantis baudžiamojo proceso įstatymo analogija, išdėstytomis taisyklėmis.

Apibendrindami, apskritai norėtume pabrėžti, kad nereikėtų pamiršti, jog „teisinėje valstybėje esminis dalykas yra ne tik tai, kad pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės yra įtvirtintos įstatymuose, bet ir tai, kad užtikrinamas šių teisių realizavimas ir gynyba. Vienas iš svarbių teisinės valstybės požymių yra valstybės atsakomybė savo piliečiui, kad įstatymuose bus įtvirtintos visuotinai pripažintos žmogaus teisės ir laisvės ir jos bus realiai įgyvendinamos. Kita vertus, pilietis yra atsakingas už savo neteisėtus veiksmus valstybei. Vertinant šiuos tikslus baudžiamosios teisės kontekste, reikštų, kad siekiama sukurti tokią visuomenę, kuri yra pakankamai laisva ir saugi nuo nusikalstamų veikų.“[357] Taigi susitaikymas viešojo kaltinimo bylose bus rezultatyvi procesinė priemonė, garantuojanti tiek baudžiamojo proceso efektyvumą, tiek nukentėjusiųjų ir įtariamųjų (kaltinamųjų) teises tuomet, kai susitaikymo proceso veiksmų atlikimo tvarka bus aiškiai sureguliuota procesinėmis teisės normomis, o šios procesinės taisyklės tiksliai taikomos teismų praktikoje.

[356] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007,“ prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82444?nr=1.
[357] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas,“ *Valstybės žinios* 13-221, (1994).

IŠVADOS

1. Baudžiamojo proceso nutraukimu susitaikius viešojo kaltinimo bylose yra įgyvendinamas alternatyvus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimui baudžiamojo konflikto išsprendimas, garantuojantis privačių interesų, t. y. tinkamos asmenų, dalyvaujančių baudžiamajame procese, teisių apsaugos, bei viešųjų interesų, t. y. teisingumo įgyvendinimo, pusiausvyrą.

1.1. Tokia išvada darytina remiantis prielaida, jog padaryta nusikalstama veika sukelia, visų pirma, konfliktą tarp nukentėjusio asmens bei įtariamojo (kaltinamojo), tačiau atsižvelgiant į tai, jog nusikalstamos veikos, kaip pavojingos visuomenės pripažįstamiems teisiniams gėriams, padarymas sukelia konfliktą ir su pačia valstybe bei visuomene, diskrecija nuspręsti, ar nutraukti baudžiamąjį procesą susitaikius, ar ne, priklauso prokurorui ir teismui.

1.2. Susitaikymo pagrindu nutraukus baudžiamąjį procesą yra sudaroma situacija, kurioje pralaimėjusiųjų nėra – aiškiai matoma instituto teikiama nauda tiek nukentėjusiajam, tiek kaltinamajam, tiek visuomenei, tuo pačiu ir teisingumo sistemai: nukentėjusiam asmeniui suteikiama galimybė būti pagrindiniu konflikto sprendimo dalyviu, sudaromos daug didesnės galimybės nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimui, užtikrinamos mažesnės laiko bei lėšų sąnaudos, o tai kartu kelia ir emocinį pasitenkinimą procesu. Kaltinamajam suteikiama galimybė pasitaisyti atlyginant savo veiksmais padarytą žalą, įsisąmoninti savo kaltę, o nebūti tik nubaustam, kas kartu užtikrina ir neigiamos kriminalinės subkultūros įtakos išvengimą asmeniui, kuris nėra pavojingas. Instituto taikymas taip pat sąlygoja mažesnius ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų bei teisėjų darbo krūvius, išlaidas, susijusias su teisingumo vykdymu.

2. Sprendžiant dėl susitaikymo viešojo kaltinimo bylose instituto reguliavimo bei taikymo dermės, atitikimo konstituciniams bei baudžiamosios teisės principams, pabrėžtina, kad siekiant šio instituto suderinamumo su nekaltumo prezumpcijos principu, būtina baudžiamuosiuose įstatymuose aiškiai nurodyti, jog tokiais atvejais asmens kaltės klausimas neturi būti svarstomas, o jis turi būti traktuojamas ne kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, bet asmuo, kurio atžvilgiu pradėtas (vykdomas, nutrauktas) baudžiamasis procesas.

3. Baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos privalomos baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius sąlygos – asmens prisipažinimas dėl nusikalstamos veikos aplinkybių, žalos atlyginimas arba susitarimas dėl jos atlyginimo ateityje, susitaikymas su nukentėjusiuoju – yra nulemtos atkuriamojo teisingumo, o ypatingai mediacijos doktrinos. Tačiau įvertinus šias formaliai analogiškas susitaikymo viešojo kaltinimo bylose ir mediacijos taikymo sąlygas, darytina išvada, jog šie institutai negali būti tapatinami, kadangi vienas esminių skirtumų – mediacijai būdingo nešališko

tarpininko (mediatoriaus) dalyvavimas padedant spręsti ar švelninti tarp proceso dalyvių vykstantį konfliktą bei mediacijos proceso konfidencialumas.

4. Remiantis tiek nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, tiek teismų praktika, pasakytina, jog asmens, kurio mirtį tiesiogiai lėmė nusikalstamos veikos padarymas, šeimos narys taip pat yra pripažįstamas nukentėjusiuoju, galinčiu dalyvauti susitaikyme. Įstatymų leidėjo ketinimų metodu grįstas siauresnis BK 38 straipsnyje įtvirtintos „nukentėjusio asmens“ sąvokos interpretavimas pažeidžia asmens teisėtų lūkesčių ir kitus konstitucinius principus bei nepagrįstai susiaurina baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius taikymo galimybę.

5. Įstatyme įtvirtinta galimybė susitaikyti su juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu užtikrina asmenų lygiateisiškumo principą, tačiau taip pat turi būti tiesiogiai įtvirtinta ir galimybė realiai ją įgyvendinti, t. y. sureguliuota pačios procedūros tvarka. Kitas momentas, priešingai – pažeidžiantis minėtą principą bei rodantis nepakankamą susitaikymo subjektų interesų apsaugą yra tai, kad įstatyme nėra tiesiogiai įtvirtinta galimybė susitaikyti su neveiksnaus ar nepilnamečio nukentėjusio asmens atstovu pagal įstatymą, nors tokia pozicija yra vadovaujamasi ir teismų praktikoje.

6. Remiantis tarptautinės teisės reikalavimais, nukentėjusysis ir įtariamasis (kaltinamasis) turi būti informuoti apie savo teises bei susitaikymo procedūrą, įskaitant ir savo sprendimo teisines pasekmes. Proceso dalyviai, būdami informuoti apie savo teises, be kita ko ir teisę siekti susitaikymo, galės veiksmingai jas įgyvendinti. Taigi, pirma, BPK turi būti įtvirtinta teismo ir ikiteisminio tyrimo subjektų pareiga informuoti proceso šalis apie susitaikymo galimybes; antra, BPK 214 straipsnyje turi būti reglamentuota posėdžio, kurio metu proceso dalyviai turėtų galimybę tiksliai susitarti dėl susitaikymo sąlygų (žalos atlyginimo ir pan.), tvarka.

7. Teismo diskreciją spręsti dėl baudžiamojo proceso nutraukimo susitaikius riboja viešasis interesas, kurį sudarantys esminiai kriterijai yra nusikaltimo pobūdis, kaltinamojo asmenybė bei nukentėjusiojo padėtis ir pozicija. Teismai kiekvienoje baudžiamojoje byloje atsižvelgia į kaltinamojo prisipažinimą, nuoširdų gailėjimąsi, pagalbą išaiškinant nusikaltimą, kritinį požiūrį vertinant savo paties padarytą nusikalstamą veiką, dedamas pastangas sušvelninti ja sukeltus padarinius, taip pat vertinamas pačių padarinių sunkumas, teigiamas socialinis elgesys, teistumo bei atsakomybę sunkinančių aplinkybių nebuvimas. Įvertinęs šiuos elementus, teismas priima motyvuotą sprendimą nutraukti baudžiamąją bylą ar ikiteisminį tyrimą.

8. BK 38 straipsnio 3 dalyje nėra įtvirtintas terminas dėl žalos atlyginimo: pagrindai naikinti sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės yra atskirti jungtuku „arba“; be to, pozicija dėl pareigos nustatyti ne ilgesnį kaip vienerių metų susitarimo dėl žalos atlyginimo

sąlygų ir tvarkos vykdymo terminą yra nepriimtina ir praktiniu požiūriu. Tam, kad taikant susitaikymo institutą, nebūtų nustatomas nei pernelyg trumpas terminas, paneigiantis kaltininko perspektyvas kompensuoti nukentėjusiajam žalą, nei pernelyg ilgas, paneigiantis nukentėjusiojo lūkestį kuo greičiau sulaukti visos žalos kompensavimo, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, žala turėtų būti atlyginama per vienerių – penkerių metų laikotarpį.

9. Nepakankamą nukentėjusiojo interesų apsaugą lemia tai, kad BPK nėra nurodyta, kas atsakingas už sudaryto susitarimo dėl žalos kompensavimo ateityje vykdymo kontrolę. Manytume, jog ši funkcija galėtų būti pavesta atlikti Probacijos tarnybos pareigūnams.

10. Praktikoje kylančius keblumus lemia ir aplinkybė, jog BPK nereguliuojama bylų sujungimo ir sujungtų bylų nagrinėjimo tvarka, kuomet atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo per vienerius metus padaro naują tyčinį nusikaltimą. Tokiais atvejais turi būti remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, vadovaujantis baudžiamojo proceso įstatymo analogija, išdėstytomis taisyklėmis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Abramavičius, Armanas, et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai).* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. Abramavičius, Armanas, ir Jarašiūnas Egidijus. „Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje.“ *Teisė* 1392-1274, 53 (2004): 7-26.
3. Acorn, Annalise. *Compulsory Compassion: A Critique of Restorative Justice*. Vancouver: UBC Press, 2004.
4. Ancelis, Petras, ir Juzukonis Saulius. „Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese.“ Jurisprudencija 35, 27 (2002): 99-107.
5. Ancelis, Petras, ir Juzukonis Saulius. „Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese.“ *Jurisprudencija* 35, 27 (2002): 99-107.
6. Ancelis, Petras. *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
7. Ažubalytė, Rima. “Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje.” Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.
8. Ažubalytė, Rima. “Susitarimas (susitaikymas) viešojo kaltinimo bylose kaip viena iš diskrecinio baudžiamojo persekiojimo formų.” *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 33-40.
9. Ažubalytė, Rima. „Baudžiamojo proceso paskirties interpretavimo kaita Lietuvai atgavus nepriklausomybę.“ Iš *In Regnum est: 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui – 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui,* Mesonis Gediminas red., 511-530. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
10. Ažubalytė, Rima. „Baudžiamosios bylos nekėlimo institutas: procesinis reglamentavimas ir taikymo problemos.“ *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 5-15.
11. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis.“ *Jurisprudencija* 1, 79 (2006): 16-24.
12. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: reali nuteisimo galimybė ir viešasis interesas (1).“ *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 20-29.
13. Ažubalytė, Rima. „Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo realizavimo kriterijai: viešojo intereso struktūra (2).“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 53-59.

14. Ažubalytė, Rima. „Influence of the jurisprudence of the Constitutional Court on the criminal procedure.“ *Jurisprudence* 19, 3 (2012): 1059-1078.
15. Ažubalytė, Rima. „Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištakos, raida, tendencijos.“ *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 88-100.
16. Ažubalytė, Rima. „Nukentėjusiojo teisėtų interesų ir teisių realizavimas baigiant ikiteisminį tyrimą.“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 119-125.
17. Baranskaitė, Agnė. “Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius procesinės probemos”. *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 66-71.
18. Baranskaitė, Agnė. *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: monografija.* Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
19. Christie, Nils. Conflict as Property. *British Journal of Criminology* 17, (1977): 1.
20. Drakšas, Romualdas. „Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikmi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas?“ *Jurisprudencija* 18, 4 (2011): 1501-1517.
21. Drakšas, Romualdas. „Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai.“ Iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: *recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*, Aliukonienė Rita et al., 151-176. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
22. Drakšas, Romualdas. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija.* Vilnius: Justitia, 2008.
23. Edwards, Ian. „An. Ambiguous Participant: The Crime Victim and Criminal Justice Decision-Making.“ *The British Journal of Criminology* 44, 6 (2004): 967-982.
24. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė.“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012):715-738.
25. Fedosiuk, Oleg. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą.“ Iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Prapiestis Jonas et al., 27-42. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
26. Gavrilovienė, Marta. „Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas taikant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes.“ *Jurisprudencija* 6, 84 (2006): 92-101.

27. Goda, Gintaras, et al. *Baudžiamojo proceso kodekso komentaras (1-220 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
28. Goda, Gintaras, Kazlauskas, Marcelis, ir Kuconis Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis*. Vinius: VĮ Registrų centras, 2011.
29. Goda, Gintaras. „Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos.“ *Teisė* 1392-1274, 65 (2007): 50-63.
30. Goda, Gintaras. „Galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius baudžiamąją bylą užbaigiant sandoriu.“ Iš: *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis, ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, Švedas Gintaras red., 441-453. Vilnius: Vilniaus universtiteto Teisės fakulteto Alumni draugija, 2012.
31. Goda, Gintaras. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
32. Gušauskienė, Marina. „Lygių procesinių teisių įgyvendinimo problemos ikiteisminiame tyrime“. *Jurisprudencija* 67, 59 (2005): 54-62.
33. Jočienė, Danutė, ir Čilinskas Kęstutis. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje: monografija*. Vilnius: 2004. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0120826.pdf.
34. Jurka, Raimundas, et al. *Baudžiamojo proceso principai:metodinė mokomoji priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
35. Jurka, Raimundas, ir Jasevičius Romas. Diskrecinio ikiteisminio tyrimo nutraukimo (diversijos) pagrįstumas ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos* 4, 50 (2005): 5-19.
36. Jurka, Raimundas, ir Rimšelis Ernestas. „Baudžiamojo proceso optimizavimas: rašytinio proceso prielaidos ir galimybės.“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 753-769.
37. Juzukonis, Saulius. „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese.“ Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.
38. Kaminskienė, Natalija, et. al. *Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
39. Latvelė, Rūta. „Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris, arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį aiškinant teisę.“ Prieiga per internetą: http://www.parlamentostudijos.lt/Nr10/10_teise_2.htm.
40. Levon, Justyna. *„Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.*“ *Teisė* 1392-1274, 88 (2013): 181-194.

41. Matuizienė, Eglė. „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma.” Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014.
42. Merkevičius, Remigijus. „Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teisminio nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teismą?“ Iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Ancelis Petras et. al., 135-174. Vilnius: Industrus, 2009.
43. Michailovič, Ilona, et al. *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*: *monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014.
44. Michailovič, Ilona. „Atkuriamojo teisingumo galimybės baudžiamojoje justicijoje.“ Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Prapiestis Jonas et al., 77-90. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
45. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga: vadovėlis.* Vilnius: Justitia, 2008.
46. Prapiestis, Jonas, ir Girdauskas Mindaugas. „Baudžiamojo kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje.“ Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų“ Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*, Aliukonienė Rita et al., 177-214. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
47. Randakevičienė, Irma, et al. *Baudžiamojo proceso dalyviai: metodinė mokomoji priemonė.* Vilnius: Industrus, 2009.
48. Randakevičienė, Irma. „Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys.“ Jurisprudencija 1, 91 (2007): 78-84.
49. Rau, Wilhelm. “Countries in Transition: Effects of Political, Social and Economic Change on Crime and Criminal Justice.” *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 7, 4 (1999): 437-441.
50. Reches, Ruth. „Psichologinio pasipriešinimo atkuriamajam teisingumui problema.“ *Socialinių mokslų studijos* 2, 6 (2010): 357-374.
51. Rudzinskas, Antanas. “Kompensacijos asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje.“ *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 126-133.
52. Sakalauskas, Gintautas, et al. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012.

53. Strang, Heather. *Repair or Revenge: Victims and Restorative Justice*. Oxford: Clarendon Press, 2006.
54. Štarienė, Lijana. „Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnyje, pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų konvencijos teisių požiūriu.“ Prieiga per internetą: http://tm.infolex.lt/?item=stras_publ.
55. Šumskas, Artūras. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme*. Vilnius: Justitia, 2000.
56. Tadros, Victor. *The Ends of Harm: The Moral Foundations of Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2011.
57. Thibaut, John, and Walker Laurens. “A Theory of Procedure.” *California Law Review* 66, 3 (1978): 541-566.
58. Uscila, Rokas, et al. *Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo mediacijos metodika: metodinis vadovas organizatoriams.* Vilnius: Uždaroji dizaino ir leidybos AB KOPA, 2011.
59. Uscila, Rokas. “Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas.” Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2003.
60. Uscila, Rokas. *Viktimologijos pagrindai*. Vilnius: Mokslo aidai, 2005.
61. Vitkutė-Zvezdinienė, Iveta. „Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 4 (2009): 231-242.

Konstitucinio Teismo nutarimai

1. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 1-7 (2005).

2. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos

Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 7-254 (2006).

3. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsnių, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija), Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 16 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 134-6860 (2010).

4. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 13-221 (1994).

5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 114-2643, (1996).

6. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 9-228, (1996).

7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai.“ *Valstybės žinios* 124-5643, (2003).

8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams.“ *Valstybės žinios* 181-6708 (2004).

9. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 metų sausio 26 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13

straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės žinios* 15-465, (2004).

Teismų praktika

1. “Kauno apygardos teismo 2010 m. birželio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-420-60/2010.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/164422?nr=1.

2. “Kauno apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2903-530/2013.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/794112?nr=1.

3. “Kauno apylinkės teismo 2014 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2669-954/2014.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1035018?nr=1.

4. “Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-249-462/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1067217?nr=1.

5. “Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-256-174/2015.” Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1131384?nr=1.

6. “Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-315-255/2015.” Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1140881?nr=1.

7. “Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-363/2010.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/175619?nr=1.

8. “Lietuvos Aukščausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. “Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga“. Prieiga per internetą: http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34109.

9. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 14 d. konsultacija Nr. B3-352 „Dėl BK 38 straipsnio taikymo.“ Prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29257.

10. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2000 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9/2000.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/28498?nr=1.

11. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-464/2005.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56030?nr=1.

12. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-550/2005.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56014?nr=1.

13. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117/2005.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/48203?nr=1.

14. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-377/2005.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/51015?nr=1.

15. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-550/2005.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/56014?nr=1.

16. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/67772?nr=1.

17. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-349/2006.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/60952?nr=1.

18. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2007.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/77325?nr=1

19. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-478/2007.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/79271?nr=1.

20. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/82444?nr=1.

21. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2008.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/91194?nr=1.

22. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 3 d. „Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga.“ *Teismų praktika* 29 (2008).

23. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-347/2010.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/165877?nr=1.

24. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/197340?nr=1.

25. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-475/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/296009?nr=1.

26. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-378/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/216623?nr=1.

27. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-582/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331165?nr=1.

28. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2012.“ http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/376720?nr=1.

29. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/332806?nr=1.

30. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265/2012.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/379523?nr=1.

31. “Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1.

32. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-536/2012.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482095?nr=1.

33. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-565/2012.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482152?nr=1.

34. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2013.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/729877?nr=1.

35. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69/2013.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/506627?nr=1.

36. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2014.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/824128?nr=1.

37. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11/2014.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/800028?nr=1.

38. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555-788/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1161648?nr=1.

39. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-697/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1024254?nr=1.

40. “Panevėžio apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1NSA-452-185-2009.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/131148?nr=38.

41. “Panevėžio apygardos teismo 2011 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-722-511/2011.” Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/251918?nr=1.

42. “Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-366/2008.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/101566?nr=1.

43. “Prienų rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 19d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-644/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/618661?nr=1.

44. “Prienų rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-173-950/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1189444?nr=1.

45. “Šiaulių apygardos teismo 2011 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-375-135/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/230366?nr=1.

46. “Šiaulių apygardos teismo 2016 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-90-354/2016.” Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1220468?nr=1.

47. “Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-593-303/2011.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/227809?nr=1.

48. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. balandžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-197-557/2015.“ Prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d77c5734-a201-48a1-bb45-22d45944fb64.

49. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-741-960/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1104111?nr=1.

50. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-913-960/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1107746?nr=1.

51. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1838-935/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1109008?nr=1.

52. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1682-295/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1106279?nr=1.

53. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2567-818/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1138488?nr=1

54. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1013377?nr=1.

55. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1013377?nr=1.

56. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-425-295/2016.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1214970?nr=1.

57. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-341-935/2016.” Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1220365?nr=1.

58. “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-499-295/2016.“ Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1224833?nr=1.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

1. *Allenet de Ribemont v. France,* application no. 15175/89, Judgement of 10 February 1995.

2. *Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain*, application no. 10588/83, 10589/83 and 10590/83, Judgement of 6 December 1988.

3. *Butkevicius v. Lithuania*, application no. 48297/99, Judgement of 26 March 2002.

4. *Daktaras v. Lithuania*, application no. 42095/98, Judgement of 10 October 2000.

5. *Deweer v. Belgium*, application no. 6903/75, Judgement of 27 February 1980.

6. *Funke v. France*, application no. 10828/84, Judgement of 25 February 1993.

7. *Golder v. United Kingdom*, application no. 4451/70, Judgement of 21 February 1975.

8. *Kudla v. Poland*, application no. 30210/96, Judgement of 26 October 2010.

9. *Minelli v. Switzerland*, application no. 8660/79, Judgement of 25 March 1983.

10. *Murray v. United Kingdom*, application no. 18731, Judgement of 8 February 1996.

11. *N. v. the United Kingdom*, application no. 26565/05, Judgement of 27 May 2008.

12. *Ocalan v. Turkey*, application no. 46221/99, Judgement of 12 May 2005.

13. *Saunders v. United Kingdom*, application no. 19187/89, Judgement of 17 December 1996.

14. *Soering v. the United Kingdom*, application no. 14038/88, Judgement of 07 July 1989.

15. *Vulakh and others v. Russia*, application no. 33468/03, Judgement of 10 January 2012.

Įstatymai ir poįstatyminiai aktai

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.“ *Valstybės žinios* 89-2741, (2000).

2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 38, 42, 45, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 172, 178, 182, 225, 227, 231, 252, 284, 285 straipsnių, XXVI skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2218 aiškinamasis raštas.“ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296686.

3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47,63, 66,70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas.“ *Valstybės žinios* 81-3309, (2007).

4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.“ *Valstybės žinios* 37-1314, (2002).

5. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 8, 9, 28, 43, 44, 128, 185, 186, 188, 214, 239, 272, 275, 276, 280, 283, 308 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 27(1), 36(2), 56(1), 186(1) straipsniais įstatymas.“ *TAR*, 20993 (2015).

6. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.“ *Valstybės žinios* 15-555, (2002).

7. „Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (2004), prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/CMA%20nuostatai.pdf.

8. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Valstybės žinios* 33-1014, (1992).

9. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas.“ *Valstybės žinios* 63-2243, (2004).

10. „Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas.“ *Valstybės žinios* XI-1860 (2012).

11. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. 1R-134 „Dėl Probacijos tarnybos nuostatų.“

Tarptautiniai dokumentai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OJ-L 315.

2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios 40-987*.

3. Jungtinių Tautų Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucija Nr. 2002/12 patvirtinti „Pagrindiniai atkuriamojo teisingumo programų panaudojimo baudžiamosiose bylose principai“.

4. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(99) 19 „Dėl mediacijos baudžiamosiose bylose“.

5. “DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU”. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en.pdf.

6. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. REC (2006) 8 valstybėms narėms dėl pagalbos nukentėjusiesiems nuo nusikaltimų.

7. Europos Parlamento ir Europos Tarybos 2012 m. gegužės 22 d. direktyva 2012/13/EU dėl teisės į informavimą baudžiamajame procese OJ-L 142.

Užsienio šalių įstatymai

1. “Codice di Procedura Penale.” Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it%20(1).pdf.

2. “Criminale Procedure Code of the Republic of Poland.” Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Polish%20CPC%201997_am%202003_en%20(1).pdf.

3. “The German code of criminal procedure.” Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Germany_CPC_1950_am_2014_en%20(1).pdf.

4. „Code de procédure pénale (article 41-2).“ Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&idArticle=LEGIARTI000017853115&dateTexte=20091125.

5. „German criminal code.“ Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/Germany_CC_am2013_en%20(3).pdf.

Kita

1. “Aukos ir nusikaltėlio mediacijos procesas ir jos modeliai.” Prieiga per internetą: http://mediacija.policija.lt/lt/aukos-ir-nusikaltelio-mediacijos-procesas-ir-jos-modeliai.

2. „Atkuriamojo teisingumo samprata.“ Prieiga per internetą: http://mediacija.policija.lt/lt/atkuriamojo-teisingumo-samprata.

3. „Lietuvos Respublikos prokuratūros metų veiklos ataskaitos.“ Prieiga per internetą: http://www.prokuraturos.lt/lt/veikla/planavimo-dokumentai-ataskaitos/ataskaitos/138.

4. „Metinės Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos veiklos ataskaitos.“ Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Vartotojas/Downloads/kd%202014%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf.

5. Gečiūnaitė, Rita. “Nuodėmė ir atgaila ta pati: J. Radzevičius nuteistas, “eiliniam mirtingajam” byla nutraukta.” Žiūrėta 2015 12 05. http://www.delfi.lt/news/daily/crime/nuodeme-ir-atgaila-ta-pati-j-radzevicius-nuteistas-eiliniam-mirtingajam-byla-nutraukta.d?id=67056670.

6. Internetinė svetainė “Atkuriamasis teisingumas”. Prieiga: http://mediacija.policija.lt/aukos-ir-nusikaltelio-mediacijos-procesas-ir-jos-modeliai.

7. Internetinė svetainė „Mediacija“. Prieiga: http://www.mediator.lt/Mediacija.html.

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 12 d. pranešimas spaudai: „Teismai inicijuoja diskusiją apie bausmes: ką sako įstatymai ir ko nori visuomenė?“ Prieiga per internetą: http://www.lat.lt/lt/naujienos/pranesimai/p50/teismai-inicijuoja-diskusija-tsgv.html.

9. Sinkevičius, Dainius. “Prokurorams ir Lietuvos teisėjams vėliava – tik skuduro gabalas?” Žiūrėta 2015 12 08. http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/dsinkevicius-prokurorams-ir-teisejams-lietuvos-veliava-tik-skuduro-gabalas.d?id=42881193.

ANOTACIJA

Baigiamajame darbe, atsižvelgiant į konstitucinę jurisprudenciją ir teismų praktiką, tiriamas susitaikymo viešojo kaltinimo bylose institutas. Darbe nagrinėjamas baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius teorinis reglamentavimas (vertinamas jo atitikimas konstituciniams reikalavimams ir tarptautiniams įsipareigojimams) bei praktinis taikymas (vertinamas praktikos nuoseklumas). Prieinama prie išvados, jog siekiant užtikrinti iš konstitucinių ir baudžiamosios teisės principų kylančių reikalavimų bei nukentėjusiojo ir įtariamojo (kaltinamojo) teisių bei teisėtų interesų įgyvendinimą, baudžiamuosiuose įstatymuose būtina aiškiai reguliuoti susitaikymo proceso veiksmų atlikimo tvarką. Darbe siūloma įtvirtinti galimybę susitaikyti su neveiksnaus ar nepilnamečio asmens įstatyminiu atstovu, nustatyti susitaikymo su valstybės institucijos atstovu tvarką, teisėsaugos institucijų pareigūnų pareigą informuoti proceso dalyvius dėl susitaikymo galimybės, ikiteisminio tyrimo teisėjo pareigą rengti posėdį šalių susitarimui, pareigą kontroliuoti susitarimo dėl žalos kompensavimo vykdymo ir jos atlikimo tvarką, taip pat bylų sujungimo ir sujungtų bylų nagrinėjimo tvarką, kai atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo per vienerius metus padaro naują tyčinį nusikaltimą. Darbe taip pat nurodoma, kad asmens kaltės klausimas susitaikymo taikymo kontekste neturi būti svarstomas, kiekvienoje byloje turi būti vadovaujamasi iš viešojo intereso kylančia taisykle, įpareigojančia motyvuoti nagrinėjamo instituto taikymą.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamojo proceso nutraukimas, susitaikymas, nukentėjęs asmuo.

ANNOTATION

The final thesis examines the institute of reconciliation in cases of public prosecution, with accordance to constitutional jurisprudence and court practice. The thesis analyses the theoretical regulation of discontinuance of proceedings when both the offender and the victim reconcile (evaluating its compliance with constitutional requirements and international commitments) and its practical application (evaluating the consistency among practices). The conclusion is drawn, that in order to ensure the implementation of requirements, stemming from constitutional and criminal law principles, as well as rights and rightful interests of the offender (the accused), criminal laws must clearly regulate the order of the procedural actions of reconciliation. The thesis proposes legalising a possibility to reconcile with an incapable or underage individual through a legal representative, and defining the procedure of reconciliation with a representative of a government institution, also, the obligation of law enforcement officers to inform the participants of the proceedings about a possibility for reconciliation, the obligation of the pre-trial investigator to hold a session by mutual agreement, the obligation to monitor the process of agreeing on damage compensation and its procedure, as well as the procedure of investigating joint cases and the joining procedure itself, when a person exempt from criminal responsibility commits another intentional offence within a year. The thesis also notes, that the issue of whether or not a person is guilty, should not be debated in the context of reconciliation, and draws attention to the rule, stemming from public interest, which obligates to motivate the application of the institute examined in each and every case.

Key words: discontinuation of criminal proceedings, reconciliation, victim.

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo tema – Susitaikymas viešojo kaltinimo bylose. Šis institutas – skirtingų asmens, visuomenės bei valstybės teisėtų interesų derinimo procesinė forma, kuria įgyvendinama tiek sutaikymo, tiek represijos bei prevencijos funkcijos. Šia itin dažnai taikoma baudžiamojo proceso nutraukimo forma turi būti garantuojamas esminių konstitucinių, baudžiamosios teisės principų laikymasis bei nukentėjusiojo, įtariamojo (kaltinamojo) teisių įgyvendinimas, todėl būtinas kokybiškas susitaikymo proceso veiksmų atlikimo tvarkos reguliavimas bei tikslus procesinių taisyklių taikymas praktikoje. Atsižvelgiant į tai, darbe keliamas tikslas įvertinti instituto reglamentavimo atitikimą konstituciniams reikalavimams bei tarptautiniams įsipareigojimams, taip pat teismų praktikos nuoseklumą. Siekiant šio tikslo, pirmoje dalyje atskleidžiama baudžiamojo proceso nutraukimo kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius instituto paskirtis bei reikšmė, norint užtikrinti tinkamą instituto dermę su nekaltumo prezumpcijos principu, pabrėžiama būtinybė sureguliuoti, kad instituto taikymo kontekste asmens kaltės klausimas nebūtų svarstomas, taip pat nagrinėjamas susitaikymo santykis su mediacijos procesu, reziumuojant, jog šie formaliai analogiškas sąlygas atitinkantys institutai negali būti tapatinami, kadangi esminis skirtumas – mediatoriaus dalyvavimas padedant spręsti tarp proceso dalyvių vykstantį konfliktą. Antroje dalyje nagrinėjama, kokie kriterijai sudaro viešąjį interesą, kad byloje būtų priimtas apkaltinamasis nuosprendis, o kada, atsižvelgus į juos, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas, taip pat problemos, susijusios su nepakankamu susitaikymo procedūrų reguliavimu, tiek su praktiniu jo taikymu. Siekiant patenkinti iš lygiateisiškumo principo kylančius reikalavimus, baudžiamuosiuose įstatymuose turi būti įtvirtinta galimybė susitaikyti su neveiksnaus ar nepilnamečio asmens įstatyminiu atstovu bei nustatyta susitaikymo su valstybės institucijos atstovu įgyvendinimo tvarka. Užtikrinant teisėtų lūkesčių principą, būtina asmens, kurio mirtį tiesiogiai lėmė nusikalstamos veikos padarymas, šeimos narį pripažinti nukentėjusiuoju, kuris galėtų dalyvauti susitaikyme. Taip pat pagrindžiama būtinybė BPK įtvirtinti teisėsaugos institucijų pareigūnų pareigą informuoti proceso dalyvius apie susitaikymo galimybę; ikiteisminio tyrimo teisėjo pareigą rengti teismo posėdį šalių susitarimui bei pareigą kontroliuoti susitarimo dėl žalos kompensavimo vykdymo ir jos atlikimo tvarką.

SUMMARY

A topic of the final thesis: Reconciliation in Public Prosecution Cases. This institute is a procedural form of reconciling different legal interests of a person, the public and the state, which is used to implement the function of both reconciliation, and repression or prevention. This rather often used form of discontinuation of criminal proceedings must guarantee the compliance to essential constitutional and criminal law principles, which is why an appropriate regulation of the procedure of actions of reconciliation is essential, as well as the precise application of procedural rules in practice. In regard to that, the thesis aims to evaluate how the regulation of this institute complies with constitutional requirements and international commitments, as well as the consistency within court practice. To achieve this aim, the first chapter of the thesis reveals the purpose and significance of the institute of discontinuance of the criminal proceedings upon reconciliation between the offender and the offended, in order to ensure the appropriate compliance of this institute with the principle of presumption of innocence, the necessity to regulate the non-debating of the guilt of the accused in the context of applying this institute, also, the relation between reconciliation and mediation processes is examined, drawing the conclusion that these formally analogous institutes cannot be equated, because there is an essential difference – the participation of a mediator, who aids the solution of the conflict between process participants. The second chapter analyses the criteria forming the public interest for a conviction in a case, and when, with regards to these criteria, the criminal proceedings may be discontinued, as well as analyzing the problems related to insufficient regulation of reconciliation procedures, as well as their practical application. In order to meet the requirements stemming from the principle of equal rights, the criminal law must allow for a possibility to reconcile with an incapable or underage person through a legal representative, and define the procedure of implementing reconciliation with a government institution representative.In accordance to the principle of legitimate expectations, it is necessary that the family member of a person, whose death was directly caused by a criminal offence, is declared a victim, in order for them to be able to participate in reconciliation. The necessity for the Code of Criminal Procedure to include the obligation for law enforcement officers to inform the participants of proceedings about the possibility for reconciliation is also substantiated, as well as the obligation for the pre-trial judge to hold a court hearing by mutual agreement and their obligation to monitor the agreement on damage compensation and its procedure.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016-05-09

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė_____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*